TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS, POLITIKOS
IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

J. Maritaino krikšč. demokratija

Brito vertinimas krikšč. demokratijos Vakarų Europoje

Lietuvos seimų pabaiga

JAV partijos

Vysk. J. Rancans

Dr. Pr. Dielininkaitis

Pijaus XII reikšmingos kalbos

Vengrijos revoliucijos programa

Ginčas dėl liberalizmo

1957 m. Įsteigtas 1896 m. 1 (14) Nr.

TĖVYNĖS SARGAS—GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896.

Redaguoja — Editors: St. Dzikas, A. Gražiūnas ir Dr. Vl. Viliamas.

Redakcinis kolektyvas — Associate Editors: M. Galdikienė, O. Labanauskaitė, prof. Dr. K. Pakštas, L. Šimutis, Pr. Vainauskas, kan. V. Zakarauskas.

Redakcijos adresas — Address of Editors: 1648 De Kalb Ave., Brooklyn 37, N. Y.

Administracijos — Administration: Jonas Jakučionis, 8534 86th St., Woodhaven 21, N. Y.

Leidžia Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga, Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by The Lithuanian Christian Democratic Union, a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

Tėvynės Sargo bendradarbiai:

J. Aistis, K. Ališauskas, P. Bagdanavičius, kun. V. Bagdanavičius, inž. K. Baranauskas, vysk. V. Brizgys, vysk. P. Būčys (†), Dr. J. Budzeika, St. Dzikas, M. Galdikienė, J. Gobis, prof. J. Gravrogkas, A. Gražiūnas, kun. Dr. L. Gronis, Dr. D. Jasaitis, O. Labanauskaitė, St. Lušys, A. J. Kasulaitis, kun. J. Krivickas, Ig. Malinauskas, J. Matulionis, kan. J. Meškauskas, prof. Dr. J. Meškauskas, K. Mockus, J. Mulokas, vysk. V. Padolskis, prof. Dr. K. Pakštas, V. Peldavičius, kan. Pr. Penkauskas (†), L. Prapuolenis, J. Puškorius, prof. Dr. A. Ramūnas, O. Rancans, S. Rauckinas, Dr. P. V. Raulinaitis, A. Sušinskas, A. Sužiedėlis, S. Sužiedėlis, Dr. A. Šerkšnas, Dr. A. Škėrys, A. Trimakas, prel. L. Tulaba, J. Tumėnienė, E. Turauskas, P. Vainauskas, V. Vaitiekūnas, kan. M. Vaitkus, kun. J. Vaškas, M.I.C., Dr. V. Viliamas, kan. V. Zakarauskas, Br. Zumeris, Dr. Kl Žalalis, B. Žukauskas ir kt.

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1957 m. **Įsteigtas 1896 m.** **1 (14) nr.**

Būkite vieningi, veikite, dirbkite. Šviesa užtekės ir vargšei, mūsų širdžiai taip brangiai Lietuvai.

Pijaus XII linkėjimai lietuviams krikščionims demokratams, pareikšti per kun. V. Mincevičių 1957. IV. 28.

J. MARITAINO KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA

KUN. VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS, MIC.
Chicago, Ill., J.A.V.

Naujasis humanizmas

Jokubas Maritainas šiandien yra vienas iš plačiausiai pasklidusių filosofų, kurie kalba apie naują krikščionišką žmogų ir jo organizaciją. Maritaino pilnutinio humanizmo mokslas yra populiarus dėlto, kad jis svarsto ne tik idėjinę krikščioniško gyvenimo pusę, bet ir jo kasdieninį arba pasaulietišką pritaikymą. Tuo būdu jis prieina ir prie krikščionių susiorganizavimo arba politikos problemų. Maritainas yra pastebėjęs, kad krikščionybė ir gyvenimas šiandien yra labai vienas nuo kito nutolę. Ieškodamas priemonių krikščionybei suartinti su gyvenimu, Maritainas apsistoja prie demokratijos. Tarp krikščionybės ir demokratijos jis mato natūralų linkimą vienas į kitą. Šiuo būdu Maritainas savaime pasidaro vienu iš krikščioniškosios demokratijos filosofų.

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

Tiesa, Maritaino pažiūros, nors remiasi tomizmu, nėra laikomos priimtinomis be jokios kritikos šios filosofijos šaltiniuose. Yra gilių filosofinių klausimų, pvz., apie žmogaus asmens supratimą, kuriuose daugelis krikščioniškų filosofų laikosi kitokios nuomonės, negu Maritainas. Tačiau šalia šio daugiau teorinės filosofijos klausimo, Maritaino krikščioniškosios demokratijos mokslas turi daug visiems priimtinų dalykų. Maritainas savo mokslą skelbia labai ryškia ir patrauklia forma, dėlto šiandien jis netrūksta šalininkų.

Maritaino naujojo žmoniškumo idealas yra ne kas kitas, kaip "socialiniai laikinėje srityje įvykdymas tos pagarbos žmogui, kuri yra išreikšta Evangelijoje; kad ji veiktų ne tik dvasinėje srityje, bet kad rastų savo išraišką ir broliškoje bendruomenėje".[1])

Mūsų laikai yra labai toli nuo Evangelijos dvasios savo visuomenine struktūra. Kaip tik dėl to jie nėra stiprūs; jie yra ligonio būklėje. "Mirties patale guli ta nežmoniška gyvenimo samprata", sako Maritainas.[2]) Šio nežmoniško gyvenimo būdo charakteringasis bruožas yra humanizmas be Dievo. Tai yra "į materializmą patekęs dvasingumas, su kuriuo lengvai žaidžia materialistinė bedievybė ir pagonybė."[3]) Ir ši liguista visuomeninė būklė ilgisi, kad mes rastume išganingą ryšį tarp Evangelijos ir visuomeninės veiklos.

Iš esmės šį ryšį rasti visai nėra sunku. Tarp krikščionybės ir humanizmo yra gilus saskambis, kuris buvo pažeistas, kai iš humanizmo buvo išskirtas religinis momentas. Pasinaudodamas Aristoteliu, Maritainas tą pažeidimą šitaip aptaria: žmogui neduoti nieko daugiau, išskyrus tai, kas žmoniška, yra tas pat, kas žmogų išduoti, padaryti jį nelaimingu.

Žmogus turi natūralų linkimą peraugti patį save. Dėlto Maritainas savo pilnutinio humanizmo sampratoje skiria daug vietos dar vienam bruožui, būtent heroizmui. "Nėra žmogaus gyvenime labiau kasdieniško dalyko, kaip heroizmas."[4]) Heroizmas sudaro natūralų pagrindą kūrybiniam žmogaus nusiteikimui, kultūriniam augimui bei visai istorinei dinamikai, t.y. visiems tiems dalykams, kuriems Maritainas skiria daug dėmesio.

---

1) Christlicher Humanismus, 1950 m. Heidelberg, 6 psl.
2) Ten pat, 6 psl.
3) Ten pat, 5 psl.
4) Ten pat, 1 psl.

Krikščioniškoji demokratija

Būdingas Maritaino krikščioniškosios santvarkos bruožas yra tas, kad ji yra nekintanti savo principuose, bet judri jų pritaikyme gyvenimo kasdienybėje.

"Kalbant apie mano pastangas pavaizduoti būsimos krikščioniškos visuomenės tipą ir paliekant nuošaly atsitiktinius bruožus, man asmeniškai esminis dalykas yra tai, kad aukštieji visuotiniai principai yra nekintami ir kad jų pritaikymo bei realizavimo būdai yra analogiški bei kintami, atsižvelgiant į istorinio klimato įvairumą. Ir taip principai, kurie buvo pritaikinti Viduriniais amžiais, visada yra teisingi, bet kitokiu būdu jie turi būti taikomi modernios civilizacijos laikais". Taip sutraukia savo pažiūras į krikščioniškąją demokratiją Maritainas savo knygoje "Žmogus ir valstybė".[5])

Šio pareiškimo proga gali iškilti du klausimai arba net du priekaištai, kurie Maritainui kartais yra padaromi. Visų pirma, gali kilti klausimas, ar Maritainas, pabrėždamas principų pritaikymo judrumą, neišlaisvina kai kurias sritis iš aukštųjų principų priklausomybės ir nekuria naujo, pasauliško tikėjimo? Ar jis tuo būdu neįveda į savo sistemą dualizmo? Ir antras klausimas, ar jis, pabrėždamas viduramžinių principų reikšmę, nenori mus grąžinti į Viduramžių laikus.

N. W. Mitchener, visuomeninio Maritaino mokslo tyrinėtoja, atsakydama į pirmąjį klausimą, pabrėžia, kad Maritaino humanizmas yra teocentrinis, bet ne antropocentrinis dalykas. Dualizmą, kuris atskirtų Dievo dalykus nuo pasaulio jis laiko didžiąja nuodėme. Tai būtų grįžimas į humanizmą be Dievo: "Šie pastarieji dalykai, būtent: socialinis, ekonominis ir politinis gyvenimas, būtų palikti jų pačių medžiaginiam įstatymui ir atskirti nuo Evangelijos reikalavimų".[6]) Žinant Maritaino pasisakymą prieš humanizmą be Dievo, atrodo, nėra pagrindo įtarti, kad jo kintamas didžiųjų principų pritaikymo pobūdis būtų pavojingas patiems principams.

Nemažiau tikri mes galime būti ir dėl antro priekaišto, būtent, kad Maritainas nori mus grąžinti į Viduramžius. Šis priekaištas buvo pasiekęs paties Maritaino ausis, ir jis į jį atsako, paaiškindamas, kad ieškojimas įkvėpimo Viduramžiuose nereiškia jų grąžinimo. Tokia mintis būtų priešinga ir

---

[5]) Cituota iš N. W. Michener Maritaino rinktinių tekstų leidinio 1956 m. žiūr. 95 psl.

[6]) Cituota iš Minchener, 94 psl.

Maritaino dinamizmui, dėlto jis ją atmeta. "Būtų piktžodžiavimas prieš Dievo Apvaizdos vaidmenį žmonijos istorijoje, jei kas norėtų grąžinti praeitį".[7])

Sustatydamas tokiame tarpusavio veikimo sąlytyje nekintamas tiesas ir judrų jų pritaikymą, Maritainas sukuria didelės laisvės ir didelio dinamizmo atmosferą. "Tyrinėjimo laisvė, net su rizika suklysti, yra normalus žmogaus gyvenimo kelias".[8]) Taip pat tikėjimo ir Dievo pažinimo dalykuose Maritainas reikalauja didelės laisvės. "Valstybė neturi jokio autoriteto įsakyti bet kokį tikėjimą arba prašalinti bet kokį tikėjimą iš vidinės sąžinės srities".[9]) Tiesa, "mes norime, kad visi žmonės pilnai tikėtų tiesą, bet primestinis tikėjimas yra veidmainybė, šlykšti Dievui ir žmonėms".[10])

Pluralizmas

Maritaino politikos sąvoka yra padaryta ne tiek iš kasdieninio politinio darbo, kiek iš politinio perversmo. Pirmąja naujo politikavimo sąlyga jis laiko nutraukimą ryšio "su ta cvilizacija, kuri dvasiškai remiasi civiliniu humanizmu, o ekonomiškai remiasi pinigo vaisingumu. Bet šalia to naujajai santvarkai reikia saugotis totalistinių arba komunistinių klaidų, į kurias ši civilizacija veda, kaip į savo natūralią katastrofą".[11])

Šia proga mes galime pastebėti, kad Maritainas mūsų laikų totalizmus nelaiko kaip nors be sąryšio atsiradusiais gyvenime. Jis juos laiko civilinio humanizmo padariniu. "Ta modernioji civilizacija, pasak jo, yra labai sunešiotas drabužio gabalas, iš kurio nieko naujo negalima padaryti".[12])

Būdamas totalistinių pavojų akivaizdoje, Maritainas politinę vienybę nelaiko aukščiausiu politiniu idealu. Į tai jį skatina ne vien totalizmų klaidos. Ir suverenumo idėją jis laiko perdaug išpūstu dalyku. Politinė vienybė, kuri turėtų susikurti naujajame humanizme, nebus "vienybė iš esmės ir iš konstitucijos, kuri iš viršaus yra užtikrinta to paties tikėjimo ir tos pačios konfesijos nuostatų".[13]) Ši vienybė bus grei-

---

7) Ten pat, 96 psl.
8) Ten pat, 100 psl.
9) Ten pat, 100 psl.
10) Ten pat 101 psl.
11) Christlicher Humanismus, 193 psl.
12) Ten pat, 163 psl.
13) Ten pat, 133 psl.

čiau troškimų vienybė. Ji sieks "tokios visuomeninio gyvenimo formos, kuri geriausiai atitiktų antlaikinio asmens gerovei".[14]) Apskritai visame Maritaino politikos supratime asmuo yra tas veiksnys, apie kurį suktis ir kuriam tarnauti turi valstybė.

Maritainui yra aišku, kad šitoks valstybės idealas yra ne kas kito, kaip krikščioniškas. Savo teisingu vertybių suderinimu jis natūraliai įeina Kristaus karalystės rėmuosna. Šitokia politika natūraliai susilaukia antgamtinės Kristaus paramos. Antra vertus, be šios paramos ji nėra ir įmanoma, "nes be Kristaus nieko didelio ir tvirto negalima padaryti ir politinėje erdvėje".[15])

Tikinčiojo ir netikinčiojo bendradarbiavimas

Jeigu valstybė yra organizuojama krikščioniškais pagrindais ir jeigu ji alsuoja gyva krikščioniška dvasia, kaip jausis joje tas, kuris yra nekrikščionis ar netikintis? Tai yra klausimas, kurį ne kartą kelia krikščioniškosios demokratijos priešai, sugestionuodami išvadą, kad šis žmogus čia bus persekiojamas ar skriaudžiamas. Matėme, kad Maritainas iš pagrindų atmeta bet kokį jėgos vartojimą pasaulėžiūriniams įsitikinimams skiepinti. Jis ne tik jį atmeta, bet tiesiog juo biaurisi, kaip kiekvienas krikščionis demokratas.

Tačiau šiuomi tikinčiojo ir netikinčiojo politinio bendradarbiavimo klausimas dar nėra pilnai išsprendžiamas. Juk netikintis žmogus turi taip pat kūrybinį palinkimą ir politinių aspiracijų. Kaip šias jo aspiracijas įderinti į krikščioniškosios demokratijos santvarką?

Norėdamas išspręsti šį klausimą, Maritainas visų pirma atmeta vadinamą minimalistinę teoriją. Ja einant, tikintis ir netikintis turi atsisakyti visų tų dalykų, kurie juos skiria ir pasilikti tik su tuo, ką jie turi bendro, nors tas bendrumas jų idėjinį lobį iki minimumo sumažintų. "Tai yra gryna fikcija norėti sukurti bendro mokslo minimumą, kuris galėtų jungti vieną su kitu ir kuris galėtų būti pagrindas bendrai veiklai. Kiekvienas (t.y. tikintis ir netikintis V. Bgd.) įsipareigoja ir privalo įsipareigoti visas ir visai ir duoti savo maksimum".[16])

Pasvarstykime, kodėl Maritainas atmeta minimalistinę bendro mokslo teoriją tikinčiojo ir netikinčiojo bendradarbia-

---

[14]) Ten pat, 133 psl.
[15]) Ten pat, 133-134 psl.
[16]) Ten pat, 162 psl.

vimui pagrįsti. Galima pastebėti, kad jis ją atmeta dėl dviejų priežasčių: visų pirma, kad ši teorija yra fiktyvi, ir antra, kad jos rezultatai yra labai maži. Fiktyvi ši teorija yra dėl to, kad abi šalys savo pažiūrų čia neatsisako, tik dedasi lyg atsisakiusios. Jeigu, pvz., katalikai ar socialistai savo pažiūrų iš tikro atsisakytų, jie liautųsi buvę tuo, kuo yra, ir pasidarytų kažkuo trečiu. Bet taip čia neįvyksta. Ir antra, jeigu toks kompromisinis mokslas ir būtų sukurtas, tai jo visuomeninė vertė būtų labai maža. Ir socialistas ir katalikas čia veiktų ne iš viso savo idėjinio turinio, bet tik iš to trupučio, kuris liktų suderinus ideologijas. Iš tokio kompromiso politinis darbas kenčia, nes žmogus į jį įsijungia tik nedideliu savo kampu.

Kadangi politinis darbas nėra religinis, tai tikintis ir netikintis gali į jį jungtis visa nesužalota savo idėjine visuma. Iš tokio pluralizmo politiniame darbe išeina didelis įvairumas, kurį Maritainas vadina klasiško pokylio — convinium vardu.

Bet dabar kyla klausimas, kas bus tas ryšys, kuris jungs tikintįjį ir netikintįjį bendrai politinei veiklai, jei juo nebus suderinta ideologija? Ar šiuo pokyliu Maritainas nekuria naujos fikcijos, netinkančios kasdieniniam gyvenimui? Juo labiau, kad tuo pagrindu negali būti vien žemiškosios naudos momentas. Maritainas apskritai nėra nuomonės, kad politinė veikla būtų grindžiama medžiaginiais interesais. "Šitokios rūšies politikos sufizinimas yra tikriausiai užnuodijęs moderniąją kultūrą".[17]) Kokio nors bendro prado šiam bendradarbiavimui reikia. "Jokia visuomenė negali išsilaikyti be pagrindinio bendro tikėjimo".[18])

Ieškant atsakymo į šį klausimą, ar negalima sakyti, kad šiuo bendru pagrindu bus ta tiesos meilė, kurios vedamas yra tiek tikintis, tiek netikintis žmogus? Dėl šios tiesos meilės tikintis tiki, netikintis netiki. Idėjinio turinio atžvilgiu tarp jų yra begalinis skirtumas. Tačiau tarp jų dažnai nėra išnykęs vienas didelis bendrumas: ištikimybė savo principams, bekompromisinis jų laikymas, neišdavimas jų už žemąsias vertybes; žodžiu, didelė pagarba tiesai. Štai, kur yra bendras terenas, kuriame gali žmoniškai ir nuoširdžiai bendradarbiauti tikintis ir netikintis žmogus, nors kovodami vienas prieš kitą idėjiškai.

Ir praktika parodo, kad nuoširdus tikintis ir nuoširdus

---

[17]) Religion et culture, Paris 1946 m. 44 psl.
[18]) Cit. iš Michener, 103 psl.

netikintis greičiau vienas su kitu randa bendrą kalbą, negu toks, kuriam joks idealas nėra besąlygiškai brangus. Beribis kompromisingumas žmogų daro menku bendradarbiu. Nors mes žinom, kad su juo mes palyginti lengvai galime susitarti, bet mes niekada nežinome, su kuriuo paskutiniu jis tarsis ir susitars. Štai, dėl ko Maritaino pasisakymas prieš suminimalinimą savo pasaulėžiūros ne tik nekenkia politiniam solidarumui, bet duoda progos iškilti daug gilesniam tarppasaulėžiūrinio bendradarbiavimo pagrindui, kuriuo yra tiesa. Maritainas šiam bendradarbiavimui kaip šūkį siūlo paties Kristaus žodžius: "Kas ne prieš jus, tas už jus". (Mork. 9, 39.)

Kultūra ir politika

Kultūra Maritainui nėra koks savyje uždaras ir nuo visko atsietas dalykas. Iš vienos pusės kultūra jam labai artimai siejasi su politika, iš kitos — su religija. Tiksliai kalbant, jis mano, kad net negalima kalbėti apie tų tautų kultūrą arba civilaziciją, kurios nėra sukūrusios savo politinio gyvenimo.[19]) Kultūra, nepasiekusi politinio apsipavidalinimo, jam neatrodo pilna. Iš kitos pusės, kultūra, netekusi ryšio su Įsikūnijimu, yra patekusi į klystkelį. Tokioje būklėje jis laiko moderniąją civilizaciją. Kelias, kuriuo modernioji civilizacija į šią būklę atėjo, susideda iš trijų etapų. Pirmoji stadija buvo tada, kai krikščionija pradėjo džiaugtis savo proto laimėjimais, užmiršdama tikrąją jų kilmę. Šią stadiją jis vadina krikščioniškuoju natūralizmu. Šio laikotarpio kultūra, nors ir į nuotykius pasinešusi, davė puikių vaisių.

Antroji stadija buvo tada, kai, atsiskyrusi nuo antgamtinių dalykų, kultūra natūraliaisiais dėsniais ėmė tvarkyti ir visuomeninį gyvenimą. Didelio, bet naivaus optimizmo vedama, ji savo viltis sudėjo į žemiškąsias gėrybes. Tai buvo racionalistinio optimizmo laikai.

Trečioji stadija yra materialistinio pesimizmo stadija. Jai yra būdinga revoliucija, tokia, kokią matome Rusijoje. Čia skelbiama kova Dievui ir jo tvarkai.

Kokią išeitį siūlo Maritainas iš šios kultūrinės beviltybės? Tam tikslui jis siūlo kultūrai rasti savo natūralią vietą Įsikūnijimo paslaptyje, o politikai — iš fizinės srities grįžti atgal į moralinę sritį.

---

[19]) Pal. Religion et culture, 104 psl.

Kalbėdamas apie kultūros sukrikščioninimą, jis nekviečia grįžti į Viduramžius. Jis kviečia kurti ne uždarą krikščionišką sistemą, bet rasti krikščioniškai priimtiną atsakymą visiems mūsų laikų sunkiesiems klausimams. Ta proga jis rašo: "Kaip visiškai kitaip visi reikalai atrodytų, jeigu prieš 60 metų koks šv. Tomo mokinys būtų parašęs knygą apie kapitalą, tokią pat lemtingą, kaip Markso ir kuri būtų buvusi atremta teisingais principais?"[20])

Šitokią veiklą Maritainas nelaiko tiesiogiai religine veikla, nes ji eina apie žemiškuosius dalykus. Katalikybė turi aukštesnius uždavinius, būtent, amžinąjį žmogaus išgelbėjimą. Ir formuodama civilizaciją, ji neprivalo leistis jos formuojama.[21]) Ji, iš vienos pusės, turi būti laisva ir prieinama visoms kultūroms, bet iš kitos — savo tikslams kultūrines priemones ji turi rinktis laisvai.

Mūsų laikų negerovės kyla iš to, kad politika ir ekonomija atsisakė žmogiškųjų tikslų ir pasiliko tik prie grynai materialistinių tikslų. Atsirado keistas politinis ir ekonominis "gerumas", kuris žmogiškai negali būti laikomas geru dalyku, pvz., neteisingi politiniai laimėjimai ir betikslis praturtėjimas. Iš šios būklės kito išėjimo nėra, kaip grįžti į Aristotelio ir Tomo Akviniečio pažiūrą, pagal kuriuos politika ir ekonomija nėra fiziniai mokslai, bet dalis etikos.[22]) "Teisingumas, žmoniškumas ir teisė mylėti artimą sudaro esminę dalį politinės ir ekonominės realybės. Išdavystė yra ne tik individualios moralės blogybė, bet ji yra blogas dalykas ir politiškai, nes griauja politinę socialinio organizmo sveikatą".[23])

Asmens sąvoka ir politika

Sunku būtų susidaryti greitosiomis pilną vaizdą Maritaino mokslo apie asmenį. Jo asmens mokslas iš vienos pusės yra reakcija prieš savo mokytoją Bergsoną, prieš Freudą ir kitus psichologistus, kurie žmoguje pastebi tik psichinius reiškinius, bet nemato tų reiškinių subjekto, Aš. Maritainas atsiskiria nuo jų, matydamas ne tik psichologinius reiškinius, bet ir jų nešėją, antlaikinį Aš.

---

[20]) Religion et culture, 49 psl.
[21]) Ten pat, 52 psl.
[22]) Ten pat, 44 psl.
[23]) Ten pat, 45 psl.

Iš kitos pusės Maritaino asmens supratimas yra protestas prieš tuos, kurie asmenį nors suvokė kaip pastovų Aš, bet jį uždarė savyje, padarydami jį neprieinamą išorės veikimui. Toki buvo Descartes, Rousseau ir Kantas. Ypač toli nuėjo Kantas, kuriam asmuo pasidarė nepažįstąs ne tik Dievo, šalia jo esančio, ir jo apreiškimo, bet net aplinkos, arba daikto savyje. Kanto žmogus pradėjo viską kurti iš savęs.

Maritaino asmens moksl'as nori duoti ne tik realų antlaikinį asmenį, bet ir nugalėti abu jo uždarumus: ir nuo Dievo ir nuo pasaulio.

Tam tikslui Maritainas žmoguje konstatuoja tam tikrą polariškumą, kurį atstovauja žmogaus asmeniškumas ir jo individualumas. Asmeniškumas atstovauja žmogaus dvasingumą ir pasižymi protingumu ir valingumu. Individualumas atstovauja žmogaus medžiagiškąją pusę. Tai nėra dvi būtybės, bet tai yra tik du skirtingi tos pačios būtybės suvokimo būdai. "Aš esu visai individas iš atžvilgio į tai, ką aš turiu iš medžiagos, ir aš esu visiškai asmuo, pagal tai, ką aš gaunu iš dvasios".[24])

Šiuo asmens ir individo mokslu Maritainas naudojasi ir savo visuomeninės filosofijos problemoms spręsti. Jo visuomeninėje filosofijoje asmuo turi labai aukštą vietą. Visuomeninis gyvenimas čia yra palenktas antlaikiniam asmeniui, o ne priešingai. Tačiau visuomeninės normos turi rasti taip pat kokį pagrindą žmogaus prigimtyje. Kitaip visas visuomeninis gyvenimas pasidarytų žmogui nenatūralus. Turi būti subjektas, kuriam tos normos yra taikomos. Asmuo pagal Maritainą juo būti negali, nes jis yra antlaikinis ir daugiau reiškiąs, negu valstybė. Politinio gyvenimo subjektą Maritainas randa medžiaginėje žmogaus prigimtyje arba individualume. Tuo būdu Maritainas išsprendžia asmens ir visuomenės pirmenybės klausimą. Pagal šį mokslą išeina, kad "kiekvienas individualus asmuo santykiauja su visuomene, kaip dalis su visuma".[25])

Tačiau ne visas asmuo yra politinių santykių išsemiamas. Politiniam gyvenimui žmogus priklauso ne visas. "Žmogus priklauso politiniam gyvenimui ne visa savo visuma ir ne visu tuo, kas jame yra". Pasiremdamas šv. Tomu, Maritainas sako, kad žmogus visu tuo, kas jis yra, kas jis gali būti ir ką jis turi, priklauso Dievui. Dėl to, pvz., žemiškųjų turtų var-

---

[24]) Cit. iš Michener, 55 psl.
[25]) Ten pat, 51 psl.

tojimas, kuris priklauso žmogui, kaip individui, privalo tarnauti bendrai gerovei. Asmeninis gyvenimas, tuo tarpu, yra aukštesnis ir valstybei nepriklauso.

Individualybės klausimas

Maritaino asmens ir individo padala pirmu žvilgsniu atrodo labai patraukianti ir visus klausimus išsprendžianti. Tačiau giliau įsižiūrėjus ji tokia nėra. Maritainas dvasinę žmogaus prigimtį sutapatina su asmeniu, o fizinę laiko atskiru principu, išreiškiamu individo sąvokos. Pats Maritainas supranta, kad ši samprata slepia savyje gilų žmogaus perskėlimą. Dėl to jis stengiasi įrodyti, kad individualybė ir asmenybė vis tiek čia yra toje pačioje būtybėje.

Mums tada kyla klausimas, ar Maritaino asmens ir individo padala yra reali, ar ji nėra reali. Jeigu ji nėra reali, tai ypatingo pavojaus ji nesudaro, bet tada ji nėra naudinga ir Maritainui. Ji tada nepadeda jam išspręsti asmens ir visuomenės priklausomybės klausimo. Bet jeigu skirtumas tarp asmens ir individualumo yra realus ir jeigu asmuo neapima viso individualumo, o individualumas nėra asmeniškas, tai valstybė turi reikalą su nedvasingais ir neatsakingais individais, o atpirkime ne visas konkretus žmogus yra išgelbėtas.

Krikščioniškoje filosofijoje asmuo nėra viena iš žmogaus sudedamųjų dalių. Asmuo yra tai, kas apima, apjungia, ir atstovauja visas žmogaus sudedamąsias dalis. Asmens vieningumas yra toks aukštas, kokio neturi nei joks daiktas, augalas, ar gyvulys. Asmuo gali save pažinti, save apspręsti, žodžiu sakant — būti pats savęs. Ir kaip toks suverenus dalykas jis santykiauja ne tik su savo kūrėju Dievu, bet ir su kitais asmenimis. Santykiavimą su kitais asmenimis ir tuo būdu visą politinę veiklą grįsti tik medžiagine žmogaus prigimties puse būtų gilus ir nereikalingas šių santykių pažeminimas .Pats Maritainas praktikoje niekada su tokia išvada nenorėtų sutikti, nes, kaip matėme, jis yra priešas nureligintо humanizmo.

Asmens esminis bruožas yra ne tai, kad jis turi daug sudedamųjų dalių ir reiškiasi įvairiomis galiomis, bet tai, kad jis visą šį pasireiškimų kompleksą vienija ir už jį atsako. Iš čia kyla žmogaus laisvė, jo teisė ir jo atsakomybė. Tiesa, žmoguje galima pastebėti įvairių jėgų ar dalių nesiderinimų ar net konfliktų. Tai, pvz., yra iškėlęs ap. Povilas, konstatuo-

damas savyje dvi viena prieš kitą kovojančias jėgas. Tačiau ne čia yra asmens esmė, kad žmogaus dvasia yra aukštesnė už kūną, bet čia, kad kūnas ir dvasia sudaro nuostabią vienumą, kurios nei mirtis nestengia galutinai pertraukti, nes ši vienybė yra amžina.

Asmens atidalinimas nuo individualumo yra idealistinės filosofijos bendrosios idėjos liekana Maritaino filosofijoje. Jos įtakoje būdamas, Maritainas individo klausimą sprendžia iškeldamas jį už skliaustų. Autentiška krikščioniškoji mintis tuo tarpu nenori šitokiu būdu sau darbo pasilengvinti. Ji nori žmogaus problemos sprendimo ieškoti jo individualybės nė momentui nepalikdama šalia. Vis tiek, ar čia eis reikalas apie asmeninę ar apie tautinę individualybę. Žmogaus egoizmą reikia nugalėti nesunaikinant ir nepažeminant jo idividualumo. Pvz., mums nepriimtinas yra toks egoizmo nugalėjimas, kurį nori padaryti komunizmas: jis nugali egoizmą, bet ir asmens ten nebelieka. Taip pat, norint apginti asmens kilnumą, nėra reikalo jo atjungti nuo konkrečių jo individualumo bruožų.

Reikia pastebėti, kad pavojingos šio atskyrimo pasėkos, rodos, neturi praktiškos įtakos visuomeniniam Maritaino mokslui. Čia šio pavojaus jis išsisaugoja ir neleidžia to skirtumo pasėkoms pasireikšti. Praktiškai Maritainas yra ne tik bendrosios dvasios kilnybės kultyvuotojas, bet ir dvasingos individualybės. Kad jis, nepaisant savo individualizmo atskyrimo iš asmenybės, turi labai aukštą individualizmo supratimą tai matyti ypač jo poetikoje. Apie subjektą poezijoje jis rašo: "Poezijos Aš yra gyvenančio ir mylinčio subjektyvumo esminė gelmė, tai yra tarsi šventojo subjektyvumas, tik kitoje srityje..."[26]) Atrodo, kad šį subjektyvumą sunku būtų sutalpinti vien fizinėje žmogaus prigimtyje. Ne mažiau aukštą pažiūrą Maritainas turi apie šventojo individualumą. "Sekti šventuosius tai reiškia, kaip tik būti originaliu; sekti šventuosius reiškia būti nepamėgdžiojamu".[27])

Mes matome, kad poezijoje ir religijoje besireiškiąs Maritaino individualizmas yra labai aukštas ir neįmanomas be dvasiškos prigimties ir be asmeniškumo. Visa tai liudija, kad jo padarytas asmens ir individo atskyrimas savo filosofijoje nėra toks būtinas jo dvasios bruožas.

---

[26]) Art and Poetry, New York 88 psl.
[27]) Ten pat, 79 psl.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA VAKARŲ EUROPOJE

BERNARD BRAINE,
D. Britanijos parlamento narys
Copyright by the British Society for International Understanding

Šio straipsnio autorius BERNARD BRAINE yra žymus D. Britanijos parlamento (House of Commons) konservatorių partijos narys ir giliai pažįsta Europos krikščioniškąją demokratiją, jos vadus, programas ir praktinę veiklą. Jis yra ne vienu atveju dalyvavęs ir NEI suvažiavimuose, atstovaudamas konservatorių grupei, kuri yra įsijungusi į NEI.

Prieš pateikiant šį straipsnį skaitytojams, "Tėvynės Sargo" redakcija susisiekė su autorium ir jis maloniai tarpininkavo gauti copyright. — REDAKCIJA.

"British Society for International Understanding" leidžia Londone nedidelio formato mėnesinį žurnalą "The British Survey", kuriame daugiausia nagrinėjami tarptautinės politikos klausimai. 1956 m. birželio mėn. numeryje buvo išspausdintas Bernard Braine straipsnis, pavadintas "Christian Democracy in Western Europe". Straipsnio mintys įdomios, aktualios. Savo įvade į tą straipsnį pats žurnalo redaktorius šitaip rašo: "Mes esame dėkingi p. Bernard Braine už čia spausdinamą krikščionių demokratų partijų veiklos apžvalgą. Po pastarojo karo tos partijos atliko labai svarbų vaidmenį daugumoj Vakarų Europos kraštų. Jos atstovauja viešosios nuomonės centrą tose šalyse, su kuriomis D. Britanija yra glaudžiai susirišusi NATO ir Vakarų Europos Unijos ryšiais.

Reikėtų įsidėmėti vieną preliminarinį dalyką: socialinio teisingumo principai, kurie buvo padėti pagrindan ir aptarti krikščioniškosios demokratijos ar krikščionių socialinio sąjūdžio vardais, savo prigimtimi yra universalinės propozicijos. Kiek tie principai buvo išdėstyti popiežių direktyvose, jie buvo lygiai rekomenduojami visų kontinentų vyskupams ir tikintiesiems. Evangelikų bažnyčiose pastaraisiais metais taip pat tie klausimai buvo daugiau diskutuojami Pasaulio Krikščionių Taryboj ir kituose organuose. Tai privedė prie didesnio domėjimosi socialiniais ir kitais teologiniais klausimais. Jeigu rytinė Vokietija ir vadinamieji "satelitiniai kraštai" ne-

būtų buvę vienašališkai pajungti komunistų valdžiai, šiandien būtų galima taip pat kalbėti apie krikščioniškųjų principų pritaikymą tų kraštų politiniame ir ekonominiame gyvenime. Vidinė kova Australijos darbo partijoje gali būti nusakyta kaip kova tarp krikščioniškosios demokratijos ir marksizmo. Argentinoje šiame straipsnyje dėstomos mintys buvo gyvai išreikštos mažumos, prieš kurią buvęs prezidentas Peron ypač griežtai veikė. O gi varžybos dėl įtakos profesinėse sąjungose tarp peronistų ir Bažnyčios buvo viena iš neseniai buvusios revoliucijos priežasčių. Yra daug kitų vietų Lotynų Amerikoje, kur randame krikščionis demokratus bekovojančius už savo principus iš vienos pusės su indiferentiškumu ir korupcija, iš kitos gi pusės — su antiklerikaliniais revoliucionieriais. Ispanija yra nepalanki dirva bet kokiai demokratijai — krikščioniškai ar kitokiai — kaip ji suprantama į šiaurę nuo Pirenejų. Tačiau tas kraštas gali parodyti tokių socialinio ir industrinio pasisekimo pavyzdžių, kad nustebintų daugelį tų žmonių, kurie yra linkę palikti aną kraštą šalia bet kokių savo kalkuliacijų. Visai skirtingas nuo Vakarų Europos bandymas pritaikinti krikščioniškus socialinius principus Kanadoje ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse kalba pats už save. O ką pasakysime apie Airijos respublikos konstituciją?

Tai yra mūsų aptariamojo dalyko išsišakojimai, nusitęsę toli nuo daugiau ar mažiau koncentruoto Vakarų Europos branduolio, su kuriuo mūsų autorius yra susipažinęs. Bet kaip tik šitoje erdvėje buvo padaryti patys sėkmingiausi krikščioniškosios demokratijos eksperimentai ir partijos, išpažįstančios tą visuomeninio susitvarkymo teoriją, yra tapusios tikra jėga".

Autoriaus įvadas

Kai pagalvojame, kaip gili buvo desperacija, į kurią buvo įvesta didelė dalis Europos antrojo Pasaulinio karo pabaigoj, galime laikyti beveik stebuklu visa tai, kas įvyko po karo. Pasvarstykime 1945 m. situaciją. Ne tik miestai gulėjo griuvėsiuose. Išskyrus tuos, kurie rado viltį įvairiuose rezistenciniuose sąjūdžiuose, daugumos visuomenės moralė buvo beveik visuotinai palaužta. Nugalėtųjų kraštų milijonams išnyko pagrindas iš po kojų. Tiems, kurie buvo išlaisvinti, išlaisvinimo diena buvo apkartinta išdavysčių, okupacijos ir kolaboravimo atsiminimų. Pusė Europos jau buvo rusų glėbyje.

Laikėsi tik D. Britanija, kuri viena iš nugalėtojų savo laisvu noru įstojo į konfliktą ir ištvėrė jame ligi galo, ir neutralieji kraštai, tiesiogiai nepaliesti fizinio ir moralinio kovos siautimo. Visa kita, kas dar atrodė tebepalaiko egzistenciją, buvo apimta desperacijos ir nepasitikėjimo. Visa tai rengėsi paimti komunistai, kaip sovietinio imperializmo avangardas. Bet Vakarų Europa dar nepateko į komunistų rankas ir, išskyrus vienintelę nelaimingą išimtį, Čekoslovakiją, 1948 m., sovietų agresija toliau nepažengė. Vietoj to pasireiškė nuostabus atsigavimas. Sugriauti miestai buvo atstatyti. Produkcija kyla. Pragyvenimo lygis kyla. Kai dėl agresijos baimės, tai yra tiesa, jog šiuo metu pasaulio reikalai yra daugiau nepastovioj būklėj, negu mes turėjome anksčiau per visą vienos generacijos ar dar ilgesnį laikotarpį. Dėl to yra reikalingas budėjimas .Tačiau NATO skydas, sustiprintas amerikiečių ir britų strateginės oro jėgos, duoda anksčiau trūkstamą užtikrinimą, kad hordos iš rytų nebegali prasiveržti ligi kanalo.

Dar daugiau. Vakarų Europos kraštai daug labiau suartėjo. Jei dar neseniai daug kas traukėsi nuo politiškai suvienytos Europos koncepcijos, kuri vienu tarpu atrodė tampanti realybė, dabar daug plačiau, negu viena generacija anksčiau galėjo atrodyti, yra pripažįstama laisvos europinės šeimos savitarpis priklausomumas. Tai ypatingai matyti ūkinėje srityje, kur yra padarytas nemažas ir pastovus progresas liberalizuojant prekybą ir palengvinant valiutų mokėjimą, padedant tokioms organizacijoms, kaip Europos Ekonominio Bendradarbiavimo Organizacija ir Europos Mokėjimų Unija. Niekas kitas taip gerai neišreiškia to augančio savitarpio priklausomumo, kaip Europos Anglies ir Plieno Bendruomenė, gimusi 1952 m., priėmus prieš dvejis metus p. Schumano kūrybišką pasiūlymą sujungti visų Vakarų Europos kraštų anglies ir plieno produkciją. Yra daug lengviau kviesti į tarptautinį bendradarbiavimą Europoje, kuri tapo per maža, kad jos atskiri nariai galėtų vienas su kitu konkuruoti. Visai kitas, daug sunkesnis yra dalykas tokį bendradarbiavimą užtikrinti. Tačiau tai buvo užtikrinta ir bendruomenė sklandžiai, gerai veikia.

Už daugelį tų dalykų mes galime padėkoti rusams ir amerikiečiams. Stalinas, demonstruodamas, ką reiškia komunizmas tautoms, pagrobtoms raudonosios armijos, sistematiškai grobdamas okupuotus kraštus, ciniškai atsisakydamas

bendradarbiauti su kitais kraštais bendrose atsigavimo pastangose, brutališkai sabotuodamas pastangas užtikrinti pasaulinio masto pacifikaciją, paskatino tautas sueiti draugėn, nors kitu atveju jos būtų likusios gyventi atskirai. Pripažindami skubų reikalą "investuoti į pasaulio laisvę" ir pasirašydami Europos ūkinį atkutimą per Maršalio planą, kurį Sir Winston Churchill sumaniai pavadino "labiausiai nesavanaudišku planu istorijoje", amerikiečiai įgalino paleisti į darbą pramonės ratus, atgauti materialinę gerovę ir gauti brangaus laiko sukurti vienybės organams.

Tačiau nei komunistų spaudimas, nei amerikiečių pagalba nebūtų sujungę kontinentinės Europos, jeigu nebūtų kilęs naujas sąjūdis politikoj, kuris buvo laisvas nuo praeities sunkumų ir kalčių, nors ir nešė su savimi kontinuitetą. Gaivinamas degančio tikėjimo ir vedamas daugiausia ypatingo kalibro vyrų, kaip Alcide de Gasperi Italijoje, Robert Schuman Prancūzijoje ir Konrad Adenauer Vokietijoje, krikščionių demokratų sąjūdis išsiplėtė daugumoj Vakarų Europos kraštų (ir būtų galėjęs triumfuoti Rytų Europoje, jeigu ne Sovietų intervencija). Krikščionių demokratų partijų iškilimas į jėgą ir įtaką buvo reikšmingiausias pokarinės Europos fenomenas.

Krikščionybė ir demokratija

Negalima sakyti, kad pati krikščioniškosios demokratijos idėja buvo nauja. Jos šaknys yra giliai išsišakojusios kontinentinės Europos istorijoje. Galima pagrįstai reikšti nuomonę, kad pati D. Britanija 19 amžiuje buvo krikščioniška; ne tik valdančios klasės, bet ir radikaliniai sąjūdžiai, be jokios abejonės profesinės sąjungos, o vėliau Darbo partija buvo stiprioje krikščioniškųjų principų įtakoje. Tų principų atgarsiai randami britų įstatymuose, institucijose ir jie pasireiškia įvairiais būdais, labiausiai plačioje savanoriškos socialinės veiklos sistemoje. Neabejotinai buvo teisinga, kad pasiskirstymas britų politiniame gyvenime reiškėsi ne tarp krikščionių ir nekrikščionių, taip pat ne tarp vienos ir kitos klasės, bet tarp tų, kurie turėjo vienas pažiūras į klausimus, kaip organizuoti visuomenę, kaip vykdyti prekybą, kaip vesti užsienio politiką, ir tarp tų, kurie turėjo į tuos pačius klausimus kitokias pažiūras. Ir taip liko ilgi mūsų laikų, nors, prisipažinkime, ginčo pobūdis pasikeitė. Anksčiau buvo laikoma "progresyviu" dalyku ginti neribotą individualizmą, dabar

"progresyviųjų" vėliavą kelia aukščiau tie, kurie tiki (dabar gal kiek mažiau dogmatiškai, kaip prieš keleris metus) į reikalą va'stybei nusavinti pramonę, į centralizuoto planavimo ir kontrolės reikalą. Per visą tą laiką balansuojančiu faktoriumi buvo stipraus, bet demokratinio konservatizmo buvimas. Tas konservatizmas gynė vidurio kelią politikoje, stodamas prieš kraštutines laisves 19 šimtmetyje ir perdėtą valdžios kišimąsi 20 šimtmetyje. Dar svarbiau už tai, neatsižvelgiant į klausimus, kurie skyrė britų visuomenę, yra ligi šiol bendras pripažinimas, kad Anglija nebūtų Anglija, jei ji nustotų būti vedama moralinių tiks'ų. Tas pats yra vienodai teisinga, kalbant apie Wales ir apie Škotiją.

Iš tikrųjų galima būtų daug prirašyti ir užsienyje turėtų būti daugiau žinoma, ligi kokio laipsnio per pastaruosius 150 metų, daugiausia dėl atskirų pasišventusių asmenų veiklos, vadovaujantis tais stipriais moraliniais tikslais, buvo pakeistas socialinis D. Britanijos gyvenimas. Vergijos atsisakymas, kalėjimų reforma, sėkminga veikla prieš vaikų darbą ir kitas negeroves, kilusias iš industrinės revoliucijos; kova už teisingą atlyginimą už darbą bei deramas darbo sąlygas, lūšnų pašalinimas — visi tie ir panašūs dalykai atsirado mažų mažiausiai tiek pat iš tos veiklos pionierių krikščioniško nusiteikimo, kaip ir iš organizuoto politinio spaudimo. Jeigu šiame žurnale toliau nekalbame apie britų salas, tai tik dėl to, kad esame pasiryžę aptarti fenomeną, neįprastą britų gyvenime — kalbėti apie partijas, specialiai sukurtas suteikti krikščioniškiems socialiniams principams efektą.

Kontinente įvykiai klostėsi kitaip. 19 šimtmetyje atsirado didelis plyšys tarp radikalizmo ir krikščionybės ne tik tradiciniai katalikiškuose, bet taip pat ir protestantų kraštuose. Siautėjo ateizmas, ypač tarp intelektualų. Galima buvo rasti (ir dar galima šiandien) aštrų skirtumą tarp krikščionių ir nekrikščionių politiniame ir socialiniame gyvenime. Ir iš tikrųjų antrieji kontroliavo jėgos svarstykles. Tur būt, didžiausias krikščionių demokratų sąjūdžio laimėjimas pokario Europoje, ypač Prancūzijoje, Italijoje ir Vokietijoje, yra tas, kad milijonams žmonių buvo vaizdžiai parodyta, jog buvo nustota kažko gyvybiško, atskyrus politinę veiklą nuo krikščioniškųjų principų. Skirtumas tarp krikščionių ir nekrikščionių kai kuriose šalyse dar yra gerokai aštrus, bet, imant bendrai, jau darosi ryškesnis skirtumas tarp tų, kurie tvirtai tiki į demokratiją ir tarp tų, kurie į ją netiki. Demokrati-

nėje stovykloje krikščionių demokratų partijos yra skirtingos nuo visų kitų. Ir tai ne dėlto, kad visos būtų tokios pat. Iš tikrųjų, jeigu kas mėgins jas lyginti, sakysim, su britų konservatorių partija, tai vienos jų, kaip prancūzų MRP ar belgų PSC, atrodo stovinčios kiek į kairę, o kitos, kaip vokiečių CDU ar šveicarų Konservatyvi Liaudies Partija, atrodo stovi kiek dešinėj nuo britų konservatorių. Tai pareina nuo tradicijos ir patyrimo, nes kai kurios partijos buvo sukurtos prieš antrąjį Pasaulinį karą, kitos išaugo iš pralaimėjimo arba iš rezistencijos ir išlaisvinimo. Vienos yra grynai katalikiškos, kitos — katalikų ir protestantų koalicijos.

Tačiau visos jos be išimties kyla iš sąjūdžių, kurie atsirado kaip reakcija prieš 19 šimtmečio liberalizmą, nacionalizmą ir socializmą, ir mūsų šimtmetyje prieš fašizmą ir komunizmą. Tie sąjūdžiai reiškėsi ne tiek kaip gynėjai senos tvarkos, irstančios dėl naujų jėgų spaudimo, kiek kaip dvasinių vertybių čempionai prieš kylantį materializmo pavojų. Yra tiesa, kad 19 šimtmetyje katalikų politiniai sąjūdžiai buvo rišami dažnai su mirštančiais dalykais — su tokiais, kaip rojalizmas Prancūzijoje ir laikinė popiežių politinė galia Italijoje. Taip pat tiesa, kad olandų protestantai savo politinį sąjūdį vadino "antirevoliuciniu". Betgi tarp katalikų kilo į viršų naujos ir labiau gyvos jėgos, kurios pirmoj eilėj rūpinosi dirbančiųjų klasių teisėmis ir kurios pastarajame 19 šimtmečio ketvirtyje turėjo stiprią popiežiaus paramą. Jie vienodai puolė kapitalizmo ir revoliucinio socializmo negeroves. Pastarasis taip pat buvo ypatingu priešu tų protestantų, kurie Olandijoje ir Vokietijoje domėjosi socialiniais klausimais.

Jeigu moderniosios krikščionių demokratų partijos gali pretenduoti, kad jos yra progresyvios ir remiasi tikra šviesa, kad jos sugeba matyti, kas geriausia kairės ir dešinės politiniuose sąjūdžiuose, ir atmesti, kas blogiausia, tai yra grynai dėl to moralinio dinamizmo, kuris kyla iš tikėjimo į krikščionių socialinius principus.

Čia iš tikrųjų ir yra pagrindinis punktas, kuriame susitinka visos krikščionių demokratų partijos: **politika ir akcija turi būti paremta krikščioniškais principais.** Dėl to nenuostabu, kad beveik visų tų partijų manifestuose ir politiniuose dokumentuose randame pareiškimą, kad jos yra krikščioniškos, nors britams, kurie yra linkę užmiršti, kaip jų pačių politinės partijos buvo veikiamos krikščioniškos etikos, tai

Lietuvos Nacionalinė
M. Mažvydo Biblioteka

gali atrodyti keista. Pavyzdžiui, belgų PSC pareiškia: ..."yra krikščioniška, nes gina žmoniškas vertybes, kurios yra mūsų civilizacijos pagrindas. Ogi istoriniu atžvilgiu juk krikščionybė atvedė į tą civilizaciją". Olandų Krikščioniškoji Istorinė Unija, kuri yra protestantiška, pareiškia, kad "vykdant galią valstybėje, reikia vadovautis ir remtis Apreiškimu, kaip jis surašytas Šv. Rašte". Panašiai olandų katalikų partija remia savo programą "moralinio įstatymo principais ir dieviškuoju Apreiškimu". Prancūzijoj ir Vokietijoj mažiau pabrėžiami pagrindiniai principai, matyt, dėl taktinių sumetimų, nors prancūzų katalikų profesinės sąjungos (CFTG) atvirai pareiškia jų prisirišimą prie "krikščionių socialinės etikos".

Tokie pareiškimai nereiškia arogantiško prileidimo, kad tik krikščionys demokratai gali pagauti tikrą tiesą ir rungtis esamose aplinkybėse tikrai etišku būdu. Priešingai, esama nemaža nuolankumo krikščionių priėjime prie politikos ir supratimo pavojų, kurie kyla iš noro rodyti tik save teisingu kito akyse. Alcide de Gasperi, gabus ir drąsus italų krikščionių demokratų vadas, 1951 m. priminė savo pasekėjams žodžius, kuriuos prieš daugiau kaip trisdešimt metų pasakė vienas iš to sąjūdžio tėvų Don Sturzo: "Mes negalime padaryti parodos iš savo religinio tikėjimo ir labiau už viską mes negalime jos naudoti politiniams tikslams, mes negalime religijos naudoti kaip jėgos priemonės ir sykiu kalbėti apie toleranciją kitaip manantiems". Tačiau šis krikščioniško įkvėpimo laikymasis reiškia, kad pasaulyje, pilname cinizmo ir baimės, tie, kurie tvirtai laikosi krikščioniško tikėjimo, jaučiasi sustiprinti Evangelijų Apreiškimo, kai imasi spręsti politines ir socialines problemas. Sakysim, filosofai gali ginčytis dėl to, kad žmones yra sutverti lygiais. Betgi krikščionis žino, kad visi yra lygūs Dievo akivaizdoje ir kad visuomenė, kurioje žmonės, neatsižvelgiant, kokias pareigas jie eitų, nėra vienodai laikomi priklausomais nuo vienas kito, yra nekrikščioniška.

Krikščionių demokratų partijų iškilimas

Nors krikščioniškoji demokratija pradžioje kilo iš konflikto tarp Bažnyčios ir valstybės, vis dėlto ji nėra tik aklos reakcijos produktas. Ji taip pat nėra kūrinys žmonių, siekiančių visa apimančios politinės filosofijos, kaip tai daro marksizmas ar fašizmas. Ji greičiau atstovauja, kaip Albert

Cortais pasakė apie prancūzų MRP 1945, "un courant historique".

Prancūzijoje po 1789 m. revoliucijos ir Italijoje po susirėmimo tarp popiežiaus ir kylančio itališkojo nacionalizmo 1848 m. politikoje vyravo pasaulietinės ir antiklerikalinės nuotaikos, o ekonomijoje — "laissez faire". Įstatymų pagalba buvo atimta daug galios iš Bažnyčios, ypač socialinėje ir auklėjimo srityse. Kai valstybė perėmė Bažnyčios socialines funkcijas, kova plėtėsi; ir taip tarp Bažnyčios ir valstybės buvo didelis nesutarimas dar prieš tai, kai scenoje pasirodė marksizmas, paskelbdamas kovą abiem — liberalų "laissez faire" ir Bažnyčios dvasinei įtakai.

Italija

Abiejose pusėse katalikai jautėsi izoliuoti ir buvo linkę stovėti toli nuo politikos. 1867 m. Šv. Sostas pareiškė, kad tikintiesiems nedera dalyvauti Italijos parlamento rinkimuose. Beveik po trisdešimties metų popiežius Leonas XIII, manydamas, kad Italijos valstybė sugrius, jei katalikai atsisakys dalyvauti politikoje, uždraudė visai dalyvauti balsavimuose. Tas sprendimas sudarė nelengvą moralinę problemą daugeliui rimtų katalikų. Tas sprendimas tačiau neturi nieko bendra su bendraisiais socialinės politikos klausimais. Dalyvavimo politiniame gyvenime klausimas buvo apsunkinamas "Romos klausimo" (galutinai likviduotas 1925 m., pasirašant Laterano sutartį). Tas draudimas turėjo paremti pastovius popiežių propestus prieš skriaudas, kurias jie laikė esant įvykdytas naujosios Italijos karalystės, kuri užėmė Romą 1870 m. ir tuo pačiu pažeidė Šv. Sosto nepriklausomybę. Todėl katalikai buvo kviečiami — kaip pasirodė, neefektingai — boikotuoti uzurpatoriaus institucijas. Šis patvarkymas jokiu atveju nebuvo ištisai vykdomas net dvasininkų. Vienas žymus kunigas atvirai pareiškė, kad "joks popiežiaus veto negali sulaikyti jo nuo gabenimo vandens, jeigu namas dega". Ir taip atsitiko, kad šimtmečio pabaigoje Italijos katalikai atvirai dalyvavo rinkimuose, o kovingi asmenys, kaip jaunas Sicilijos kunigas Don Sturzo, skelbė, kad krikščionys ne tik turi žymiai paremti socialinio ir ekonominio sutvarkymo pastangas, bet turi moralinę prievolę patys išeiti į politinę areną.

Ši pažiūra buvo plačiai priimta kituose Europos kraštuose. Iš tikrųjų Europa žengė greitai į nelaimę — ne tik į karą ir fizinę suirutę, bet taip pat į moralinį žlugimą. Buvo aišku,

kad nors liberalinis kapitalizmas sėkmingai sukūrė didelių materialinių vertybių, jam nepasisekė sukurti patenkinamą socialinę filosofiją, jis buvo šiurkštus ir nejautrus tą filosofiją taikydamas gyvenime. Iš kitos pusės Markso mokiniai skelbė, kad kapitalizmas pats savyje turi savo paties sunaikinimo pradus, kad klasių kova buvo gyvenimo tikrovė, kad revoliucija buvo neišvengiama ir kad buvo prievolė visais galimais būdais tą procesą pagreitinti.

Greitas socializmo augimas ir Italijos įstojimas į pirmąjį pasaulinį karą atnešė Šv. Sosto pažiūrų pasikeitimus. Kai, pasiekus pergalę, pasidarė aišku, kad Italijos valstybė nežlugs, Don Sturzo prašė, kad būtų panaikintas draudimas katalikams dalyvauti politikoje, ir toks leidimas buvo duotas. 1919 m. buvo įkurta Liaudies partija ir per kelis mėnesius tapo pajėgumo atžvilgiu antrąja visoj Italijoj. Naujoji partija buvo krikščioniška ir demokratiška, bet ji buvo pabrėžtinai nebažnytinė. Iš tikrųjų ji sėmė savo stiprybę ne iš neraštingų pietų, kur dvasiškijos įtaka buvo stipriausia, bet iš progresyvios šiaurės, kur prieš ją buvo kovojama. Nuo pat pradžios ji nebuvo patikima ir mėgiama labiau konservatyvių katalikų. Atsiliepdama į negailestingą gyvenamojo meto spaudimą, partija pastoviai krypo į kairę.

Tokiu būdu taip susiklostė, kad fašistų revoliucijos išvakarėse Mussolini matė populiaristus (kr. demokratus) pagrindiniu savo kelio kliuviniu ir siekė juos sunaikinti. Vatikanas buvo įspėtas, kad jei Don Sturzo ir jo pasekėjų vedamas politinis katalikiškumas nebus atmestas, Bažnyčios laukia sunkios dienos. Buvo duotas ženklas. Spaudžiamas Sturzo pasitraukė iš aktyvios vadovybės. Mussolini vėliau gyrėsi išmetęs lauk Sturzo. Bet to buvo negana. Pats sąjūdis turėjo būti sugriautas. Proga pasitaikė 1924 m. rinkimų išvakarėse. Fašistų šūkis buvo: "Geriau komunistai, negu populiaristai". Iš dešiniojo sparno politikos vadų karaliui buvo duotas patarimas, kad geriau Mussolini, kaip populiaristų-socialistų koalicija. Ir kai Vatikano kalbėtojas pareiškė, kad tokia koalicija būtų "nei padori, nei patogi, nei teisėta", populiaristų partijos likimas buvo nulemtas ir tuo pačiu nulemtas Italijos likimas ištisai generacijai. Įsigalėjus fašizmui, krikščionių demokratų vadai išsibarstė. Kai kurie buvo nužudyti. Sturzo emigravo, Alcide de Gasperi, kuris po Sturzo vadovavo partijai, buvo įmestas į kalėjimą.

Tačiau pati idėja sukurti krikščionišką ir demokratišką

valstybę Italijoje nebuvo mirusi. Ji buvo palaikoma gyva nedaugelio drąsuolių. Ir kai įvykiai pakrypo prieš fašizmą, kai italų tauta sukilo prieš savo buvusius valdovus ir prieš jų sąjungininkus nacius, iš tos "rezistencijos" iškilo ir naujas krikščionių demokratų sąjūdis. Rinkimuose į konstitucinį seimą 1946 m. krikščionys demokratai gavo 35 procentus visų balsų ir iškilo kaip didžiausia partija. Per 1948 m. rinkimus jie užsitikrino absoliutinę daugumą. 1953 m. jie kiek nustojo balsų, bet vis tiek išlaikė dominuojančią poziciją. 1956 m. buvę savivaldybių rinkimai patvirtino tą poziciją .Dinamiška dabartinio popiežiaus asmenybė neabejotinai daug prisidėjo paskatinant Italijos katalikus po karo atlikti savo pilietines prievoles. Popiežius buvo vienintelis didelis vadas, kuris liko Romoj, kai karalius ir duce pabėgo. Netrukdomas jokių "Romos klausimo" komplikacijų, jis tapo įžymiu skatintoju krikščioniškos atsakomybės politikoj, lygiai Italijoj, kaip ir kituose kraštuose. Šiais laikais mes matome popiežių ir vyskupus skatinant tikinčiuosius, vyrus ir moteris, atlikti balsavimo prievolę.

Prityrusio veterano Alcide de Gasperi vadovybėj krikščionys demokratai eilėje koalicijų padėjo išvairuoti Italiją per didelius sunkumus. Užsienyje jie užtikrino gerą valią. Viduje jie padėjo sukurti pastovią konstituciją: jie pareiškė savo pasiryžimą bendradarbiauti su visais (pradžioje net su komunistais) tikslu užtikrinti plačios bazės tautinę vienybę, siekiant krašto atstatymo: jie taip pat buvo socialinės srities reformų pionieriai.

Prancūzija

Prancūzijoje konfliktas tarp Bažnyčios ir valstybės buvo taip aštrus ir antagonizmas tarp katalikų ir antiklerikalų, ypač kairiųjų, buvo toks gilus, kad net 1930 m. Andre Siegfried galėjo rašyti: "Nė vienas kairės kovotojas dar neišmoko tikėti, kad Bažnyčia gali rimtai dirbti respublikos gerovei". Prancūzų katalikų tarpe galima rasti dvi skirtingos srovės, kurios kartais sueina į krūvą, bet dažniausiai veikia atskirai. Tokie vyrai, kaip Lammenais ir Lacordaire devynioliktojo šimtmečio viduryje ir vėliau Marc Sangnier buvo krikščionys demokratai, kurie norėjo politinėje srityje tiesioginės intervencijos. Kiti, kaip Montalembert ir vėliau Albert de Mun, mažai pasitikėjo politine demokratija ir labiau rūpinosi veikla socialiniame fronte. De Mun, savo kilme aristo-

kratas, pasiaukojo darbo klasės auklėjimui ir stojo į politiką tik tam, kad darytų įtakos darbo klasės būklei pagerinti įstatymų keliu. Kai jam buvo priminta, jog taip netinka, jis pastebėjo, jog yra du jo draugų tipai, "socialiniai katalikai" ir "garbės katalikai", 1901 m. vyskupas Doutreloux galėjo nusiskųsti, kad "yra žmonių, kurie save laiko gerais katalikais, bet nesisveikina su krikščioniu demokratu, net jeigu jis dėvi vyskupo kryžių". Tai buvo pradžioje tų metų, kai Leonas XIII išleido savo garsiąją enciklika katalikų vyskupams, kurioje apibrėžė ir išgyrė krikščioniškąją demokratiją.

Nei Sangnier vedamas Jaunosios Respublikos sąjūdis (kuris buvo artimesnis kairei), nei Liaudies Demokratų partija (daugiau dešinė), įsteigta 1924 m., visą pokario metą neturėjo didesnės reikšmės politiniame gyvenime net ir prancūzų politinio irimo metu.

Betgi 1940 m., tautos pralaimėjimo ir pažeminimo valandą, atėjo bandymo metas visiems prancūzams. Beveik visi Jaun. Respublikos ir popul. demokratų partijos atstovai parodė savo prisirišimą prie demokratinių idealų ir meilę Prancūzijai, pirmiausia atsisakydami duoti neribotus įgaliojimus maršalui Petain, o paskui įsijungdami į rezistenciją namie ir užsienyje. 1944 m., kai karas ėjo į pabaigą, kai vokiečių okupacinės jėgos traukėsi, kai visų mintys krypo į rekonstrukcijos ir reabilitacijos klausimus, buvo įkurta nauja krikščionių demokratų partija Mouvement Republicain de Liberation vardu, vėliau pakeistu į Mouvement Republicain Populaire. 1944 m. rugsėjo mėn. trys to sąjūdžio vadai — Georges Bidault, Francois de Menton ir Pierre-Henri Teitgen įsijungė į laikinąją gen. de Gaulle vyriausybę.

Pradžioje MRP lojaliai bendradarbiavo su de Gaulle, kurį ji laikė simboliu tos Prancūzijos, kuri nutraukė ryšius su trečiąja respublika. Ji dirbo koalicijoje, kuri jungė kitus rezistencijos elementus, jų tarpe pažymėtini socialistai ir komunistai. Tačiau, kai gen. de Gaulle staiga atsistatydino 1946 m., atsisakydamas patenkinti komunistų reikalavimą atiduoti jiems vieną pagrindinių ministerijų, MRP, nusivylusi, kad jis palieka valstybės vairą, toliau dalyvavo koalicijoje. Savo kalboje per radiją de Gaulle tautai paaiškino, kad jo sprendimas remiasi reikalu "išlaikyti Prancūzijai pusiausvyrą tarp dviejų didelių jėgų", aiškiai pabrėždamas, kad komunistai nėra tautinė partija, bet svetimos valstybės agentai. MRP tuo metu dar tebebuvo gyva rezistencijos draugystė ir tradi-

cija, ir ji tikėjo, teisingai ar ne, kad visiškas nutraukimas ryšių su komunistais neatitiko geriausius Prancūzijos interesus. Ryšys su de Gaulle buvo nutrauktas.

Vokietija

Prieshitlerinėje Vokietijoj plyšys tarp Bažnyčios ir valstybės nebuvo taip didelis ir konfliktas toks aštrus, kaip Prancūzijoj ar Italijoj. Pajėgi katalikų Centro partija vaidino svarbų vaidmenį vokiečių politikoj Hohencolernų ir Veimaro respublikos metais, tačiau išnyko sykiu su Hitlerio režimo atėjimu. Kaip kitose šalyse, taip ir Vokietijoje, aštrūs persekiojimai iš nacių pusės nustūmė į pogrindį katalikų ir protestantų akcijos grupes ir tai, sykiu su bendrai išgyventomis kančiomis koncentracijos stovyklose, daug prisidėjo, kad rimti visų tikybų krikščionys buvo pasiruošę bendradarbiauti po karo.

Baisios 1945 m. pralaimėjimo aplinkybės ir kaltės jausmas, kurį jautė daugumas vokiečių, kai kiek atslūgo pralaimėjimo smūgio efektai, juos paskatino siekti krikščioniško įkvėpimo politinei akcijai. Iš tikrųjų suskaldytoje okupuotoje Vokietijoje 1945 ir 1946 m. spontaniškai dygo krikščioniškos grupės, nors ir be ryšio su viena kita, visur, įskaitant ir rusų zoną. Susijungė Romos katalikai ir protestantai, gyvi likę buvusių politinių partijų veikėjai lygiai, kaip ir vyrai be jokio politinio prityrimo, krikščioniškų profesinių sąjungų veikėjai ir darbdaviai. Daugelis jų buvo buvę kalinami už savo įsitikinimus. Sykiu stovėję mirties akivaizdoje, jie dabar buvo pasiryžę dirbti vieningai. Palaipsniui buvo sudarytas kontaktas tarp atskirų grupių ir visuotiniame kongrese Goslar mieste 1948 m. jie formaliai sutarė įsteigti krikščionių demokratų uniją (CDU), nors toji organizacija Bavarijoj pasilaikė senąjį atskirą vardą Krikščionių Socialų Unija (CSU). Dr. Konrad Adenaueris buvo išrinktas vadu.

Pradžioje tas sąjūdis rodė tendencijų į kairę. Tokiu būdu programa, kurią priėmė krikščionys demokratai britų zonoje, susirinkę Ahlen mieste 1947 m., įkvėpti dr. Karl Arnold (Rheinland Westfalen minist. pirm.) ir jo kairiojo sparno katalikų veikėjų bei prof. sąjungų darbuotojų, balansavo kapitalizmo klaidas prieš valstybinio socializmo neigiamumus ir siekė valstybinio planavimo. 1949 m. viduryje svarstyklės pakrypo kita linkme. Profesoriaus Erhard įtakoje partija atme-

tė valstybinį planavimą ir, prieš nuspręsdama, ar jungtis su dešinės ar su kairės partijomis, nutarė palaukti pirmųjų parlamento rinkimų rezultatų.

Tuose pirmuosiuose rinkimuose CDU-CSU gavo 139 vietas iš 402, gavo 31 procentą visų balsų ir iškilo kaip stipriausia partija. 1953 m. buvusiuose rinkimuose, dalyvaujant didesniam rinkikų skaičiui (iš tikrųjų dalyvavo 86.2 proc.), padidinus atstovų skaičių, CDU-CSU gavo 45.2 procentus visų balsų ir parlamente 244 vietas iš 487. Žymiausias faktas tuose rinkimuose buvo tai, kad pramonės darbininkai parodė dramatišku būdu ypač didelę paramą partijai.

Nuo tada CDU-CSU pozicija buvo visai stipri. Vadovaujant Dr. Adenaueriui, Vakarų Vokietija padarė ne tik tikrai nuostabią ūkinę pažangą ir atsigavo, bet sugrįžo atgal į europinę šeimą. Kitą medalio pusę atvertę, matome piktas socialdemokratų pastangas opozicijoje, kuri nuvedė juos į grynai negatyvinį nusistatymą kanclerio vedamos užsienio politikos atžvilgiu.

Austrija

Panašiai ir Austrijoj karo pabaigoj matėme iškylant naują katalikų Liaudies Partiją, susikūrusią iš gyvų likusių senosios krikščionių socialų partijos, patriotinio fronto ir ūkininkų organizacijų veikėjų. Tai buvo viena iš trijų partijų, kurioms buvo leista sąjungininkų tarybos dalyvauti rinkimuose 1945 m. Kitos dvi partijos buvo socialistai ir komunistai. Liaudies Partija 1945 m. gavo 50 procentų balsų, nors 1949 m., kai buvo nuimtas draudimas steigti daugiau partijų, ji begavo 44% balsų. Ji tebėra vadovaujanti partija ir 1956 m. rinkimuose padidino atstovų skaičių.

Benelux šalys

Luksemburge katalikiškoji "Parti de la Droite", dominavusi tos šalies politinę sceną didžiųjų karų tarpe, buvo nacių uždaryta okupacijos metais; vienas vadas, Msgr. Origer, mirė Dachau. Po išlaisvinimo partija buvo atkurta nauju vardu — Krikščionių Socialų Partija, ir ji nebebuvo specialiai dešinė partija. Krikščionys demokratai dabar yra gerai įsitvirtinę didžiojoje kunigaikštijoje.

Taip pat Belgijoje ir Olandijoje pokarinis krikščionių de-

mokratų sąjūdis neabejotinai tęsia prieškarinių konfesinių partijų tradiciją, bet neturi artimo panašumo su jomis. Pavyzdžiui, Belgijoje prieškarinė katalikų partija buvo stipriai dominuojama pajėgių ekonominių sluogsnių ir atrodė konservatyvi. Tačiau tos partijos kairiajame sparne stiprėjo progresyvinis sąjūdis tarp dirbančiųjų katalikų, o krikščioniškos profesinės sąjungos jau buvo stiprios. Ekstremistiniai elementai darė pastangų sukurti ne vieną, bet dvi partijas — flamandų nacionalistus ir reksistus, kurios abi linko į fašizmą ir po 1940 m. valstybės žlugimo stojo į pilną bendradarbiavimą su naciais. Diskredituotos jos abi dabar yra sunykusios.

Kai atėjo išlaisvinimas, senoji katalikų partija buvo likviduota ir iš jos labiausiai veiklaus elemento buvo suformuota Socialinė Krikščionių Partija — PSC. Žodžio "katalikų" pakeitimas į "krikščionių" buvo sąmoningas ir PSC tvirtino, kad ji nėra nauja senos tvarkos laida, bet yra "nauja partija su nauja doktrina ir jaunu kadru". Ji stojo į labai progresyvų kelią, pareikšdama, kad "senasis liberalinis ir kapitalistinis pasaulis guli griuvėsiuose" ir kad "mes turime sukurti naują bendruomenę", kurioje individas nustoja buvęs "finansininko vergu".

Šveicarija ir Portugalija

Visur buvo pabrėžiamas reikalas kurti **naują** visuomenę, išskyrus Šveicariją, kuri laimingai išvengė tragiško savo kaimynų patyrimo. Šveicarijoje Konservatyvi Liaudies Partija, sukurta 1912 m., egzistavo vis toje pačioje pirminėje formoje. Nors suorganizuota pirmoj eilėj katalikų, tačiau jos eilės yra atviros visų tikybų krikščionims, kurie priima jos pagrndinius principus.

Tolerantiška, neperstipriai progresyvi ši partija yra labiausiai pastovi ir įtakinga iš visų šveicarų partijų per daugiau kaip trisdešimt metų. Dar didesnį imunitetą nuo užsieninių įvykių parodė Portugalija, kur dr. Salazaro paternalinis režimas išlaikė ypatingą vidinį pastovumą. Betgi būtų klaida manyti, kad tas pastovumas reiškė nejudrumą. Kai praktinis partinės politikos išnykimas slegia demokratą kitur, tas pats faktorius nekelia didelio rūpesčio daugumai portugalų, kurie rimtai tvirtina, jog jų "naujoji valstybė" yra paremta krikščionių socialiniais principais. Nors ir lėtai, bet tikrai yra padarytas ekonominis progresas.

Krikščioniškosios demokratijos principai

Ką turi bendra visos šios Vakarų Europos politinės partijos? Kaip toli jų įsitikinimai ir simpatijos siekia per sienas, kurios skiria Europos tautas?

Pirmiausia, yra keletas pagrindinių principų, kurie yra priimti visų krikščionių demokratų.

Pagal krikščionišką pažiūrą laisvė yra dalykas, užtikrinąs tinkamą pusiausvyrą tarp **teisių** ir **prievolių** — teisių, kurios išeina iš žmogaus, kaip asmens su nemirtingumo požymiu ir kaip socialinės būtybės, ir pareigų, kurias jis turi atlikti savo draugams ir bendruomenei. Krikščionys demokratai atmeta abiejų — liberalų kapitalistų ir marksistų socialistų — skelbiamą materializmą, kuris neprileidžia dvasinio žmogaus pirmumo. Prieš dešimt metų prancūzų krikščioniškos profesinės sąjungos pareiškė: "Žmogus nėra produkcijos įrankis, lygiai kaip jis negali būti redukuotas tik į paprastus bendruomenės tarnus. Jis yra laisva ir protaujanti būtybė, Dievo apdovanotas nemirtingumo lemtimi ir tam tikslui aprūpintas aukščiausiomis asmens vertybėmis su niekam neperleidžiamomis teisėmis ir labai didele atsakomybe".

Trumpai tariant, pagrindan dedamas pats žmogus. Visa, kas slegia asmenybę, yra bloga ir turi būti pasmerkta; visa, kas didina ir turtina asmenybę, yra gera ir turėtų būti skatinama. Belgų PSC 1945 m. pareiškė: "Kur reikia išspręsti problemą, partija turi tik vieną pasirinkimo mastą — ar pasiūlytoji formulė nuves į išugdymą ko didesnio skaičiaus asmenybių?"

Čia yra viso krikščionių demokratų mintijimo bei veikimo raktas. Vokiečių CDU patvirtina: "Žmogus yra centras". Todėl auklėjimas negali tenkintis vien žinojimo ir prityrimo skiepijimu. Jis turi rūpintis charakterio ugdymu, pilnutinio žmogaus išauginimu. Dėl to ir pramonė nėra tik produkcijos dalykas: tai yra būdas, įgalinąs žmogų apvaldyti aplinką, sukurti nuosavybę sau ir savo šeimai ir tarnauti aukštesniam gėriui. Darbas nėra prekė, bet moralinis veiksmas. Tai reiškia, kad norint pasiekti, jog žmogus galėtų daugiausia naudotis laisve, kuri derintųsi su visos bendruomenės gerove, reikia, kad politinė ar ekonominė jėga nebūtų centralizuota valstybėje ar kokioje neasmeninėje didelėje organizacijoje, bet būtų plačiai išskirstyta tarp visos bendruomenės. Iš čia kyla krikščionių demokratų siekimas decentralizuoti administraciją ir noras palaikyti provincijų bei atskirų vietų autonomiją. Iš

čia taip pat kyla nepasitikėjimas didžiosios pramonės turima jėga ir siekimas partnerių bendradarbiavimo bei darbininkų dalyvavimo įmonės valdyme. Savaime aišku, kad aplinkybės diktuoja to siekimo modifikacijas.

Pluralinė bendruomenė

Jeigu krikščionims demokratams tautinė valstybė yra ne kas daugiau, kaip patogus susigrupavimas, pati tauta yra daugiau, negu individų rinkinys — iš tikrųjų tai yra šeimų audinys. Dėl to tautos gerovė ir ateitis priklauso nuo šeimos gyvenimo apsaugojimo; valstybės didelė pareiga turėtų būti užtikrinti šeimos teises ir tarnauti jos reikalams. Toje srityje vyriausybės turi teisę patarti bei informuoti, bet neturi teisės prievartauti. Visa, kas pažeidžia šventas tėvų teises bei jų atsakomybę, turi būti pasmerkta. Taip mes gauname nusistatymą, kad tėvai turi teisę nustatyti, kokio auklėjimo jie nori savo vaikams. Tokiu būdu mes matome, kad šeimos reikalai remiami ne kaip priemonė, kurios pagalba valstybė galėtų prievarta vykdyti populiacijos politiką, bet kaip pastangą sustiprinti šeimos vienetą, duodant jam pagalbos ten, kur daugiausia jos reikia, ir tokiu būdu plečiant socialinį teisingumą.

Tauta taip pat yra bendruomenių, socialinių ir ekonominių grupių audinys, kuriame žmonės gyvena ir dirba, turėdami iš to darbo labai įvairaus laipsnio pasitenkinimą. Vėl reikia pabrėžti, kad žmogus yra visada centras. Kadangi neribota laisvė tampa išnaudojama nedaugelio, kuriems tai pasiseka, ir kadangi kraštutiniai suvaržymai veda į vergiją, ir kadangi abu atvejai yra destruktyvūs žmogaus asmeniui, turi būti surastas vidurio kelias tarp liberalinio konkurencijos biznio supratimo ir tarp socialistų reikalavimo planuoti iš centro ir kontroliuoti visą ekonominę veiklą.

Pramonė kaip bendruomenė

Pagal krikščionių demokratų pažiūrą kapitalas, vadovybė ir darbas, dirbdami sykiu pramonėje, sudaro **bendruomenę,** kuri tarnauja plačiausiems kitų bendruomenių interesams. Toji koncepcija visai svetima daugumai Europos socialistų, kurie visada laikė tikru dalyku, jog pagrindinis dalykas yra klasių kova, ir kad joks tikras ir pastovus bendradarbiavimas tarp kapitalo ir darbo nėra įmanomas. Ir taip krikščionys demokratai remia kooperatyvinę organizaciją ir savival-

dą pačioje pramonėje bei individualinėse firmose. Tokia kooperacija pasireiškia bendru svarstymu klausimų dalyvaujant profesinių sąjungų ir vadovybės atstovams, kaip tai suprantama D. Britanijoj, ir eina toliau ligi darbininkų atstovų dalyvavimo pačioje vadovybėje. Turbūt šitame reikale krikščioniškoji demokratija daugiausia duoda nauja moderniniam politiniam galvojimui ir politinei praktikai, nes nekomunistiniame pasaulyje nėra sunkiau sprendžiamos problemos, kaip klausimas, kaip tvarkyti žmonių santykius pramonėje. Bet reikia pridurti, kad patys krikščionys demokratai nėra aiškiai apsisprendę, kaip toli jie turėtų eiti; to dalyko praktika įvairuoja atskirose šalyse, priklausomai nuo to, kiek daug įtakos atskirų kraštų partijos pajėgė turėti įvairiose koalicijose, kurias jie rėmė.

Pramonės tarybos Olandijoje

Įvairumas pareina ir nuo istorinių priežasčių. Krikščionių demokratų mintys apie žmonių santykius pramonėje, kurios fermentavosi nuo 1890 metų, ėmė reikštis stipriau keletoj Europos kraštų kaip tik tuo laiku, kai fašizmas ir nacizmas siautė Europoje.

Dėl to nenuostabu, kad panašios idėjos gerai išsiplėtojo tose šalyse, kurios išvengė totalizmo (žinoma, išskyrus karo okupacijos metą). Pavyzdžiui, Olandijoje, kur tuo klausimu panašią nuomonę turi visos partijos, išskyrus komunistus, įstatymas reikalauja sudaryti pramonės tarybas visoms firmų grupėms, įsijungusioms į tą patį gamybos procesą, ir gaminių tarybas firmoms, kurios gamina panašius produktus. Tos tarybos yra sudėtos iš narių, kuriuos skiria darbdavių organizacijos ir atitinkamos profesinės sąjungos. Valdžia skiria gamybos tarybų pirmininkus ir gali siųsti savo atstovus į visus tarybų posėdžius, nors ir be balsavimo teisės. Tarybos, turi teisę imti mokesčius iš jas sudarančių firmų, gali reguliuoti tokius dalykus, kaip produkcija, paskirstymas, racionalizacija, tvarkymo metodai, kainos, atlyginimai, darbo sąlygos, darbininkų lavinimas ir jų verbavimas. Tos tarybos negali kištis į vadovybės finansinius reikalus ir negali svarstyti biznio išplėtimo ar uždarymo klausimų. Tarybų sprendimai gali būti panaikinti valdžios potvarkiais, jeigu tai būtų laikoma priešingu dalyku bendriems interesams.

Olandijoje nėra noro — tai būtų priešinga krikščionių demokratų praktikai — priversti pramonę ir biznį sueiti į

stereotipinį vienodumą. Vietoj to, kiekviena pramonės šaka turi jai tinkančią organizacijos formą. Smulkmenos yra išdirbamos statutinės socialinės ir ekonominės tarybos, susidedančios iš darbdavių, darbininkų ir valdžios atstovų.

Belgų PSC, būdama valdžioje, sudarė jungtines tarybas atlyginimams nustatyti ir taip pat eilę pramonės ekonominių tarybų tam tikroms pramonės šakoms, bet visos jos turi tik grynai patariamąsias funkcijas. Belgijoje prie tų dalykų einama atsargiau, kaip Olandijoje, nors yra stipraus linkimo, ypač krikščioniškose profesinėse sąjungose, duoti ekonominėms taryboms egzekutyvinės galios.

Darbo tarybos ir darbininkų dalyvavimas vadovybėje

Prancūzijoje, Šveicarijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Italijoje krikščionių demokratų partijos remia pramonės tarybų idėją Olandijos pavyzdžių, bet dėl įvairių priežasčių nėra tame reikale toli nueita. Prancūzijoje MRP ir Šveicarijoje Konservatyvi Liaudies Partija negavo tame reikale kitų partijų pritarimo. Vokietijoje ir Austrijoje ligi šiol, dėl ypatingų sąlygų, kai galiojo griežta okupacinių jėgų kontrolė, atsigavimas iš karo sunaikinimo turėjo pirmumą prieš visa kita beveik ligi pastarojo meto; ir Italijoje buvo natūralu, jeigu pirmiausia stengtasi nusikratyti viskuo, kas priminė korporatyvinę fašistinę valstybę ir sindikalistinį socializmą.

Nežiūrint viso to, visose šalyse, kur krikščionys demokratai valdė ar turėjo įtakos į valdymą po karo, yra padaryta pažanga esminės industrinės demokratijos kryptimi ligi pat apačios, vadinasi, ligi dirbtuvės ar fabriko. Ir krikščionys demokratai, ir socialistai, nors ir ne dėl tų pačių priežasčių, rėmė darbo tarybų sudarymą. Socialistai rėmė jas, kaip gyvybinį artėjimą eilėje pastangų sukurti planavimo kontrolę, kurią jie norėtų pagreitinti ekonomijoje. Krikščionys demokratai tose tarybose mato nepamainomas institucijas, kurios turi pagerinti santykius tarp vadovybės ir darbo, turi sudaryti sąlygas darbininkams įgyti didesnę atsakomybę ir turi nuvesti tiesiai į sudarymą savarankiškų pramonės bendruomenių. Pavyzdžiui, Austrijoje darbo tarybos turi teisę nominuoti narius į valdybas kompanijų, kurios turi tam tikrą nustatyto kapitalo minimumą. Vokietijoje darbininkai jau turi lygią reprezentaciją anglies ir metalurgijos tarybose ir trečdalį vietų visose tarybose tų kompanijų, kurios turi nemažiau 500

darbininkų ir nėra šeimyninės. Darbo tarybos vykdo kontrolę sykiu su vadovybe; jos turi apeliacijos teisę dėl arbitracijos iš šalies klausimais, liečiančiais atlyginimus ir gerovę: jos turi intervencijos teisę klausimais, liečiančiais darbininkų saugumą ir sveikatą. Turi teisę pamatyti periodinius pranešimus apie firmos finansinę padėtį ir perspektyvas.

Savaime aišku, kad krikščionių demokratų eilėse yra ginčų dėl to, kaip toli turėtų eiti tos rūšies darbininkų dalyvavimas vadovybėje. Tam tikrais atvejais yra sunkumų tuos siekimus pritaikant. Pavyzdžiui, Italijoje komunistų įtaka yra dar pakankamai stipri ir darbininkų atstovybių sudarymu yra pavojaus duoti ginklą į rankas tiems, kurie nieko daugiau nesiekia, kaip likviduoti visą sistemą. Taip pat esama daug rezervuotumo tarpe darbdavių ir darbininkų, kurių didelė dalis nepripažįsta krikščionių demokratų pažiūrų bei jų filosofijos. Kai kurios krikščionių demokratų partijos — sakysim, Austrijos Liaudies Partija — remia pelno pasidalinimą, kitos neina taip toli.

Europos vienybės sąjūdis

Kadangi pats žmogus yra svarbiausias dalykas, o valstybės yra tik jo interesui sukurtos, dabar valstybių sienos nebeatitinka tikruosius žmogaus reikalavimus (nes perdidelis Europos susiskirstymas stato į pavojų laisvės reikalą), daugumas Vakarų Europos krikščionių demokratų tiki, kad tautinio suverenumo koncepcija turėtų būti subordinuota aukštesniam Europos bendruomenės idealui. **Trumpai tariant, krikščionybė turėtų būti atgaivinta, nors ir ne ankstybesniuoju bažnytiniu pagrindu.** Ir taip visos krikščionių demokratų partijos, išskyrus Šveicariją, kur neutralumo tradicija yra giliai įleidusi šaknis, ir Austrija, kur tas neutralumas pradeda įsišaknyti, palankiai žiūri į Europos politinės federacijos ir ekonominės integracijos idėją. Jų vadai buvo priekyje kampanijos už suvienytą Europą ir visi yra Šiaurės Atlanto sutarties rėmėjai.

Kaip tik šitoje srityje krikščioniškoji demokratija, gimusi kovoje su Europos nacionalinėmis valstybėmis, visada siekdama surasti metodą, pagal kurį politinė ir ekonominė jėga būtų paskirstyta ko plačiausioj erdvėj, turi ir be abejonės turės ypatingų ir didelių nuopelnų, siekiant taikos ir laisvės. Reikia sutikti, kad per pastaruosius metus kiek atsitraukta nuo stipresnės politinės federacijos idėjos. Šis sieki-

mas nebuvo niekada labai patrauklus D. Britanijoje dėl jos ryšių su savo užjūrio sritimis, taip pat Skandinavijos karalystėse, o prancūzai tuo klausimu yra iš tikrųjų labai susiskirstę. Jeigu tai galėjo apvilti krikščionis demokratus, jie kiekvienu atveju gali tvirtinti, kad mažų mažiausiai jie padarė pažangą funkcionaliniam bendravime — per Anglies ir Plieno Bendruomenę, kuri jau veikia visai gerai, per pasiūlymus sujungti šaltinius bendram atominės energijos panaudojimui ir bendroms rinkoms sudaryti. Iš tikrųjų randa vis daugiau pritarimo nuomonė, kad reali ir pastovi vienybė gali būti pasiekta laipsniškai einant prie jos.

Ateitis

Visos krikščionių demokratų partijos turi bendrą bruožą ypač vienu atžvilgiu. Jos visos tvirtai laikosi tam tikrų pagrindinių principų. Jų literatūra yra pilna filosofinių disputų, ir kai ateina bandymo metas, kol kas jos buvo pajėgios pateikti prieš rinkėjus aiškiai išdėstytas veiklos programas. Bet joms trūksta vienijančios doktrinos ir platesnio masto strategijos. Jų priėjimas prie daugelio problemų buvo didele dalimi empirinio pobūdžio. Jų pasisekimas priklauso nuo moralinio dinamizmo, kuris įgalintų jas sutikti besikeičiančias sąlygas ir naujas situacijas su gyvumu ir drąsa.

Niekur kitur tai nebuvo taip dramatiškai iliustruota, kaip Vak. Vokietijoje. Prieš Hitlerio režimą krikščioniškoji demokratija buvo atstovaujama katalikų Centro partijos, kuri, kaip vardas rodo, statė save tarp dešiniojo sparno nacionalistų bei konservatyviųjų grupių ir tarp socialistų. Po 1945 m. pralaimėjimo likusieji sujungė rankas su protestantų grupėmis, kurios iš tradicijos buvo dešinėj, pakrypo toliau į kairę už daugelį to paties pobūdžio partijų kituose Europos kraštuose, bet 1949 m. jau krypo vėl į dešinę. Iš kitos pusės Italijoje, kur krikščionys demokratai turėjo atlaikyti pajėgios komunistų partijos ir jos simpatikų spaudimą, įvykiai ėjo priešinga kryptimi. Italijos krikščionys demokratai pradėjo dešinėj ir pastoviai krypo į kairę.

Visa tai yra natūralu, sveika ir neišvengiama, tačiau galėjimas keistis sykiu su laiku, suvokti vyraujančias nuotaikas gali nebūti pakankamu faktoriumi, kuris užtikrintų krikščionių demokratų partijų išlikimą, jeigu komunistų grėsmė sumažėtų (ko sunku tikėtis) arba jeigu atsirastų

nauji, daugiau drąsos parodą politiniai sąjūdžiai, kurie pagautų rinkikų nuotaikas (tai visada yra galimas dalykas).

Tikrai krikščioniškosios demokratijos literatūroje nėra ekvivalento komunistų manifestui. Į tai būtų galima atsakyti, kad tinkamas suderinimas skirtingų žmonių bendruomenės elementų su tinkamu momentu ir apreikštąja religija yra perdaug komplikuotas dalykas šūkiams ir sutartiems žodžiams.

Tikrai yra teisinga, kad buvo gaunamas nuolatinis įkvėpimas iš popiežių enciklikų apie santykius tarp valstybės ir individo, tarp kapitalo ir darbo, apie darbo sąlygas (Rerum novarum 1891 m.) ir kitus socialinės tvarkos aspektus (Quadragesimo anno 1931 m.), ir taip pat iš greitai tekančios katalikų ir protestantų socialinės minties. Iš katalikų pusės enciklikos bendrai duoda autoritetingą išreiškimą toms idėjoms, kurios ilgą laiką fermentavosi daugelyje įvairių šalių. Bet atsiminkime, kad palyginamai ligi labai nesenų metų tas sąjūdis ne tiek domėjosi politinio gyvenimo subtilesniais dalykais ir jo organizacija, kiek spaudimu į vyriausybes, kad jos veiktų. Sąjūdis daugiau rūpinosi valdžios **tikslais,** kaip jos **forma.** Dėl to tie elementai, kurie sudarė dabar pagrindinę dalį krikščionių demokratų doktrinos, turi būti laikomi ne tiek konkrečia praktine programa, bet daugiau principais ar direktyvomis (terminas, kurį naudojo Don Sturzo ir kiti), kurios gali būti laisvai interpretuojamos ir panaudojamos tų, kurie dirba praktinį politinį darbą.

Tiesą sakant, yra sunku įsivaizduoti, kaip galėtų būti parengta visa apimanti, detali programinė doktrina visam sąjūdžiui, sykiu nesudarant sunkumų šalyse, kuriose yra katalikų ir protestantų gyventojų. Reikia atsiminti, kad visada bus garbingų nuomonių skirtumų kiekvienoje religijoje dėl praktinio tų principų pritaikymo politinėje srityje.

Tarptautinės organizacijos sunkumai

Iš dalies tai išaiškina klausimą, kodėl nebuvo lengva sukviesti į krūvą įvairias partijas, nežiūrint fakto, kad jos ima sau įkvėpimo iš bendro šaltinio ir stovi prieš bendrą priešą. Pavyzdžiui, 1946 m. Italijos krikščionys demokratai, nuvarginti senos tvarkos, kuri gulėjo griuvėsiuose, bijodami komunistinės grėsmės ir tikėdami, kad krikščioniškasis humanizmas galėtų užpildyti spragą tarp nugalėtojų ir nugalėtųjų, kvietė sudaryti efektyvų krikščionių demokratų internacio-

nalą. Bet Prancūzijoje MRP buvo griežtai prieš bet kokį tarptautinį ryšį, kuris galėtų sukelti prancūzų visuomenėje įtarimą, kad jie yra klerikalinė partija. Kai 1947 m. šveicarų konservatoriai pakvietė krikščionių demokratų vadus susitikti Lucerne, buvo atstovaujamos austrų, belgų, olandų, italų ir Luxemburgo partijos, o prancūzai pasiuntė tik stebėtojus. Tarp tų, kurie buvo Lucerne, vyravo gana platus bendrų siekimų supratimas ir nebuvo abejojimo, kad jie priklauso prie to paties sąjūdžio. Bet dėl prancūzų pažiūrų buvo nusistatyta, kad dar neatėjo laikas toms partijoms organiškai susirišti. Vietoj to buvo pasiūlyta sudaryti organizaciją, žinomą Nouvelles Equipes Internationales (NEI) vardu, dabar pažįstamą jau kaip tarptautinė krikščionių demokratų unija, kuri periodiškai suvestų vadovaujančius krikščionių demokratų vadus, ne kaip savo partijų delegatus, bet kaip individus.

Po to buvusio patyrimo šviesoj tai, tur būt, buvo išmintingas sprendimas. Jeigu tarptautinė partijų organizacija greičiausiai būtų pasirodžiusi nesėkminga, yra vilties, kad NEI metodas stiprinti ryšius tarp atskirų kadrų, ypač tarp krikščionių demokratų jaunimo vadų, bus visai sėkmingas. Toji organizacija davė galimybės sudaryti kontaktą su kitų kraštų krikščionimis demokratais, su baskų nacionalistais (priklausančių Franco Ispanijai) ir su vengrų, lietuvių, čekų, lenkų, bulgarų ir rumunų emigrantais. Tai yra svarbus dalykas, nes teisingumas nežino sienų. Tik dėl tironiško ateistinio režimo Rytų Europoje, kur yra milijonai, kurie turi tuos pačius nusistatymus ir tas pačias teises, mūsų krikščioniškosios demokratijos studija turėjo apsiriboti tik tam tikromis "laisvos Europos" šalimis. Iš tikrųjų krikščionims demokratams nėra jokios galimybės susitarti su Sovietų Rusija, kuri atmeta realų sąlygų pakeitimą krikščionims ir neduoda jų vadams laisvės politinėje srityje. NEI metiniame kongrese buvo atstovaujama daugumas egzilų. Kontaktai nėra riboti vien Romos katalikais ir protestantais — dalyvavo ir graikų ortodoksų stebėtojai. Bet kai tiek daug didžiųjų partijų arba vadovauja savo kraštų valdžioms, arba yra tų valdžių koalicijose, greitai iškiltų konfliktas dėl užsienio politikos, jeigu būtų mėginama jas subordinuoti valiai tarptautinės organizacijos, kuri turi ryšius su kita geležinės uždangos puse. Be to, partijos nepriklauso nuo bažnytinės kontrolės ir jų tolimesnė egzistencija pareina nuo tolimesnio tos nepriklausomybės palaikymo.

Tačiau lieka neišspręstos doktrinos ir ilgesnio laiko strategijos problemos ir nors N.E.I. stengėsi koordinuoti įvairius partijų siekimus savo metinėse konferencijose Fribourg mieste 1952 m. ir Bruges mieste 1954 m., negalima pasakyti, kad būtų padarytas didelis progresas.

Įtakos sumažėjimas Belgijoje ir Prancūzijoje

Kaip sąjūdis stovi šiandien? Galima pažvelgti iš liūdnesnės pusės. Bent jau šiam momentui atrodo praėjęs metas šviesių perspektyvų suvienyti Europą krikščioniškų tikslų ir pastangų pagrindais. Taip pat nebėra to didžiojo triumvirato, kuris prieš pusę dešimtmečio davė Europai konstruktyvų ir sveiką valstybiškumą. Alcide de Gasperi mirė ir neliko jam lygaus įpėdinio. Roberto Schumano partija tebėra Prancūzijos įvykių sūkuryje, bet jos įtaka yra apgailėtinai sumažėjusi. Belgijoje PSC buvo nustumta į opoziciją. Vokietijoje CDU atrodo stipriai tebesilaikanti. Bet toji situacija nemažai pareina nuo ypatingo prestižo dr. Adenauerio, kuris jau yra 81 m. amžiaus. Sunku yra numatyti ateitį, kai toji vadovybė pasikeis.

Jeigu aukštesnėse Europos sferose federalinė idėja, pagavusi mintis taip daug jaunesnės kartos visuomenės tuoj po karo, dabar yra stipriai kritusi, tai gali turėti ką bendro su laikinu kai kurių krikščioniškųjų partijų įtakos sumažėjimu. Kai kurie stebėtojai mano, kad daug nuostolių sąjūdis turėjo dėl nesibaigiančio manevravimo, kuris yra neišvengiamas, kai partija išstoja iš nežinomybės į pirmąsias politinio fronto gretas. Kai paragaujama politinės galios, didėja noras tai galiai išlaikyti. Dėl savo laiku sudėtų didelių vilčių MRP, tur būt, labiausiai apvylė iš visų krikščioniškųjų partijų. Savo laiku ji buvo į kairę nuo centro. Dabar atrodo ji kiek pakrypusi į dešinę, atsisakydama bendradarbiauti su bet kuriuo politiku, kurį ji laiko atsakingu už atmetimą Europos Gynimo Bendruomenės idėjos. Kadangi kairė tebėra vis dar priešinga MRP mokyklų politikai, kova tebeeina. Nėra jokio kompromiso. Ir kas gali sakyti, kad MRP elgiasi neteisingai? Nes jeigu kas labiau išryškėja prancūzų politinėje suraizgytoje scenoje, tai labiausiai darosi ryšku, jog partijų varžybos dėl vietos ir dėl galios veda į praradimą krypties bei tikslo ir į didėjantį nepasitenkinimą visa sistema.

Taip pat yra galima, kad dalis balsuotojų, kurie balsavo, pvz., Prancūzijoje ir Belgijoje tuoj po karo už krikščionių

demokratų partijas dėl to, kad senosios partijos buvo diskredituotos ir komunizmas buvo vienintelė alternatyva, dabar vėl grįžo prie savo senųjų partijų. Kai praeina karo, išdavystės ir kolaboracijos atsiminimai, dešinės ir kairės partijos atgavo savo prarastas pozicijas.

Geros idėjos yra apkrečiamos

Geros idėjos yra apkrečiamos. Krikščionių demokratų sąjūdis pradėjo veiklą tikslu daryti įtakos į jau esančių politinių partijų mintijimą ir akciją. Krikščionių demokratų yra nuopelnas, kad jie ligi tam tikro laipsnio davė kitems dalį savo pažūrų. Sumažėjo tarpas tarp jų ir nuosaikesnių socialistų. Buvo sumažintas klasių kovos aštrumas. Noras **subendrinti** pastangas, siekiant pakelti produkciją, savaime vis daugiau pasireiškia tarp daugelio tų, kurie nepriklauso prie krikščionių demokratų sąjūdžio.

Dėl to yra galimas dalykas, kad sąjūdis nustos įtakos, jei kiti "pavogs" dalį jo drabužių. Nors paradoksiška, bet yra tikra, kad tai yra krikščioniškosios demokratijos tikslų dalis. T. S. Eliot NEI kongresui Bad Ems mieste 1951 m., pirmininkaujant dr. Adenauer, pareiškė: "Mūsų darbas yra surištas su siekimu parengti dirvą, iš kurios išaugtų ateities politinės idėjos. Mes ieškome kelių, kaip pagauti ir maitinti Europos dvasinį gyvenimą ir palaikyti jausmą, į kurį žmonės yra pašaukti santykiaudami vieni su kitais. **Mes neturime tikslo tik įtikinti visuomenę, kad priimtų mūsų politiką, bet mes stengiamės pažadinti žmonių susipratimą ir jų sąžinę".** Tai yra krikščionių demokratų priėjimo prie politinės kovos esmė. Don Sturzo, kai jis pasitraukė iš aktyvios Italijos krikščionių demokratų partijos vadovybės 1923 m., pareiškė: "Pergalė priklauso ne mums, o idealams; bet pralaimėjimas krinta ant mūsų, ne ant idealų".

Kokia bebūtų krikščioniškosios demokratijos ateitis — ar dabartinės partijos augs, ar išnyks, ar susijungs su kitomis — niekas negali abejoti, kad tol, kol laisvė yra grasoma ateistinio komunizmo, visi tie, kurie tiki į krikščioniškųjų principų įgyvendinimą, visada bus randami tos kovos fronto pirmosiose eilėse. Jeigu kitos partijos tam tikru laiku gali turėti gabesnius vadus ar gali sugebėti sužadinti sėkmingiau visuomenės sentimentą, galima rimtai tvirtinti, kad Europos kontinente krikščionių demokratų partijos palieka stip-

riausia pavienė politinė jėga, kuri gali efektyviai pasipriešinti komunizmo **doktrinoms.** Dėl to yra labai didelė jų reikšmė "šaltame kare", kurio niekas iš mūsų negali išvengti. Neatsižvelgiant į mūsų skirtingą religinį ir politinį susiformavimą ir skirtingus papročius, jie yra natūralūs D. Britanijos ir Jungtinių Amerikos Valstybių sąjungininkai".

Iš anglų kalbos vertė **K. Mockus**

Jeigu demokratybėje ir politikoje atmesti pasaulėžiūrą, tai iki šiol neteko visuomenei sulaukti paaiškinimo, kuo krikščionis politikas ir eilinis pilietis turėtų vaduotis ieškodamas atsako į tokius klausimus, kaip, pav., kokia yra valstybės paskirtis ir kokie jos santykiai su individu, kokie yra valstybėje valdžios autoriteto ir jos kompetencijos pagrindai ir ribos, valdžios ir piliečių santykių, individo—piliečių pareigų ir teisių valstybėje pagrindai, kokie yra teisingų ir klaidingų įstatymų kriteriumai ir t.t.

VYSK. V. BRIZGYS

LIETUVOS SEIMAI IR JŲ GRUPINĖ DIFERENCIACIJA

Dr. VL. VILIAMAS
New York, N. Y., JAV.

IV. TRETYSIS LIETUVOS SEIMAS

Karšta rinkiminė kova

Antrąjį seimą 1926 m. kovo 26 d. paleidus, užverda nepaprastai karšta rinkiminė kova. Ji negalėjo būti netikėta. Pirmasis seimas ir buvo paleistas, kad jame, dėl pozicijos ir opozicijos pusiausvyros, iš viso buvo neįmanomas darbas. O ir antrajame seime poziciją sudariusios krikščioniškosios partijos turėjo tik dviejų atstovų persvarą prieš visas kitas grupes kartu paimtas. Krikščioniškųjų grupių koalicija su valstiečiais liaudininkais jau daugiau kaip prieš dvejis metus buvo nutrūkusi ir jai atstatyti nebuvo nei tinkamos atmosferos, nei, gal būt, nuoširdaus noro. Koalicijos lūžis pasirodė besąs gilus, o iš kitos pusės atrodė, kad iki laimėjimo tiek vieniems, tiek kitiems netolimas kelias. Be to, į šį seimą pirmą kartą turėjo ateiti Klaipėdos krašto atstovai, ir tai buvo reikšmingas faktorius būsimam partinių blokų santykiui.

Nereikia užmiršti ir tai, kad pozicija rinkimuose turi blogesnę padėtį. Jai reikia duoti atliktų darbų apyskaitą, aiškintis ir dėl nepadarytų darbų bei padarytų klaidų. Opozicijai užtenka tik peikti pozicijos darbus, girti savo programą ir negailėti rinkikams daug viliojančių pažadų, daug sau galvos neskaudinant, jei faktiškai ir nematyti realių galimybių tuos pažadus įgyvendinti.

Ilgesnį laiką atkaklioj opozicijoj išbuvę, valstiečiai liaudininkai ir ypač socialdemokratai tikrai nepaprastai kietai ėjo į šiuos rinkimus. M. Krupavičius vėliau seimo posėdy nurodo, kad rinkiminė agitacija buvo "neribota, išėjusi iš bet kurio padorumo ar doros ir valstybingumo ribų dabartinės socialistinės ir mažumų pozicijos agitacija" (II, 2). Dar smarkiau kaltina dabartinės pozicijos rinkiminę agitaciją K. Ambrozaitis, manydamas, kad dėl to pati pozicija turi gėdytis:

"Gėdysis dėl to, kad tas jos, vokiškai sakant, Weg zur Macht, buvo nutiestas begėdiškiausiu melu, neigimu kiekvieno valstybinio principo, tautinio principo, griaunant iš pagrindų tautos moralę... Už tuos visus melus ir šmeižtus jūsų laikraščiai, "Lietuvos Žinios" ir "Socia'demokratas", ne tik nerasdavo reikalo atsiprašyti, bet nerasdavo reikalo dargi atšaukti; įžeistųjų asmenų atšaukimus, kuriuos jums prisiųsdavo, jūs nedrįsdavot net įdėti" (II, 13).

Žinoma, ir krikščioniškasis blokas darė viską, kas buvo galima, kad rinkimus ir vėl laimėtų, tačiau laimė šį kartą jau nebuvo jo pusėje. Ir taip 1926 m. gegužės 8, 9 ir 10 dienomis įvykę rinkimai atnešė tikrai didelį partijų pasikeitimą.

Naujas seimo sąstatas

Į šį seimą atėjo jau 85 atstovai, kurie partijomis ir tautinėmis grupėmis taip pasiskirstė: **Valstiečių Liaudininkų** 22: R. Adžgauskas, K. Bieliūnas, P. Dailidė, T. Gėrikas, K. Grinius (vėliau jo vieton F. Bacevičius, J. Akelaitis), J. Jakštas, J. Kaselis, K. Kregždė, P. Kuzmickas, V. Kvieska, J. Pajaujis, V. Petronis, N. Radis, K. Ralys, V. Rudvalis (J. Strimaitis), J. Staugaitis, A. Sugintas, P. Svaldenis (I. Lapinskas), M. Šleževičius (J. Stukonis), Z. Toliušis, A. Zubrys, B. Žygelis; **Socialdemokratų** — 15: K. Bielinis, L. Epšteinas, V. Galinis, B. Jokubauskas, J. Januškis, S. Kairys, J. Kedys, J. Markelis, P. Mikulskis, J. Paplauskas, J. Plečkaitis, L. Purėnienė, V. Sakalauskas, P. Vikonis, A. Žukauskas; **Krikščionių Demokratų** — 14: L. Bistras, J. Dagilis, A. Endziulaitis, M. Galdikienė, E. Gvildienė, P. Karvelis, M. Krupavičius, S. Ladygienė, J. Masiliūnas, Z. Starkus, J. Steponavičius, L. Šimutis (dabar ALTo pirmininkas ir "Draugo" vyr. redaktorius, V. V.), A. Šmulkštys, E. Turauskas; **Ūkininkų Sąjungos** — 11: Iz. Aleksa (jį greit pakeitė A. Valavičius), P. Butkys, J. Dagelis, P. Josiukas, K. Jokantas, V. Karoblis, F. Mikšys, A. Stulginskis, D. Trimakas, J. Valatka, V. Vedeckis; **Klaipėdos atstovų ir vokiečių** — 6: R. Grabovas, M. Jagštaitis, R. Kinderis, A. Milbrechtas, J. Šuišelis, J. Vaškys; **Darbo Federacijos** — 5: K. Ambrozaitis, P. Jočys, V. Kasakaitis, A. Milčius, P.V. Raulinaitis; **Lenkų** — 4: J. Bacevičius, V. Rudzinskis, T. Gižinskas, B. Liutikas; **Žydų** — 3: O. Finkelšteinas, L. Garfunkelis, J. Robinzonas (Izraelio delegacijos prie UN juriskonsultas); **Tautininkų** — 3: V. Mironas, A. Smetona (K. Šakenis), A. Voldemaras; **Ūkininkų Partijos** — 2: J. Aleksa, R. Skipitis.

Palyginant tretįjį seimą su antruoju, įvyko tokie pasikeitimai: valstiečiai liaudiningai vietoje turėtų 16 atstovų — gavo 22, socialdemokratai vietoje turėtų 8 — 15, krikščionys demokratai išlaikė tą patį atstovų skaičių, tačiau Ūkininkų Sąjunga neteko 3 ir darbo federacija net 7, tautinės mažumos vietoj turėtų 14 atstovų gavo 13 (žydai neteko 4 ir rusai 1, tuo tarpu vokiečiai iš 2 pašoko iki 6 (5, be R. Kinderio, iš Klaipėdos krašto). Visai naujos grupės seime pasirodė tautininkai ir Ūkininkų Partija.

Žvilgsnis į praeitį

Pirmo posėdžio naujai išrinktasis seimas susirinko birželio 2 d. Jį plačia ir dokumentuota kalba atidarė respublikos prezidentas A. Stulginskis. Pasveikinęs seimą ir paprašęs pagerbti žuvusiuosius už Lietuvos laisvę, jis nusako praėjusių seimų atliktus pagrindinius darbus. Iš tos kalbos norima iškelti tik kai kurie faktai: "Šešeri metai atgal susirinko Lietuvos Steigiamasis Seimas ir, išleisdamas šaliai valstybės konstituciją, nustatė šalies valdymo formą, padėjo šaliai tvarkytis reikalingus pagrindus. Steigiamojo Seimo susirinkimu prasidėjo Lietuvos parlamentarinis demokratinis valstybės gyvenimas, tai, be abejo, didžiausios reikšmės įvykis mūsų tautos ir valstybės gyvenime... Lietuvių tauta didžiausias pastangas padėjo, kad įeitų į nepriklausomų tautų šeimą lygiateisiu nariu, būtų visų pripažinta nepriklausoma... 1921 metais prasideda Lietuvos pripažinimas de jure, sekančiais 1922 metais Lietuva priimama į Tautų Sąjungą ir visas pasaulis ištiesia jai ranką, ima savo draugystėn... Per tą laikotarpį nemaža pastangų padėta, norint nustatyti galutinas sienas su kaimynais. Ir...tasai klausimas, apskritai imant, yra sureguliuotas, išskyrus sienas pietuose, kur mūsų vylingas kaimynas, sulaužęs duotąjį žodį, tebelaiko užgrobtą seną mūsų sostinę ir mūsų brolius. Aš turiu čia pareikšti, jog to savivalingo akto Lietuvių tauta nepripažino ir nepripažins...

Tosios nepriklausomybės sargyboje ištikimai iki šiol stovėjo Lietuvos kariuomenė. Ypatingai sunkiomis sąlygomis jai teko organizuotis; tvarkant savo eiles reikalinga buvo tuo pačiu metu pakelti žūtbūtines kovas dėl Lietuvos laisvės. Ir jei daug sunkenybių šiandien karo laukuose nugalėta, tai tik mūsų karių karštos tėvynės meilės dėka, aukštos jųjų moralės dėka...

Steigiamasis Seimas, pradėdamas savo darbuotę, terado tik vieną valstybinę žemės ūkio mokyklą su vienuolika mokinių. Mes matome, jog šiandien tiek valstybinių, tiek ir privatinių mokyklų skaičius siekia 14 su 600 moksleivių, neskaitant žemės ūkio klasių, kurias lanko 851 mokinys. Šiandien mes galime pasidžiaugti turį taip pat ir aukštąją žemės ūkio ir miškų mokyklą, kurioj... auklėjami 175 specialistai.

Žemės kultūrai kelti vyriausybė ir buvusieji seimai suvartojo visas kultūriniams kraštams žinomas priemones. Čia ir pieninių tinklas, įvairūs bandymai bei ūkininkų skatinimai kultūringiau ūkininkauti, parodos, parūpinimas naujų mašinų, naujų javų, trąšos, gyvulių veislės bei šėrimo tobulinimai ir t.t." Toliau nurodoma įsteigimas Žemės Ūkio Rūmų, Žemės Banko, žymiai pastūmėta Lietuvos žemės reforma. "Iš 3000 dvarų su plotu apie 640 tūkstančių ha išdalinta 418 tūkstančių ha į 41 tūkstantį atskirų sklypų, paraleliai eina su žemės dalijimu ir naujakurių subsidijavimas. Per tą laikotarpį išduota naujakuriams beprocentinės paskolos 12 milijonų su viršum litų". Toliau nurodomi darbai melioracijos, miškų, gyvulininkystės, vandenų tvarkymo srityse.

"Lietuva pirmoji iš mažųjų valstybių po karo įsivedė savo aukso valiutą ir iki paskutiniųjų dienų sugebėjo išlaikyti savo piniginį vienetą aukso paritete... Su perėjimu prie aukso valiutos sutampa pas mus biudžeto savo jėgomis subalansavimas. Pažvelgę į pastarųjų metų biudžetus mes matome, jog jie eina iš metų į metus su pertekliumi... Nežiūrint visų sunkumų, iždas ne tik nėra prasiskolinęs, bet iš daugelio prieš paskutinius penkerius metus padarytų skolų pasiliuosavęs". (Čia nurodomos tos skolos).

Lietuvos pažanga švietimo srityje jau buvo atžymėta antrąjį seimą aprašant (žiūr. "T. Sargas", 1956 m. 1(13) nr. 59—61 psl.). Toliau A. Stulginskis nurodo darbus ir pažangą susisiekimo srityje, vidaus reikalų tvarkyme, teismų, sveikatos ir socialinėje srityse.

Pagaliau prezidentas baigia: "Linkiu trečiojo Seimo darbams gausaus pasisekimo, linkiu vesti Lietuvą į kaskart gražesnę ateitį". (I pos. 1—6 psl.).

Seka atstovų priesaika arba pasižadėjimas konstitucijai. Bazilikos klebonas kun. P. Dogelis atlieka katalikų tikybos priesaikos aktą, kleb. Katerfeldas evangelikų liuteronų tikybos priesaikos aktą. Neprisiekusieji atstovai duoda iškilmingą pasižadėjimą. Amžiaus prezidiumą sudaro seniausio am-

žiaus atstovas O. Finkelšteinas — pirmininkas ir jauniausia atstovė S. Ladygienė — sekretorius. Pirmininkas pasako trumpą kalbą, kurioje jis tarp kitko pažymi: "Jeigu ta (seimo) sudėtis yra karštos kovos išdava, tai vis dėlto šio Seimo darbuotė bus šalto proto išdava. Jau praėjo ketveri metai nuo to laiko, kada Steigiamasis paliko mums savo dešimt įsakymų, taip pasakysiu šventraštį — valstybės konstituciją. Tos konstitucijos saugojimas ir jos įgyvendinimas yra tai paprastųjų seimų uždavinys" (I, 6). Sekretorė St. Ladygienė perskaito gautus seimui sveikinimus.

Nauji žmonės ir nauji keliai

Po trumpos pertraukos renkamas naujas seimo prezidiumas, į kurį išrenkama: pirmininku Dr. J. Staugaitis (55 balsais), I-ju vicepirmininku S. Kairys (54 balsais), II-ju vicepirmininku Dr. J. Steponavičius (kd) ir pirmuoju sekretoriumi R. Kinderis. Vėliau antruoju sekretoriumi išrenkamas B. Žygelis.

Birželio 7 d. Dr. K. Grinius išrenkamas nauju Lietuvos Respublikos prezidentu. Dr. K. Grinius, perimdamas pareigas iš A. Stulginskio, yra pareiškęs: "...Tamstai (A. Stulginskiui) prezidentaujant Lietuvos žemių rinkimas yra žymiai pažengęs pirmyn. Lietuvos garbė yra pakelta viso pasaulio akyse. Praėjusių šešerių metų Lietuvos Respublikos gyvenimo išdavomis daug kur galima džiaugtis..." (II, 2).

Birželio 14 d. M. Šleževičius sudaro naują ministerių kabinetą: M. Šleževičius min. pirmininkas, teisingumo ir einąs užsienio reikalų min. pareigas, A. Rimka — finansų, V. Požėla — vidaus, pulk. J. Papečkis — krašto apsaugos, prof. V. Čepinskis — švietimo, B. Tomaševičius — susisiekimo, J. Mašiotas — l. e. p. valstybės kontrolieriaus.

Seimas nepaprastai skubinasi panaikinti karo stovį. Tam reikalui jau birželio 17 d. išleidžiamas įstatymas, nelaukiant nei naujos vyriausybės deklaracijos ir jos priėmimo.

Tik į dešimtą 3-jo seimo posėdį M. Šleževičius ateina su naujo ministerių kabineto deklaracija. Deklaracija gana plati, bet nekonkreti, daugiau gražių frazių rinkinys. Žinoma, aptariamos visos sritys, bet nė viena tiksliai neišryškinama. Beje, ir kitų vyriausybių deklaracijos kažko neatidengdavo. Niekas nesiryždavo labai aiškių vekselių pasirašyti. Nesustojant plačiau ties deklaracija, pažymėtina, kas liečia švietimo sritį. Deklaracijoje, tarp kitų dalykų, pasakyta: "...Tuo

tarpu mūsų vidurinė ir aukštesnioji mokykla yra pagauta viduramžių dvasios... reikėtų veikiančius universitete pedagogijos skyrius sujungti į vieną ir ankščiau surišti su gamtos mokslais (kairėj ploja). Antra vertus, kai kurie mūsų universiteto skyriai ir katedros atrodo vyriausybei nereikalingi, ypač tokios katedros, kurios pasikartoja įvairiuose fakultetuose (Ats. Krupavičius iš vietos: sakyk aiškiau — šalin teologija) (10, 18).

M. Krupavičius naują deklaraciją taip aptaria: "Tai ne deklaracija, bet deklamacija, yra skambių žodžių rinkinys, yra mitingo kalba: nieko konkretaus, nieko aiškaus, aptarto, nieko tiksliai nesuformuluota (d. p'oja), skystai-saldi tyrelė, medžiaga ausiai, bet ne protui" (II, 7). Jau kitam posėdy Voldemaras pareiškia, kad jam "deklaracija daro himno įspūdį" (12, 2).

Reikia tačiau pažymėti, kad dėl nekonkrečios deklaracijos nekonkrečiai ir kalbama. Pasisakoma labai plačiai visais Lietuvos valstybės klausimais ir kalbama per vyriausybės galvą į plačiąją visuomenę, jai aiškinama naujai susidariusi būklė.

Principų ir taktikos skirtumai

Pirmas dėl deklaracijos pasisako M. Krupavičius. Jis paskaito ilgą, gerai dokumentuotą žodį.

Visų pirma, apžvelgęs krikščioniškųjų partijų ir vyriausybių nueitąjį kelią, nurodo krikščioniškųjų partijų pralaimėjimo priežastis: "Pirma ir svarbiausia pralaimėjimo priežastis — mūsų visuomenės politinis nenusistovėjimas ir nepakankamas susiorientavimas partijų siekimuose ir idealuose. Antra (jau minėta) neribota pozicijos agitacija. Trečia — gyvenamasai finansinis krizis" (11, 2).

Jo manymu "Seimo rinkimai, pakeitę Lietuvos respublikos vadovybę, pakeitė ne tik dekoraciją ar asmenų grupes, bet padarė esminį, liečiantį žmogaus ir valstybės viso gyvenimo pagrindus, pakeitimą" (11, 3). Šį esminį pakeitimą, pasiremiant M. Krupavičiaus kalba, sudaro šie dalykai: 1) **Konstitucijos nerespektavimas**: "Jiems (socialdemokratams ir valstiečiams liaudininkams, V. V.) Lietuvos konstitucija yra svetima, vykdyti nepakenčiama, jie kalba ir dažnai elgiasi ne pagal konstituciją, bet šalia arba prieš konstituciją" (11, 3). 2) **Neigimas žemės privatinės nuosavybės dėsnio,** kuris yra garantuojamas Konstitucijos 90§. Tam pagrįsti cituojama M.

Šleževičiaus jau 1918 m. pasirodžiusi knygelė "Ko nori Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partija", o taip pat jo kalbos St. Seime. Iš socialdemokratų remiamasi Plečkaičio ir kitų įvairiomis progomis padarytais pareiškimais. 3) **Priešiškas nusistatymas religijos ir Bažnyčios atžvilgiu:** reikalavimai Bažnyčią atskirti nuo valstybės, tikslu Bažnyčią silpninti visokiais būdais; pasiryžimas Bažnyčiai drausti laikyti mokyklas bei labdarybės įstaigas; reikalavimas tik valstybinių mokyklų ir be religijos dėstymo.

Tai yra principiniai skirtumai. Priešiškas tais klausimais pozicijos nusistatymas sudaro katalikams iš tikrųjų rimto rūpesčio.

Kiti, daugiau taktikos, skirtumai tarp buvusios ir dabartinės pozicijos, pagal M. Krupavičių, yra tokie:

1. **Vyriausybės teikimas nelojalioms mūsų tautinėms mažumoms perdidelių teisių.** M. Krupavičius plačiai nurodo, kad tiek Lietuvos lenkai, tiek Klaipėdos kulturbundininkai nėra parodę lojalumo Lietuvai. Tų mažumų įjungimas į dabartinę poziciją teks vyriausybei apmokėti brangia kaina ir prieš lietuvių tautos norus ir interesus. M. Krupavičius cituoja iš "Dzien Kowienski" lenkų vado Lutyk 17 reikalavimų naujajai vyriausybei ir laiko nepriimtinais ypač: a) paneigti Lietuvos statistikos duomenimis nustatytą lenkų procentą — 3.23%, sutikti, kad jų esama Lietuvoj apie 7—10% ir atitinkamai daugiau duoti lėšų jų mokykloms, b) leisti jų mokykloms gabentis vadovėlius iš Varšuvos, c) sustabdyti žemės reformos tolimesnį vykdymą.

Toliau M. Krupavičius nurodo, kad "nepigesne kaina apmokėta ir kultūrbundininkai"... "Nepigiai p. Šleževičius apmokėjo savo portfelį ir šiuo atveju pakeitęs Jankų, Dovilą, Lekšą, Bruožaitį ir kitus lietuvius veteranus ant Grabovo, Krauzo, Konrado ir kitų kultūrbundininkų šulų... Tokiu būdu p. Šleževičiaus vyriausybė viena koja pasirėmė lenkais, kita Klaipėdos kultūrbundininkais. Vieniems pasvirus į Varšuvą, kitiems — į Berlyną, o jie be abejo pasvirs — baugu darosi, kad nenulūžtų ir mūsų respublikos sienos" (11, 6-7).

2. **Nusistatymas paleisti nepatikimą elementą iš kalėjimų.** M. Krupavičius nurodo: "dar tik praskambėjo po Kauną noras tai padaryti (buvo skubiai ruošiamasi p'ačiai amnestijai, V. V.), o jau po Lietuvą pakvipo raudonosios revoliucijos oras. Kaune, Panevėžy, Šiauliuose, Ukmergėje užliejo bolševikai gatves šaukdami: "kalėjiman socialdemokratus ir val-

stiečius liaudininkus, mirtis krikščionims demokratams, lai gyvuoja sovietų valdžia". Pradžia visai tokia pat, kokia buvo Rusijos revoliucijos. Dar bent kiek atleisk vadžias ir sudiev Lietuva" (11, 10). Panašūs gaivalai "šio mėnesio 12 dieną, išėję iš teismo naujų aplinkybių padrąsinti, drąsiai Kauno gatvėmis rusiškai internacionalą dainavo, gatvės minios lydimi, ir pritarė ne mums, ne lietuviams..." (t. p.).

3. **Kėsinimasis prieš kariuomenę ir joje jau vykstą atleidimai.** M. Krupavičius nurodo: "Ats. Kairys (vienas dabartinės pozicijos lyderių) pasisakė esąs antimilitaristas. Anot jo, reikalavimas sumažinti kariuomenę esąs tik minimalis reikalavimas. Socialdemokratai siekią visiško kariuomenės panaikinimo"... Ir "juk paskyrimas karininko Škirpos vyr. štabo viršininku, kuris savo laiku rodė daug aktingumo panaikinti reguliarinę kariuomenę, pakeitus ją milicija, daug ką mums pasako šiuo klausimu" (11, 11). M. Krupavičius griežčiausiai pasisako prieš atleidimą vyr. štabo viršininko gen. leit. Ladygos ir pulk. Glovackio bei jų atleidimą iš kariuomenės. "Jūs šaukiat, kad kariuomenėj nepriva'o būti politikos, o patys tą politiką vedat, nors skaitytos deklaracijos netoli tėra nuaidėjęs balsas, ir vedat ją su cinišku pasityčiojimu" (11, 12).

M. Krupavičius, baigdamas savo ilgą kalbą, pasisako, kokie bus krikščionių demokratų frakcijos santykiai su socialistine vyriausybe. "Mes, kaipo valstybinė partija, stovėjusi valstybės priešaky per šešerius metus, išvedusi ją iš mirtinų pavojų ir pastačiusi ant stiprių kojų, sudariusi sąlygas jai tvirtėti ekonomiškai ir kultūriškai, dirbsim ir toliau tautos ir valstybės naudai. Mes paremsim ir kiekvieną vyriausybės naudingą Lietuvai darbą. Mes nebūsim opozicija dėl opozicijos. Mes darbo atėjom dirbti, ne jo kliudyti. Mūsų santykiai su vyriausybe priklausys nuo to, kiek vyriausybė pagerbs mūsų svarbiausius idealus: krikščionybę, demokratybę ir tautybę, kiek ji neis jų griauti, kiek lietuvių katalikų teisių nesiaurins, kiek katalikų nestums iš visuomenės darbo ir nestatys jų į posūnių vietą. Bet, jei vyriausybė, užsimiršus, jog ji yra katalikiškos Lietuvos vyriausybė, paskelbs katalikams kovą, jei bus vedama Lietuvos interesų parceliacija be aiškaus valstybinio nusistatymo mažumų naudai, jei ji savo darbais statys Lietuvos gyvybę į pavojų, mes stosim į griežtą opoziciją. Mes paskelbsim vyriausybei aršią kovą. (Dešinėj gyvas pritarimas). Mes neleisim jai naikinti ir žudyti tai, kas brangu visai Lietuvai! (Dešinėj ploja.). Mokėjom mes dirbti

ramų valstybės statymo darbą, mokėsim ir kovoti su tų darbų griovikais. Ir mes tą kovą laimėsim, nes visa katalikiškoji ir lietuviškoji Lietuva su mumis (Dešinėj triukšmingas plojimas)" (11, 12-13).

K. Ambrozaitis, kalbėdamas dėl deklaracijos, prikaišioja pozicijai, kad ji susidėjusi su tautininkais. Jis nurodo, kad "Lietuvos Žiniose" 1925 m. 268 nr. rašoma: "tautininkai tai reakcija su galva, bet be kojų ir rankų" ir šiandien jai norima duoti ir kojas ir rankas, kad galėtų pradėti vystyt reakciją". Taip pat nurodo, kad "Socialdemokrate", 1924 m. 36 nr. rašoma: "Tautininkai tai seni pažangos vėžiai, sudėti naujos sąjungos maišely" ir priekaištauja, kad "senų vėžių maišelį socialdemokratai prievartos keliu nori užnerti ant Lietuvos darbininkų sprando". (11, 15-16).

Prof. A. Voldemaras savo ilgoj kalboj moko poziciją ir opoziciją, perša savo programą, gina mažumų lojalumą, bet kritikuoja vyriausybės politiką Klaipėdos atžvilgiu. Jis pareiškia, kad tautininkai deklaracijos balsavime susilaikys.

S. Kairys, kalbėdamas socialdemokratų vardu, bendrai jai pritaria, nors nesigaili ir kritiškų pastabų. Jam nepatinka deklaracijos vieta, kur sakoma: "mes turime būti pasiruošę kiekvienu momentu atremti bet kurį prieš Lietuvos Nepriklausomybę nukreiptą, iš kur jis tik eitų, pasikėsinimą ar užpuolimą" ir nurodo, kad toks pretenzingas pareiškimas nerealus, nereikalingas, ir Lietuvos vyriausybė neturėtų tokia politika bazuotis (12, 27). Ir okupuotos Lietuvos išvadavimą jis grindžia ne mūsų kariniu pasiruošimu, bet tautų apsisprendimo principu. Jis sako: "Mes suprantame, kad Vilniaus krašto gyventojai yra toki pat savaimingi savo krašto gyventojai, kaip ir kitos Lietuvos dalys ir jiems turi būti pripažintas laisvas tautų apsisprendimo principas" (12, 17). Tai senas socialdemokratų nusistatymas, skirtingas nuo kitų grupių ir tų grupių nuolatos kritikuojamas, kaip praktiškai nerealus.

Švietimo srityje socialdemokratai visai pritarė vyriausybės deklaracijai ir manė, kad ji dar nepakankamai radikali. S. Kairys, tuo klausimu kalbėdamas, pabrėžia: "...mes manome, kad kunigų vieta ne mokykloje. Mes norime kunigus grąžinti bažnyčiai... Mūsų principas yra, kad bažnyčia turi būti atskirta nuo valstybės ir mokykla nuo bažnyčios... Mūsų supratimu reikia operuoti tą flukciją, kuri užaugus ant universiteto žando" (12, 13). (Turėta galvoj Teologijos-Filosofijos fakultetas, kuris visą laiką buvo didžioji rakštis socialdemo-

kratų ir valstiečių liaudininkų akyse ir dėl kurio krikščioniškosios partijos yra susilaukusios daugiausia priekaištų, nemalonės ir dėl kurio tiek atkakliai yra kovojusios, V. V.).

Klaipėdos kultūrbundininkai, žinoma, pritaria vyriausybės deklaracijai. Jų atstovas Milbrechtas pareiškia: "Kiek mūsų prigultiej yra, mes šiuomi patikrinam, kad mes mielai ir viernai drauge dirbsim, kad šitas mieris atsiektas būtų" (12, 20).

Deklaracijos balsavimo metu, kuris įvyko po vidunakčio, seime dalyvauja 75 atstovai. Už deklaraciją paduodami 47 balsai, prieš 21. Turint galvoje, kad deklaracijai priimti mažiausiai reikėjo 43 balsų, balsų persvara buvo nežymi. Atrodo, kad ji surinko tik valstiečių liaudininkų, socialdemokratų, vokiečių ir lenkų balsus.

Deklaraciją priėmus, pozicija ypač skubinasi su amnestija ir jai skiria ypatingai didelės reikšmės. Dėl jos per eilę posėdžių vyksta karšti ginčai. Buvusios pozicijos atstovai mano, kad vyriausybės pasikeitimas nėra pakankamai rimta proga skelbti amnestiją, ir prieštarauja, kad svetimų valstybių šnipai, komunistų agitatoriai, kariuomenės dezertyrai ir kitas priešvalstybiškas gaivalas būtų plačiu mostu paleistas į laisvę. Tačiau plati amnestija, kaip visai naujo laikotarpio paskelbimas, liepos 6 d. virsta įstatymu. Paleistieji triukšmingai kelia galvas ir demonstracijomis išsilieja į šalies gyvenimą, kursto ir ramius gyventojus.

Priešvalstybinio gaivalo paleidimas ir jo siautėjimas tuo labiau drumstė krašto nuotaikas, bet ypač socialdemokratai tai laikė džiuginančiu reiškiniu ir naujos gadynės aušra.

Seimo septynioliktame posėdy M. Krupavičius cituoja iš "Lietuvos Žinių" socialdemokratų lyderio ir seimo vicepirmininko S. Kairio pasisakymą 1926 m. gegužės 31 d. vadinamoje kuopininkų byloje. "Lietuvos Žinių" pasikalbėjimas su S. Kairiu taip atrodo:

"— Kuo skiriasi socialdemokratai nuo komunistų?

— Aš atsakysiu konkrečiai, kad socialdemokratai nuo komunistų skiriasi taktikos klausimu.

— Bet galutinų tikslų realizavimo ar yra skirtumas tarp komunistų ir socialdemokratų?

— Esmėj skirtumo nėra.

— Vadinasi, ir socialdemokratų principe yra komunizmo pradų?

— Kiekvienos socialistinės pasaulėžvalgos galutinis tikslas yra komunizmas" (17, 3).

Reikia manyti, kad ano meto mūsų socialdemokratai dar nepažino komunizmo praktikos, bet žinojo jį tik iš Markso "Kapitalo". Ši iliuzija ir jiems vėliau yra brangiai kainavusi.

Naujos vyriausybės planą vykdant

Prasideda plataus masto pareigūnų atleidimai, ir 19 posėdy krikščionių demokratų frakcija ateina su interpeliacija šiuo reikalu. Iš žymesnių pareigūnų yra atleisti: gen. Ladyga (pakeistas Škirpa), pulk. Glovackis, žemės reformos valdytojas Daniliauskas (pakeistas S. Liutkevičiumi), žemės reformos departamento direktorius P. Vainauskas, "Eltos" direk. M. Avietinaitė (pakeista J. Paleckiu, dabartiniu Lietuvos "prezidentu"), savivaldybių dep. direkt. Šernas (pakeistas V. Vilkaičiu), finansų dep. direkt. Dulskis, Žemės Banko valdytojas Radušis (pakeistas Račkausku) ir t.t. Gausūs atleidimai vyksta ne tik centre, bet ir visame krašte.

"Esame įsitikinę, rašo interpeliantai, kad įvykę dabar valdininkų pašalinimai kelia mintį atleidžiamuose ir šiaip piliečiuose, kad valdininkai skirstomi į rūšis ne sulig jų tinkamumo valstybės darbui, bet jų politinių ar religinių įsitikinimų principu ir kad tai visa daroma ne teisėtai demokratinei tvarkai sudrūtinti, bet pašaliniams reikalavimams patenkinti, kurie reikalavimai neturi nieko bendro su valstybės reikalais ir jos tikslais" (19, 19).

Aišku, šį pareigūnų atleidinėjimą pozicijos žmonės gina. A. Sugintas (vl), pasisakydamas dėl šios interpeliacijos, kelia, kad toks valdininkų atleidinėjimas buvęs praktikuotas ir buvusios pozicijos. Jis nurodo: "Leisiu sau priminti, kad šitas valdininkų mėtymas ir šalinimas be atodairos partiniais sumetimais pas mus prasidėjo lygiai nuo to momento, kada griuvo koalicinis Kabinetas ir kada Ministerių Kabinete atsistojo vien krikščionių demokratų bloko palaikomi ministeriai" (19, 20).

Grumtynės seime nerodo jokios tendencijos atslūgti, bet vis didėja. Greit valstiečiai liaudininkai ir socialdemokratai ateina su interpeliacija taip pat Ministeriui Pirmininkui dėl buvusio ministerių kabineto, jų nuomone, neteisėto valstybės lėšų eikvojimo. Ši interpeliacija anais laikais buvo tikrai sukėlusi didelio triukšmo. Iš tikrųjų eilė katalikiškųjų ir nekatalikiškųjų organizacijų buvo gavę pašalpas ar paskolas iš

Ministerio Pirmininko žinioj buvusių kreditų. Tačiau pasirodė, kad jokiu įstatymu tokių kreditų naudojimas nebuvo nusakytas ir buvo paliktas kredito valdytojo nuožiūrai. Išryškėja, kad tie kreditai ir kitų ministerių pirmininkų buvo panašiai ir net plačiau naudojami. Buvęs min. pirmininkas Dr. L. Bistras nurodo, kad jis taip elgęsis, kaip ir jo pirmtakai, ir tai tie, "kurių tamstos neįtarsit". Jei mes "prasižengėm įstatymams, tai, gerbiamieji, teismas mus ras ir ras priemonių uždėti mums reikalingą baudą. Bet reikėtų atskirti kriminalinius dalykus nuo politikos" (22, 4). "...todėl nebijodamas šito triukšmo ir visos tos sensacijos, dėl kurios šiandien yra tas klausimas keliamas, esu pasiryžęs kiekvieną dieną duoti atskaitą tiems, kurie teisėtai tam yra pastatyti" (22, 5).

A. Šmulkštys nurodo, kad tai yra jau antras triukšmas "paleisti dūmų kamuolį į visuomenę ir parodyti, kad dabartinė vyriausybė labai esanti greita, labai produktingai dirbanti"... Pirmas toks triukšmas buvo dėl tariamai neteisėtų seimo rinkimų. Tuo reikalu seimo buvo priimta "garsioji rezoliucija, kuri pirm laiko užbėgo teismui ir tardymui už akių, pasirodė tik tuščiu garsu ir daugiau nieko" (22, 9). A. Šmulkštys nurodo, kad pašalpas ar paskolas gavo ne tik katalikiškos organizacijos, bet ir laikraštis "Lietuvis" ir "Kultūros" organizacija. Toliušis iš vietos prašo papasakoti Šmulkščiui apie vyskupų lazdas, kurioms nupirkti irgi buvo duota iš kalbamų kreditų, ir Šmulkštys pasakoja. "Gerai. Papasakosiu Toliušiui apie vyskupų lazdas. Specialiai Toliušiui... Ministerių Kabinete rasi tamsta dokumentų. Ir ponas Šleževičius buvo tada pirmininku, kada pirma vyskupo lazda jūsų žmogaus (Liono) buvo pirkta. Šiandien dėl tų lazdų jūs didelį triukšmą keliat" (22, 11).

Paskutiniame pirmos šio seimo sesijos posėdy — liepos 22 d. — valstiečių liaudininkų frakcija ateina į seimą su valstybės sąmatos papildymu ir pakeitimu. Tuo projektu siūloma 912,590 litų — skirtų kunigų algoms, tikriau — kunigų atlyginimui už metrikų vedimą, paskirti melioracijai, savivaldybėms ir kitiems reikalams. Referentas V. Kvieska neslepia, kad "čia daugiausia liečia katalikų tikybos dvasininkus" (25, 35).

Ir dėl šio projekto vyksta plačios diskusijos. Iš krikščionių demokratų šį projektą puola Jokantas, Turauskas, Karvelis. Jokantas nurodo: "Šis sumanymas nėra pamatuotas taupumu, kaip čia buvo referento pažymėta. Kas sekė spaudą,

kas dirbo nuo St. Seimo laikų šioje įstaigoje, tas aiškiai pamena, kaip valstiečiai liaudininkai ir ypač socialdemokratai atsinešė prie tikybos, dvasininkų, bažnyčios ir kaip į visus tuos dalykus žiūri. Šis įstatymas yra daugiau padiktuotas neapykantos jausmo, negu valstybės reikalų ir todėl mes negalime už jį balsuot, palaikyt" (25, 35—36).

Prieš šį projektą pasisako ir A. Voldemaras. Jis pažymi, kad čia ne metrikai, bet daug daugiau. "Paliesdami šį klausimą, jūs paliečiat visą skyrių dešimtojo tomo, jūs paliečiat visą 150 str., ir... neperžiūrit, kad pasidarys tuščia vieta, pasidarys chaosas... jūs ieškot tam tikro gesto ir tą gestą, man rodos, reikėtų pavadinti "įžnybti" (25, 40 ir 41). Voldemaras pasisako, kad tautininkai balsuosią prieš.

Prie ryto šviesos balsuojamas projektas gauna 35 balsus už ir 36 prieš ir taip pripažintas nesvarstytinu. Tai buvo netikėtas smūgis pozicijai.

Po šio posėdžio seimas buvo paleistas atostogų ir antrajai sesijai susirinko rugsėjo 24 d. Pirmoji sesija turėjo 25 posėdžius.

Dar neramesnė antroji sesija

Naujai sesijai susirinkus, greit į 28 seimo posėdį ateina krikščionių demokratų frakcija su interpeliacija Min. Pirmininkui dėl Vidaus Reikalų Ministerio veikimo. Interpeliacijoj iškeliami šie pagrindiniai dalykai:

1) "Vidaus Reikalų Ministeris p. Požėla yra paskelbęs darbo inspektoriams darbininkų streikų instrukciją, kuria darbininkų streiko metu aprėžiama savininkų teisės į jų turtą" ir kad tai prieštarauja privatinės nuosavybės teisei, kurią garantuoja konstitucija.

2) "Valstybėje kilo streikų banga... Profesinių sąjungų sukurstyti streikuojantieji darbininkai, pajutę, kad vyriausybė yra jų pusėje, pradėjo smurto veiksmus... Tokiomis aplinkybėmis daromieji streikai gali pakenkti valstybės reikalams".

3) "Krašte jaučiamas komunistų judėjimas, kuris vystosi drauge su profesiniu darbininkų judėjimu ir sudaro valstybei rimtą pavojų. Keliose vietose buvo smurto įvykių (Raseiniuose). Komunistiniam judėjimui sustiprinti Kauno ir Šiaulių kino teatruose vyriausybės leidimu rodomi bolševikų pagaminti filmai, kurie revoliucionizuoja palinkusias į anarchiją ir nepalankiai Lietuvos valstybei nusistačiusias minias".

4) "Tikybinių įstaigų reikalams rūpinti Lietuvoje yra šių metų biudžete skirta atitinkamos sumos. Šias sumas iš biudžeto išbraukti... Seimas atmetė. Tačiau p. V. R. Ministeris Požėla neteisėtai sulaiko šių sumų išmokėjimą".

5) "Valstybės Konstitucija § 11 nustato ir garantuoja piliečių asmens neliečiamybę. Pilietis gali būti suimtas, arba jo laisvė suvaržyta tik užtikus jį nusikalstamąjį darbą bedarant arba teismo organų nutarimu... Politinės policijos buvo suimti ir p. Požėlos parėdymu patalpinti Sunkiųjų Darbų Kalėjiman Hardfeldas, Norvaišas, Sivickas". Interpeliaciją pasirašė: A. Endziulaitis, L. Bistras, J. Dagilis, E. Gvildienė, A. Šmulkštys, Steponavičius, J. Masiliūnas, Ed. Turauskas, Dr. Karvelis, L. Šimutis (28, 14—15).

Dėl interpeliacijos skubotumo kalba Turauskas: "Gerbiamieji atstovai! Interpeliacijoje pakelti klausimai yra pagrindiniai klausimai, kurie liečia beveik visas konstitucines garantijas. Tie interpeliantų pakeltieji klausimai liečia, pirmiausia, nuosavybę, kuri garantuota mūsų konstitucija, antra, piliečių laisvę, trečia — religijos laisvę, kuri taip pat garantuota konstitucija, ir galų gale interpeliacija kelia abejojimų net dėl nepriklausomybės saugumo" (28, 15). Interpeliacija pripažinta skubota. Endziulaitis kalba dėl jos priimtinumo ir dar plačiau atskleidžia nenormalią būklę. "Nėra įmonės, kur nebuvo ir dabar neitų streikas. Tiesa, streikai mūsų įstatymais leidžiami, bet ne tame klausimas. Nelaimė — prasidėjo ekscesai" (28, 16). Ir tam pagrįsti nurodo eilę faktų. Endziulaitis pažymi, jog kada kraštas gyvena ekonominę krizę, šie streikai kenkia vidaus ir ypač užsienio rinkai. Jis nurodo, "kad Lietuvą valdo ne mūsų vyriausybė, bet profsojūzas..., prieš kurį mūsų vyriausybė galvas lenkia..." Jis taip pat atkreipia dėmesį "kad socialdemokratai profsojūzuose neišsilaikys, tai jau dabar aišku. Iš daugelio profsojūzų jūs, ponai socialdemokratai, jau esate išmesti. Markelis, Paplauskas yra išmesti iš metalistų profsojūzo... Jūs rengiate mitingus, nešat atsakomybę, bet komunistai jums neduoda kalbėti, vadovaujama rolė mitinguose priklauso taip pat ne jums, bet komunistams. Kaune — Liaudies Namuose kalba Karosas; kitur Karolis Požėla, jūsų amnestuotas; jūsų paleistas... Lazdijuose ruošia mitingus... gerai žinomas Matulaitis" (28, 17—18). Endziulaitis nurodo komunistų mitingus Kaune, Panevėžy, Šiauliuose, Lazdijuose ir kt.

Jis taip pat nurodo, kad pozicijai artimos "Biržų Žinios" 32 nr. Lietuvos būklę dabar taip vaizduoja: "...Važiuojam, o tėvynės dangus niaukiasi. Tėvynei kartuvės rengiamos čia pat — namie. Kruvinieji pasaulio nelaimės ir mirties agentai galanda ietis, rengiasi viską, ką mes esame sukūrę, prarYti ir pas mus, kaip maskolijoje, sukurti kruviną vergiją. Pažiūrėkim, ar tik ne su nežabotais arkliais mes važiuojam?.." (28, 19).

Dėl šios interpeliacijos per keturis posėdžius eina labai plačios diskusijos. Plačias kalbas pasako Jokantas, Bistras, Bielinis, Žukauskas, Plečkaitis, Aleksa, Voldemaras, Karoblis, Toliušis ir kiti. Jos akivaizdžiai atskleidžia tuometinį Lietuvos gyvenimą ir nuotaikas. Ir Z. Toliušis to Požėlos aplinkraščio nepagiria. Jis sako: "Aš turiu pasakyti, kad aš nesu didelis to aplinkraščio gerbėjas. Aš pripažįstu, kad jis yra nevykęs dėl to, kad neaiškiai parašytas. Bet aš randu ir pateisinimo..." (31, 16). Socialdemokratai, žinoma, jį gina visu atkaklumu. Raudonos vėliavos jų nebaido, bet širdį kutena ir kelia entuziazmą. Jiems raudonos vėliavos neša laisvę, o kryžius vergiją. Visos kalbos yra šių dviejų nesutaikomų simbolių dramatinis ginčas. Šis ginčas nebaigtas ir šiandieną. Tik po trisdešimties metų jis yra žymiai prašokęs Lietuvos ribas ir tapęs viso pasaulio ginču.

Rugsėjo 26 d., Švč. Trejybės bažnyčioje, Kaune, įvyksta muštynės. Jos įvyksta ryšy su lenkų religine eisena Kauno gatvėmis. Iš Šančių, Karmelitų eisenos susitinka Švč. Trejybės bažnyčioje ir įvyksta muštynės lietuvių su lenkais. Lenkų frakcija 34 seimo posėdy ateina su paklausimu Vidaus Reikalų Ministeriui ir kaltina jį. Policija buvusi įspėta ir leidimas gautas. Muštynės — policijos pasyvumo ir neveiklos padaras. Ir lenkai pamato, kad jiems nepakeliui su socialistine vyriausybe.

Lapkričio 5 d. seimas svarsto ratifikavimą sutarties tarp Lietuvos Respublikos ir Socialistinių Tarybų Respublikų Sąjungos. Ši sutartis buvo bene didžiausias darbas M. Šleževičiaus vyriausybės. Vyriausybė ir pozicijos spauda šią sutartį laikė aiškiu laimėjimu, nes sutartis duodanti daug ekonominių perspektyvų, sustiprinanti Lietuvos padėtį užsienyje, garantuojanti mūsų tolimesnį savarankiškumą ir t.t. Pozicija visus įtikinėjo, kad šia sutartimi Lietuvai labai daug gera padaryta.

Aukšto lygio diskusijos

Diskusijas seka STRS atstovas Lietuvai Aleksandrovskis ir jos pasižymi šaltumu, rimtimi ir gilia ano meto Lietuvos užsienio politikos analize. Seimas šiose diskusijose ir vėl parodo aukštą lygį ir neginčijamą reikšmę.

Pirmas ima žodį A. Stulginskis. Visų pirma jis nurodo, kad negalima Sovietų Rusijai pripažinti didelio nuopelno, kad ji viena pirmųjų Lietuvą pripažino de jure. Tiesa, jie pripažino mus vieni pirmųjų, bet reikia žinoti — kuriomis sąlygomis. "Juk keletas mėnesių prieš tą pripažinimą mūsų nepriklausomais de jure mes vedėm žūtbūtines kovas su tais pačiais Sovietų Rusais, su tais pačiais bolševikais, dėl savo egzistencijos. Ir aš turiu pasakyti, kad mūsų nepriklausomybė iš Sovietų yra išgauta mūsų narsuolių kovomis, o ne jų gerąja malone (Dešinėj šauksmai: Teisybė! Plojimas)". "Kaip žinoma, prieš karą Lietuva sudarė sudėtinę Rusijos dalį. Lietuvos turtai, koki jie buvo — ar dvasiniai ar materialiniai — visi plaukė į Rusiją ir Rusijos centruose buvo suvartojami. Net tų turtų likučiai, kurie užsiliko Lietuvoje, buvo išgabenti į Rusiją didžiojo karo metu. Išgabentos ir susisiekimo priemonės ir indėliai, ir mokslo ir mokymo turtai. Teisingumas reikalavo, kad sudarant taikos sutartį su Rusija būtų tie turtai grąžinti Lietuvai. Ir reikia pasakyti, kad Lietuvos vyriausybei anuomet taikos sutartį su Sovietais surašant pavyko minėtų turtų grąžinimą įrašyti į sutartį: pavyko įrašyti, kad bus grąžinti Lietuvai išvežti iš Lietuvos Lietuvos piliečių indėliai; pavyko įrašyti, kad bus grąžinti archyvai — Lietuvos Metrika, pavyko įrašyti, kad karo nualintai Lietuvai atstatyti bus pagaliau duota 100,000 ha miško. Bet štai nuo sutarties ratifikavimo praėjo daugiau kaip šešeri metai...", o Sovietų Rusija, įvairioms vyriausybėms to pakartotinai reikalaujant, negrąžino... "Taigi ir kyla klausimas, ar verta su tokia vyriausybe sudaryti naują sutartį, kuri savo duoto žodžio nelaiko"...

Nemato A. Stulginskis sutartyje ir ekonominių perspektyvų. "Jis (referentas — Z. Toliušis) paminėjo, kad štai dabar mūsų prekyba su Sovietų Rusija sudaranti 2.6% viso eksporto ir 1.23% viso importo. Tai štai, kaip maža tėra išvystyti mūsų prekybos santykiai su Rusija... su Rusija daug ekonominio bendravimo negalime turėti, kaip vienodos produkcijos kraštai" (40, 1—3).

Bene plačiausią kalbą tuo reikalu pasakė A. Voldemaras. Jis pasisako už sutarties ratifikavimą ir sutartį giria. Jis labai plačiai kalba apie Rusijos revoliuciją ir ją labai aukštai vertina. Jis Sovietų Rusiją laiko pagrindiniu faktoriumi Lietuvos likimui: "Bet aš turiu pripažinti, kad vienas svarbiausių faktorių yra rusai. Niekas kitas negali tokios didelės reikšmės mūsų likimui turėti... Čia negalima nieko daugiau reikalauti iš dabartinės vyriausybės, kad ji būtų padariusi daugiau, negu padaryta. (Iš dešinės: Bet pats būtum gal daugiau padaręs?) Aš? Taip. (Dešinėj juokas)... Su sąlyga, žinoma. Juk ir Archimedas yra pasakęs, kad jis ir žemę galėtų pajudinti, jeigu jam būtų duotas atsparos taškas... Bet ką gi mes mažutė frakcija iš trijų žmonių galime padaryti! **Gal kaip gausime valdžią, gal ir daugiau padarysime, bet prie atatinkamų sąlygų"** (m. p.) (40, 16).

Dr. L. Bistras, kalbėdamas tuo reikalu, visų pirma priekaištauja, kad Voldemaras nuvertina paskirų kraštų ir Lietuvos pastangas savo nepriklausomybei atgauti: "Mano supratimu, negalima vis dėlto paneigti visų tų faktorių, tų pastangų, kurias daro kiekviena atskira tauta ar įkurdama savo valstybę ar kultūrą" (40, 17).

Jis nesutinka, kad galima pilnai pasitikėti sutarties kontragentui, kaip tai tvirtina prof. Voldemaras, nes patirtis su Sovietų Sąjunga neduoda tam davinių. Bistras, be to, primena Voldemarui, "kad didžiausiu priešininku prieš esančią dabar taikos sutartį su Rusija juk buvai Tamsta tuo laiku" (40, 17).

Bistras apžvelgia tas reakcijas, kurios yra susidariusios dėl šios sutarties užsieniuose, ir mano, kad sutartis šiuo metu buvo neaktuali ir jos nelaiko laimėjimu.

Sutartis ratifikuojama lapkričio 6 d. Už ją balsuoja 45 atstovai, prieš 24.

Švietimo politikos klystkeliai

Seimo 43-me posėdy svarstoma interpeliacija Ministeriui Pirmininkui dėl Švietimo Ministerio švietimo srity krypties. Ji datuota 1926.XI.12, o ją pasirašė: Dr. L. Bistras, A. Šmulkštys, A. Endziulaitis, L. Šimutis, Ladygienė, Steponavičius, J. Valadka, P. Josiukas, Raulinaitis, Dagilis, Gvildienė, Ambrozaitis, Masiliūnas, A. Smetona, k. V. Mironas, V. Karoblis, A. Valavičius.

Interpeliacijoje sakoma: "Švietimo Ministeris p. Čepinskis š.m. spalių mėnesyje Šiauliuose yra pasakęs per Šiaulių gimnazijos 75 metų sukaktuves, kad iš mokyklos reikią šalinti tikybą ir tautybę. Šiuo savo nusistatymu eidamas p. Švietimo Ministeris atstato iš vietų lietuviškų mokyklų vedėjus, nes jie "auklėja jaunuomenę religinėj ir tautinėj dvasioje". Šiuo motyvu žodis žodin yra pašalintas Telšių gimnazijos direktorius kunigas Simaitis, o jo vieton paskirtas buvęs lenkų gimnazijos direktorius Jagaudas ir inspektorius rusas Kochas. Taip pat atleidžiami nuo pareigų pradžios mokyklų inspektoriai, kaip, pavydžiui: pp. Dereškevičius, Lazauskas, Namikas, Morkūnas ir kiti. Jų vieton skiriami tie mokytojų prof. sąjungos nariai, kurie veda antireliginę ir antitautinę liniją... Ponui Švietimo Ministeriui leidžiant, dabar steigiama net 60 naujų lenkiškų mokyklų, kurių vieną steigia lenkų draugija "Oswiata" ir likusias 59 lenkų draugija "Pochodnia". Šių mokyklų tinklas tiesiamas daugiausiai demarkacijos linijos kryptimi". (43, 15—16).

Demarkacijos linijos pakraščiu važinėja lenkų agitatoriai ir agituoja steigti arba lenkų mokyklas arba lietuvius mokytojus pakeisti lenkais. "Visa lietuviškoji visuomenė smerkia šį vyriausybės darbą, nes negi gali pakęsti, kad valstybės lėšomis būtų steigiamos mokyklos, kurios prisidės ne prie visuomenės švietimo, bet prie jos sulenkinimo ir demoralizavimo" (43,16).

Bet šios interpeliacijos skubotumas seimo daugumos buvo atmestas ir ji vėliau, įvykiams pasukus kita kryptimi, iš viso nebuvo svarstyta.

Seimui atmetus interpeliacijos skubotumą, kilo nemažas nepasitenkinimas tiek seimo opozicijos, tiek ir krikščioniškos tautinės visuomenės tarpe.

Studentijos lemiantis žodis

Šioms grupėms ir šiai visuomenei simpatizuojanti studentija lapkričio 21 d. Liaudies Namuose nutarė sušaukti viešą susirinkimą išreikšti protestui prieš krašte vykstančią polonizaciją ir bolševizaciją, o po to organizuotai nuvykti į Karo Muzėjų pagerbti žuvusių už Lietuvos nepriklausomybę. Leidimas mitingui atitinkamų organų buvo duotas, bet eitynės uždraustos.

Mitinge, kaip nurodoma, dalyvavo daugiau kaip 2,000 studentijos ir kitų mokyklų moksleivijos. Liaudies Namų salė

sausakimšai buvo pilna. Kalbos ir nuotaikos buvo labai kritiškos vyriausybei, bet susirinkimas buvo vedamas valstybingumo dvasioj ir drausmėj. Susirinkimui pasibaigus, buvo sutarta ne eitynės, bet paprastu būdu vykti į Karo Muzėjų. Tačiau "Vyriausybė nusistatė suvesti sąskaitas šia proga pasinaudojus su jos nemėgiama tautiniai nusistačiusia studentija". Sutraukta Kauno miesto ir apskrities policija ir ji "apginkluota revolveriais, ir daugelis granatomis". "Prie antros nuovados laukė raitosios policijos rezervas ir iššauktas buvo ulonų eskadronas... Raitoji policija apginkluota šautuvais ir Vidaus Reikalų Ministerio įtaisytomis liūdnos atminties caro laikų kazokiškomis nagaikomis" (46, 3 — iš tuo reikalu vėliau įteiktos interpeliacijos). Tie pasirengimai padaryti "Prieš tą studentijos dalį, kuri savo eilėse turi nemažą skaičių buvusių karių savanorių..."

Studentija, susirinkimui pasibaigus, skirstėsi pro vienatines duris gatvėn. "Čia juos tuoj sutiko policija, prie pačių durų pradėjusi juos stumdyti ir storžieviškai kolioti, stengdamosi sugrūsti į vidurį gatvės. Prisiartinus studentijai prie minėtos vietos (II policijos nuovados), raitosios policijos rezervas... visu smarkumu paleido arklius tūkstantinės minios link... Jie raiti įsirėžė į pirmąsias minios eiles, mindami po kojų, kas pakliuvo ir mušdami, ką pasiekdami, nagaikomis, kardais ir šautuvų kulbėmis. Arkliams nenorint eiti per gyvus žmones, policininkai atgręždavo juos ir užpakaliu mindė publiką" (46, 4). Akademinis jaunimas "nusiėmęs kepures, užgiedojo tautos himną, ieškodamas jame sustiprinimo ir ištvermės. Bet įsiutusios policijos ir tai nesustabdė. Ji savo kruviną darbą tęsė toliau — mindžiodama žmones arkliais ir daužydama nagaikomis ir ginklais"... (t. p.).

"Kiek laiko praėjus, studentija susirinko prie Karo Muzėjaus, kaip susirinkime buvo nustatyta. Raitoji policija su savo vadu p. Prapuoleniu priešaky įsiveržė su arkliais į tautos šventovę, trypdama ir laužydama gražius darželio įtaisymus, mušdama studentiją ir niekindama tą vietą, į kurią dori lietuviai įeidami pagerbia kepures nusiimdami..." (t. p.).

Tą pat dieną ir tuo pačiu metu Rotušės salėje posėdžiavo komunistai ir ten p. Požėla rado reikalingu ir galimu pasiųsti tik vieną policininką. "Vyriausybei atrodo mūsų tautinė studentija pavojingesnė už komunistus" (t. p.).

Šių grumtynių aukos: sumuštas ir areštuotas kun. Butvila, mušta nagaikomis ir spardyta kojomis J. Linaitienė su

8 metų vaiku; sumušti studentai: St. Kovalskis, Mačiokas, V. Rygertas, A. Nezabitauskas, Tamošaitis, M. Mordosas, Radzvickas, V. Burba, Greičius, Radzevičius, Jankaitytė, Krasnickaitė, labai sumušta O. Labanauskaitė. Areštuoti studentai P. Aleškevičius, P. Maželis, Br. Katilius, A. Katilius, P. Aimonas, P. Navardauskas, B. Grabliauskas, L. Gedminas, Martinka. "Visai eilei visiems žinomų garbingų žmonių teko daug nukentėti iš policijos nesmagumų ir išniekinimų, kaip, pav.: 1. p. Biržiškienei — Univ. Rektoriaus žmonai, 2. p. Galaunienei — Valst. operos solistei, 3. p. Lapinui (tėvui), senam lietuvybės veteranui ir kitiems" (46,5).

Tie įvykiai galutinai suerzino Lietuvos visuomenę ir sukėlė didelį pasipiktinimą. Pakanta tarp pozicijos ir opozicijos galutinai išnyko ir buvo mestos dvikovos pirštinės. Reikėjo tik laukti, kada įvyks sprendžiantis atsiskaitymas.

Karšti ginčai seime

Lapkričio 23 d. seimas susirenka iškilmingo posėdžio Dr. J. Basanavičiui pagerbti, bet jis triukšmingai baigiasi. Atstovas F. Mikšys ima žodį ir kelia sekmadienio įvykius, griežčiausiai prieš juos protestuoja: "Aš manau, kad Seimas pirma, negu sveikinti gerb. jubiliatą, turi nuplauti rankas po tų neleistinų sekmadienio įvykių... Interpeliacija, kuri šiandien įnešta, turėtų būti svarstoma tame pačiame posėdyje" (45,3). Tačiau Mikšio kalba pertraukiama nuolatinio triukšmo, daug žodžių negirdėti ir pirmininkas, nesuvaldydamas posėdžio, daro pertrauką, tačiau ir ji nieko negelbsti. Siūlomi svarstyti kiti klausimai, bet seimas nerimsta ir taip nutraukiamas jo posėdis.

Lapkričio 26 d. interpeliacija dėl policijos veiksmų sutinkama svarstyti pirmuoju darbų tvarkos punktu. Interpeliacijos esmė jau buvo čia nusakyta. Ją pasirašė: M. Krupavičius, Dr. L. Bistras, A. Šmulkštys, — kr. demokratų frakcijos vardu, prof. A. Voldemaras — tautininkų, Stulginskis, Valavičius, K. Jokantas — Ūkin. Sąjungos v., P. Radzevičius, Dr. A. Milčius — Darbo Federacijos, R. Skipitis, J. Aleksa — Ūkin. Partijos vardu.

Interpeliantai dešimčia punktų konstatuoja įvykių teisinį ir moralinį charakterį. Čia suminima tik tryš: "7. Vyriausybė persekioja tautos nepriklausomybės pamatą, tautiniai ir valstybiniai nusistačiusią visuomenę, skandina kraujuose tautinę idėją, 8. Vyriausybė pataikauja ir palaiko valstybės prie-

šininkus komunistus ir kitus, 9. Vyriausybė silpnina ir naikina tautybės jausmus visuomenėje, kurie yra nepriklausomybės pamatas ir tautos jėgų ir atsparumo šaltinis" (46, 5). Vėliau klausia Ministerį Pirmininką, ką jis mano tais reikalais daryti.

Interpeliacijos skubotumo klausimu kalba Voldemaras. Jis interpeliacijos klausimą laiko labai svarbiu. Jis iškelia, kad "Ir šiandien mes stovime prieš dalyką, prieš vienintelį dalyką nepriklausomos Lietuvos istorijos gyvenime, dalyką, kuris visai negalimas visur kitur kultūriniame pasaulyje... Aš iš ten buvusių žmonių girdėjau, kad taip, policistai sužeisti, bet už tai, kad jie buvo kvailesni už savo arklius, kad jie vertė arklius eiti į publiką, o arkliai nėjo, stojosi piestu ir policistai nuo jų nugriuvo... Mes turime iš Seimo tribunos išgirsti, ar mūsų valdžia turi daugiau už policistų arklius proto, ar ne. Tam reikia interpeliaciją skubiai priimti, kad tas viskas paaiškėtų". Kalbėtojas nuolatos trukdomas ir pertraukiamas. Baigdamas pabrėžia: "Aš kalbą baigsiu, bet šitie klausimai nebus užbaigti" (46, 2).

Dėl interpeliacijos priimtinumo kalba M. Krupavičius. Jo kalba taip pat nepaprastai trukdoma, bet kieta, aštri ir rūsčiai kaltinanti. Jis nurodo, jog "Eltos" pranešimai būk mitinge buvo tik 200 studentų yra visai neteisingi, nes kam gi tada būtų reikėję 1000 policininkų ir kariuomenės. "Mes su skausmu širdyje išeiname čia reikalauti, kad jūsų tokie darbai nesikartotų ir Lietuvos nežemintų pasaulio akyse" (46, 8). Mes protestuojam prieš Lietuvos žudymą, nors jūs ir tris kart tiek policijos pastatysit, nors dešimt kart daugiau kariuomenės sutrauktumėt" (46, 10).

Prieš M. Krupavičių išleidžiamas kalbėti aitrus seimų kalbėtojas Plečkaitis. Jis nurodo, kad įvykių "Kaltininkai yra klebonijose, kaltininkai sėdi krikščionių demokratų bloke, kaltininkai yra jūsų buvę ministeriai... Lietuvos demokratinė visuomenė mano, kad šito per maža jums. Ir jeigu iš jūsų pusės bus dar griežtesni žygiai daromi, tai tuomet bėda kris ant jūsų dėl tų pasekmių, kurių jūs siekiat... Mes netaip lengvai pasiduosim, kaip jūs manot"... (46, 11—12).

Z. Toliušis, kalbėdamas valstiečių liaudininkų vardu, nurodo, kad: "Režisūra visų šitų liūdnų praeito sekmadienio įvykių yra mūsų dešinysis blokas, kuris manė, kad kairioji vyriausybė greitai subyrės, bet vyriausybė nesubyrėjo ir nebyra... Jeigu jūs norite anarchijos, tai šitoji vyriausybė ir

grupės, kurios ją palaiko, krašto prie anarchijos neprileis" (46, 13). Jis, be to, nurodo, kad naujo biudžeto baimė, kuriame nenumatyta kunigams algų ir jau keliamos bylos opozicijos žmonėms esą svarbūs faktoriai to sąmyšio kėlimui.

Tik gruodžio 3 d. 52-me seimo posėdy, pasveikęs M. Šleževičius atsako į interpeliaciją dėl lapkričio 21 d. įvykių. Atsakymas trumpas ir formalus. Studentų mitingas turėjo tikslo ne tik "aiškinti besiplečiančią krašte polonizaciją ir bolševizaciją" (nežinia, iš kur ši vieta M. Šleževičiaus cituojama, V. V.). Sklido gandai, kad bus išdaužyti profesinių sąjungų langai ir kad susiorganizavę darbininkai gali susiremti su demonstrantais. Štai dėl ko eisena buvo uždrausta. Jo manymu, valdžia turėjo teisės tokią demonstraciją uždrausti. Dar blogiau: "prieš teisėtą vyriausybės parėdymą padaryta nusikaltimas, kurio žymės numatyta B. S. 3 p. 129 str." (52,2)... Nurodo, kad: "Prieš jėgą vyriausybė visuomet mokės pastatyti jėgą ir atremti bet kokį pasikėsinimą prieš esamą teisėtą tvarką" (52, 3).

Po tokio vyriausybės paaiškinimo prasideda ilgos diskusijos. P. V. Raulinaitis nurodo, kad tai nebuvo joks pasikėsinimas prieš valdžią. "Gerbiamieji, ar galima buvo septyniomis lazdomis (tiek policijos buvo atimta, V. V.) grąsinti policija, kuri buvo dešimtimis ir kuri buvo apginkluota šautuvais, kuri buvo raita ir t.t., tai yra juokingas dalykas" (52, 3).

Dėl šių įvykių pasisako ir Lietuvos Universiteto Senatas, paskelbdamas tokį nutarimą: "1926 m. lapkričio 25 d. posėdyje apsvarstęs š. m. 21 d. Kauno įvykius, kuriuose yra nukentėję universiteto studentai, Liet. univ. Senatas pasipiktinęs konstatuoja brutalį policijos elgesį prieš studentiją, kuri to nėra užsitarnavusi ir stato tai ne tik skaudžiu universiteto ir jo jaunuomenės įžeidimu, bet ir keistu netaktu, kuris gali sudrumsti universiteto gyvenimą ir tvarką. Šitoki išsišokimai taip aiškiai yra žalingi tautai ir valstybei, jog vargiai begalima manyti, kad jie bent kada dar pasikartotų. Senatas tikras, jog mūsų studentija, rimtai įvertindama susidariusią padėtį, nesivaduos įžeistu jausmu ir nesileis provokuojama į partijų rietenų kelią, bet ir už jo sienų elgsis visu lietuvišku rimtumu. Šitokį savo nusistatymą Senatas praneša Švietimo Ministeriui ir skelbia studentų žiniai. Universiteto rektorius M. Biržiška" (52, 7).

Voldemaras nurodo: "Visi tie dalykai ir ta interpeliacija mums aiškiai rodo, kad Lietuvos valdžios mes neturime.

Mes turime partijos valdžią, o mums reikalinga Lietuvos valdžia, kuri būtų teisinga visoms partijoms... Taigi tas pasielgimas prieš tuos, kurie sako, kad jie nori tik lietuviškos valstybės, lietuviškų gimnazijų, tas pasielgimas iš pusės vyriausybės yra nedovanotinas... Jis (kabinetas) turi būti nuverstas" (52, 20).

Plačiai pasisako šiuo reikalu ir L. Šimutis. Jis vis daro paraleles tarp Lietuvoj esamos politikos ir Amerikoje. Nurodo, kad: "Dabar lapkričio 21 d. turės būti užrašyta mūsų istorijoje greta Muravjovo įvykių ir istorija užrašys stambiomis raidėmis... lietuvis lietuvį jau nepriklausomoje Lietuvoje nagaikomis mušė ir mušė už reiškiamą protestą prieš Lietuvos polonizaciją ir bolševizaciją"... Jis atkreipia dėmesį, jog Amerikos laikraštis "Vienybė", kuris solidarizuoja su valstiečiais liaudininkais, rašo: "Socialdemokratų buvimas Lietuvos valdžioje jau pradeda nuostolingai kenkti Lietuvių tautos reikalams, nes Šviet. Min. Čepinskis pradėjo steigti lenkiškų mokyklų, kur tik lenkų agitatoriai jų reikalauja"... (52, 20—23).

Interpeliacijos nesiliauna

Dar neatsakius į interpeliaciją dėl lapkričio 21 d. įvykių, 47-me seimo posėdy, pasirodo interpeliacija dėl užsienio politikos, pasirašyta visų trijų tautininkų atstovų ir kai kurių krikščionių demokratų. Klausimas liečia Lenkijos patekimą Tautų Sąjungos Tarybon nuolatiniu nariu ir Klaipėdiečių skundams Tautų Sąjungoje sudarytą naują tvarką. Abiem šiais klausimais kritikuojama V. Sidzikausko vestoji politika.

Interpeliacijoje sakoma, kad "pašalinimas laikinai nuolatinio atstovo prie Tautų Sąjungos (dr. D. Zauniaus) ir pavedimas jo darbo Berlyno atstovui (V. Sidzikauskui) visur tegalėjo būti suprasta tik taip, kad dabartinė valdžia laikysis Ženevoje per Tautų Sąjungos posėdžius tos politikos, kurią reiškė p. Sidzikausko asmuo, tariant politikos nusileidimo Lenkijai, ką visi žino iš jo veikimo per derybas Kopenhagoje, kur jis sutiko nusifotografuoti su Lenkų delegacija ir pagaliau pietavo ir pusryčiavo su Lenkų delegacija" (47, 14).

"Kadangi už Vokietijos skverno norėta įtraukti Lenkija Tarybon, čia buvo pareiga mūsų delegato protestuoti. Protestų pasirodo būta, tik ne Lietuvos delegato. Protestavo Olandija, Norvegija ir Švedija, bet ne Lietuva. Mūsų delegatas p. Sidzikauskas balsavo už reformą, tariant tarp kitų ir už Lenkijos įvedimą Tarybon be jokio protesto... Kai dėl Klai-

pėdiečių skundo, tai padėtis Lietuvos netik nepagerinta, bet žymiai pabloginta" (47, 15). Interpeliacija gavusi už 29 balsus ir prieš 41 pripažinta neskubota.

Tame pačiame posėdy iškyla ir kita interpeliacija dėl krašto apsaugos ministerio p. Papečkio interviu. Ji pasirašyta tik eilės krikščionių demokratų, jų tarpe M. Krupavičiaus, L. Šimučio, M. Galdikienės, dr. P. Karvelio. Šia interpeliacija aštriai kritikuojamas p. Papečkio duotas "Eltos" korespondentui pasikalbėjimas, kuris išspausdintas laikrašty "Lietuva" 1926 m. 210 nr. Šiuo interviu p. ministeris pasirodė neleistinai atviras kariniuose dalykuose, pasišovė keisti kariuomenės etatus, kurių nustatymas priklauso seimui, ir taip pasisavino seimo kompetenciją. Interpaliacija iškelia ir kitus krašto apsaugos ministerio nepateisinamus žygius. Kartu nurodoma, kad tas interviu, ypač Lenkų spaudoje susilaukė labai nepalankių komentarų. Tačiau ir ši interpeliacija pripažinta neskubota.

Gruodžio 14 d. Seimo posėdy ir vėl nauja interpeliacija dėl Grigaliūno-Glovackio ir Plechavičiaus areštų. Glovackis areštuotas, kaip "Tautos Valios" redaktorius, Plechavičius už tai, kad "reagavo į rusų kapitono Kalinino nevalstybinį Lietuvos nepriklausomybę įžeidžiantį ir kariuomenės garbę žeminantį pareiškimą, dėlei kurio minimas kapitonas ligi šiol nėra traukiamas atsakomybėn... Tuo pačiu laiku vyriausybė nereaguoja į tikrai mūsų nepriklausomybei grėsiantį pavojų iš bolševikų pusės, kurie skaitlinguose mitinguose, kaip, pav., lapkričio 9 d., Zitiečių salėje ir lapkričio 28 d. Tilmanso salėje, valdžios atstovų akivaizdoje, viešai šaukė prie ginkluoto sukilimo ir iššudymo tautinės inteligencijos" (60, 1—2).

Interpeliaciją pasirašė: Krupavičius, Milčius, Šmulkštys, Masiliūnas, Šimutis, Steponavičius, Dagilis, Galdikienė.

Perversmas ir jo padariniai

Garsios gruodžio 17 d. posėdžio stenogramos rinkiny nerasta. Tačiau seime įvykusių įvykių eiga vėliau paaiškės iš kitų tekstų. Faktas buvo tas, kad seimo vėlybos nakties posėdis buvo karininkų grupės pertrauktas, o seimo pirmininkas ir vicepirmininkas atsidūrė Generaliniame Štabe.

"Vyriausybės Žiniose" 1926 m. yra dokumentas, kuris taip atrodo: "Kaunas, 1926 m. gruodžio 17 d. Ponui Profesoriui Augustinui Voldemarui. Pasirėmęs Lietuvos Respublikos

Konstitucija § 47, kviečiu Tamstą Ministeriu Pirmininku ir pavedu Tamstai sudaryti Ministerių Kabinetą. K. Grinius, Respublikos Prezidentas, M. Šleževičius, Ministeris Pirmininkas". Kitas tos pačios dienos raštas pasirašytas Dr. K. Griniaus yra tvirtinimas naujo, prof. A. Voldemaro sudaryto, Ministerių Kabineto. Gruodžio 17 d. iššaukti aktai yra pilnoje tvarkoje ir juose nematyti jokių perversmo žymių.

Gruodžio 19 d. įvyksta 64 nepaprastas posėdis. Posėdy dalyvauja 43 atstovai ir jau naujas ministerių kabinetas: m. pirmininkas — prof. A. Voldemaras, finansų — Dr. P. Karvelis, vidaus reikalų — pulk. J. Musteikis, krašto apsaugos — pulk. A. Merkys, švietimo — Dr. L. Bistras, žemės ūkio — J. Aleksa, susisiekimo — inž. Jankevičius, teisingumo — St. Šilingas.

Pirmininkas Dr. J. Staugaitis praneša, kad yra gautas toks raštas: "Ponui Seimo Pirmininkui. Pasirėmęs Lietuvos Valstybės Konstitucijos (§45), turiu aukštos garbės pranešti, kad nuo šio rašto įteikimo dienos atsistatydinu, kaipo Respublikos Prezidentas. — Kaunas, 1926 m. gruodžio mėn. 18 d. Grinius, Respublikos Prezidentas, Prof. A. Voldemaras, Ministeris Pirmininkas" (64, 1). "Be to, aš turiu garbės Seimui pareikšti, kad aš irgi atsistatydinu iš Seimo Pirmininko vietos" (t. p.).

Eina Seimo pirmininko rinkimai. Kandidatais pastatyti Stulginskis, Krupavičius, Starkus. Paskutiniems dviem atsisakius, pirmininku išrenkamas A. Stulginskis, gavęs 33 balsus (plojimas). Perėmus Stulginskiui pirmininkavimą, eina prezidento rinkimai. Respublikos Prezidentu išrenkamas A. Smetona, gavęs 38 balsus (publikoje, kur daugumoje yra karininkai, griausmingos ovacijos). Prezidentas prisiekia: "Aš, Antanas Smetona, prisiekiu Visagaliui Dievui, Trejybėje Vienam esančiam, visomis savo pajėgomis rūpintis Respublikos ir Tautos gerove, saugoti konstituciją ir įstatymus, sąžiningai eiti savo pareigas ir būti visiems lygiai teisingas. Taip man Dieve padėk. Amen". Padaręs priesaiką, Respublikos Prezidentas persižegnoja, bučiuoja Kryžių ir Evangeliją" (64, 3).

Popietiniu tos pačios dienos posėdžiu prasideda trečioji seimo sesija. Vėl renkamas seimo preidiumas. Pirmininku vėl išrenkamas A. Stulginskis, I vicepirmininku M. Krupavičius, II v. p. K. Ambrozaitis, I sekretoriumi J. Masiliūnas ir antruoju J. Jočys.

Šiais posėdžiais buvo užbaigta vyriausybės ir seimo pertvarkymas.

Gruodžio 30 d. popietiniame posėdy dalyvauja jau 74 atstovai. Dienotvarkėje numatyta komisijų sudarymas ir 1927 m. biudžeto II skaitymu svarstymas. Po naujų įvykių pirmu kartu atvykę valstiečių liaudininkų ir socialdemokratų atstovai nori padaryti nepaprastus pranešimus. Nors, prezidiumas neleidžia tiesiogiai tų pareiškimų padaryti, tie pareiškimai, kad ir nepilnai, padaromi netiesioginiu būdu: ar tai kalbant dėl statuto, ar biudžeto klausimais. J. Pajaujis reiškia protestą, kad neleidžiama pasisakyti, o Z. Toliušis, kuris tą pareiškimą norėjo padaryti, kalbėdamas dėl tvarkos, nurodo: "svarbiausia mums rūpi, tai klausimas, ar naujoji vyriausybė laikysis konstitucijos, nes šiandien konstitucija yra **pastatyta pavojuje**" (m. p.) (66,2). Jis visų pirma nori išgirsti naujos vyriausybės deklaraciją ir tik vėliau svarstyti kitus seimo darbus. Svarstomas biudžetas, bet šis reikalas lengvai neina. Socialdemokratai gudriau pasiruošę pasisakyti dėl naujų įvykių. Jie, kaip atrodo, savo pareiškimo tekstą yra išdalinę visiems savo atstovams ir kiekvienas, gavęs ba'są, tik pradėjęs kalbėti, toliau skaito pareiškimo tekstą. Kai kuriose vietose net stenogramoje pareiškimo tekstas yra kabutėse. To pareiškimo rekonstrukcija, kad ir ne visai pilna ir tiksli, yra tokia: "Tamstos žinot, kas šituo laiku yra krašte įvykę. Naktį iš gruodžio 16 dienos į 17-tą į Seimo posėdį įsiveržė karininkų grupė..., kuri "diktatoriaus" vardu pareikalavo, kad Seimas tuojau išsiskirstytų (Kairys). Toliau jie pareikalavo, kad Seimo Pirmininkas ir Vicepirmininkas tuojau važiuotų pas diktatorių. Kuomet Seimo Prezidiumas atsisakė pildyti neteisėtą reikalavimą, Seimo Pirmininkas ir Vicepirmininkas buvo išvesti iš Seimo, nuvežti į Generalinį Štabą, ir tenai buvo laikomi areštuoti (Bielinis). Kartu vyriausybei buvo pastatyta sąlyga: arba ji turi pasirašyti atsistatydinimo aktą, arba per pusę valandos bus išvežta į Alytų. Prie tos progos vyriausybei buvo duota suprasti, kad už jų saugumą kelyje lydintieji nesiima atsakomybės. Tuo būdu, kalinama teisėtoji vyriausybė buvo priversta atsistatydinti" (Purėnienė). Tuo pačiu metu sukilėliai areštavo patį Respublikos Prezidentą: (Ats. Ambrozaitis iš vietos: Koki sukilėliai?). Apstatė sargybiniais ir privertė teisėtą vyriausybę atsistatydinti (Galinis). Kuomet Seimas paskaitė Respublikos Prezidento atsistatydinimo raštą (iš kd: Tas pats?). Taip, tas pats. Nė vienas Sei-

mo narių, dalyvavusių posėdy, gerai žinodami smurto įvykius ir konstitucijos paniekinimą nepakėlė protesto balso ir nepareikalavo, kad teisėta tvarka būtų atstatyta (Jonuškis). "Seimo nariai, prieš eidami pareigas, yra prisiekę Visagalio Dievo vardu arba iškilmingai pasižadėję saugoti Respublikos Konstituciją ir gerbti įstatymus". Seimo nariai, dalyvaudami gruodžio 19 d. posėdyje, yra sulaužę konstituciją ir tuo pačiu nustoję teisės eiti atstovo pareigas (Paplauskas). Tą perversmą padarė... Mes nenorim kaltinti tų jaunų karių... (Kedys). Didžiausi kaltininkai sėdi čia pačiame seime (Jakubauskas). Mes turim tuose suoluose sėdėti kartu su žmonėmis, kurie sulaužė priesaiką... Mes pasiliekame Seime tik dėl to, kad atlikti pareigą (Januškis)... Mes norim čia būti jūsų neramios sąžinės sprendėjais (Dešinėj juokas) (Purėnienė) (66, 1—4).

Nauja pozicija ir opozicija

Kad ir sunkiai ir nepilnai pasisakius, kas ant širdies gulėjo, prieinama, pagaliau, ir prie biudžeto svarstymo. Tačiau neilgam. Švietimo Ministerijos biudžetą svarstant, atidaromos bendros diskusijos, kurių metu frakcijos pasisako ne tiek biudžeto reikalu, kiek iš viso išryškina savo pažiūras į susidariusią vyriausybę. V. Kvieska, kalbėdamas liaudininkų frakcijos vardu, pareiškia: "privatinėms mokykloms šelpti padidinamos pajamos ligi 2 mil. litų, kunigų algoms ligi 1,575,182 lt, o iš dabartinio valdymo metodų, ypač iš neteisėtai įvesto ir neteisėtai palaikomo Lietuvoj karo stovio ir surišto su tuo stoviu karo lauko teismo, karo cenzūros įvedimo ir konstitucinių piliečių laisvių suvaržymo, tenka daryti išvadą, kad nauja vyriausybė nesiskubina grąžinti respublikos gyvenimą į normališkas konstitucijoj nustatytas vėžes — valstiečių liaudininkų frakcija esamomis sąlygomis priversta yra balsuoti prieš biudžetą" (67, 15—16).

Budinskis lenkų, Kinderis vokiečių ir Robinzonas žydų frakcijos vardu pasisako, kad jos, nežinodamos būsimos politikos linijos — neišgirdusios naujos vyriausybės deklaracijos, yra priverstos nuo balsavimo biudžeto reikalu susilaikyti.

Kairys griežčiausiai pasisako prieš naująją vyriausybę, kuri "smurto keliu priėjo prie valstybės vairo" ir "sunkiausiu kraštui metu vėl atstatydina algas kunigams, skiria didelius pinigus klerikalų laikomoms mokykloms ir organizaci-

joms", o kitiems krašto reikalams mažai — pareiškia, kad socialdemokratų frakcija balsuos prieš biudžetą.

Visai priešingai pasisako krikščioniškosios frakcijos. Mikšys (ūs) nurodo, kad: "Dabartinė vyriausybė perimdama valdymą ypatingai sunkiu kraštui metu vis dėlto sugebėjo per trumpą laiką įstatyti kraštą į bemaž visai normalines vėžes... Konstitucijoj pasakyta, kad privatinės mokyklos turi būti šelpiamos... ir dabar vykdoma..., biudžeto pakeitimai dar daugiau patenkins ūkininkų reikalus ir pageidavimus... mes balsuosime už biudžetą"... (76, 17).

Krupavičius (kd) nurodo, kad "ir geriausiais ekonominiu atžvilgiu metais vyriausybės neįstengia atlikti tų darbų, kuriuos pats gyvenimas iškelia aikštėn... Krikščionių demokratų frakcija, turėdama visa šitai omeny, negalės pasisakyti šitą biudžetą nepalaikanti... Naujoji vyriausybė nesilaikė tos taktikos bedarbių šelpime, kurios laikėsi darbininkų reikalų gynimo "monopolizantai", kurie tuos bedarbius demoralizavo". Toliau naujoji vyriausybė savo pataisomis užkirto kelią panaikinti visą eilę esamų ir lig šiol veikiančių (turėta galvoj privatinių) aukštesnių ir vidurinių mokyklų... Buvus senoji vyriausybė dėl savo netikslių darbų, dėl savo klaidingos taktikos privedė Lietuvą prie pražūties kranto. Reikėjo dar vienos kitos dienos, kad mes turėtum čia nebe Lietuvos vėliavą, bet svetimos valstybės vėliavą (Dešinėj karštas pritarimas), kad mes stovėtum ant Lietuvos nepriklausomybės kapo. Naujoji vyriausybė kaip tik laiku paėmė Lietuvos valdymo vairą į savo rankas ir nukreipė Lietuvos gyvenimą nuo tos Lietuvai parengtosios pražūties (67). — Mes balsuosim už biudžetą" (67, 18).

Ambrozaitis (df) pasisako, kad biudžetas, kurį buvo įnešusi senoji vyriausybė, anot atstovo Steponavičiaus, buvo toks, kuris pats save ėda. "Mes konstatuojame faktą, kad Lietuvoje yra nedarbas, bet mes Darbo Federacija visuomet tvirtiname, kad Lietuvoje nedarbas yra ne dėl darbo stokos, bet darbo organizavimo stokos". Jis nurodo, kad socialdemokratai siūlė bedarbiams šelpti 1,5 mil. litų. Ši suma padidinta iki 5.5 mil. "Mes manome, kad jeigu šitomis sumomis bus tiksliai suorganizuotas darbas, tai bedarbių skaičius ne tik sumažės, bet aš manau, kad dar truks darbininkų; jeigu, žinoma, socialdemokratai atsisakys nuo tos demagogijos, kurią iki šiam laikui vartojo.. — mes turime už jį (biudžetą) balsuoti" (67, 18).

Demokratinio seimo epilogas

Seimas dar veikia ir 1927 m., tačiau 1927 m. seimo darbų stenogramų jau visai nėra ir nebuvo New York Public Library. Tik iš seimo darbų turinio ir "Vyriausybės Žinių" galima štai kas papildyti.

Prof. A. Voldemaras su naujos vyriausybės deklaracija prisistato seimui tik vasario 25 d. Kovo mėn. 5 ir 8 d.d. posėdžiuose eina diskusijos dėl deklaracijos. 1927 m. įvyksta dar 11 seimo posėdžių. Juose svarstoma įvairūs, bet ne taip jau reikšmingi klausimai, kaip susisiekimo, žemės ūkio, užsienio reikalų ministerijų etatų pakeitimai, telefono, radijo stočių tarifai ar jų pakeitimai ir t.t. Įstatymų referentais yra Kviesska, Dailidė, Steponavičius, Jagštaitis, Toliušis, Skipitis, Krupavičius. Taigi, atrodo, kad visi bendradarbiauja.

Bet balandžio 1 d. iškyla atstovo J. Pajaujo suėmimo klausimas. Valstiečiai liaudininkai dėl to interpeliuoja. Dėl interpeliacijos vyksta plačios diskusijos. Jų metu pasisako Voldemaras, Krupavičius, Toliušis, Dailidė, Gižinskas, Skipitis ir kt. Balandžio 12 d. įvyksta 78 ir paskutinis posėdis.

"Vyriausybės Žiniose" 1927 m. birželio 2 d. nr. 253 yra toks dokumentas: "Pasirėmęs Lietuvos Konstitucija (§ 52), šiuo paleidžiu esamąjį Seimą. Naujojo Seimo rinkimai bus paskelbti atskiru aktu. Kaunas, 1927 m. balandžio 12 d. A. Smetona, Respublikos Prezidentas, Prof. A. Voldemaras, Ministeris Pirmininkas. "Vyriausybės Žinių" nr. 252 yra taip pat aktai, kuriais Respublikos Prezidentas, pasirėmęs konstitucija ir ministerio pirmininko teikimu iš gegužės 2 d., atleidžia švietimo ministerį Dr. Leoną Bistrą ir finansų ministerį Dr. Petrą Karvelį, jiems patiems prašant, iš einamųjų pareigų. Švietimo ministeriu skiriamas K. Šakenis ir finansų — J. Tūbelis.

Baigiamasis žodis

Baigiant Lietuvos demokratinių seimų apžvalgą, išsakytą ano meto kalba, paliekama daugumą išvadų pasidaryti patiems skaitytojams. Čia norima stabtelėti tik ties kai kuriais bendraisiais klausimais.

1. Lietuvos demokratinių seimų laikais atlikta labai daug kuriamojo darbo ir visose Lietuvos valstybinio gyvenimo srityse padaryta didelės pažangos. Lietuvos valstybės konstitucija, žemės reforma, o ir kai kurie kiti įstatymai dar ir šiais

laikais eina pavyzdžiu kitiems, didesnį valstybinį patyrimą turintiems kraštams. Demokratiniai Lietuvos laikai — iškilus Lietuvos valstybės laikotarpis.

2. Žinoma, pati Lietuvos Valstybės Konstitucija — valstybės pagrindai — anot K. Griniaus ir kitų ano meto mūsų valstybininkų, dar nebuvo išlaukę to termino, kuris senovėje buvo nustatytas įstatymų davėjo Solono. Lietuvių tautos pasiryžimas atkurti savo valstybę buvo gilus ir nepaprastai ryžtingas, bet demokratinio tvarkymosi tradicijų dar neturėta. Konstitucijoj numatytos savivaldybės, profesiniai rūmai, kitos įvairios institucijos, į kurias seimai normaliai neturi lemiančios įtakos, trūkstant patyrusių žmonių ir dėl trumpo laiko, dar nebuvo pakankamai suorganizuotos ar net įkurtos. Seimams ir vyriausybėms teko spręsti visi krašto reikalai ir net smulkiausios funkcijos. Seimų ir vyriausybių pasikeitimai visuotinai paliesdavo šalies gyvenimą ir kartais sudarė perdėtos seimokratijos įspūdį.

3. Lietuvos visuomenė ir ją atstovaujančios politinės grupės parodė nepaprasto pasiaukojimo savo krašto reikalams. Suprantama ir tai, kad politinės grupės siekė trumpiausiu laiku įgyvendinti savo ilgai puoselėtas idėjas ir realizuoti savo programų maksimumą. Greičiausia dėl to grupės mažai buvo linkusios į kompromisus bei tarpgrupinį bendradarbiavimą. Tik gyvybiškiausi krašto reikalai jas sujungdavo.

Krikščioniškosios grupės ilgesnį laiką puoselėjo koaliciją su valstiečiais liaudininkais, bet valstiečiai liaudininkai ir socialdemokratai, trečiojo seimo laiku atėję į valdžią, nepanoro eiti į koaliciją su krikščioniškomis grupėmis, o vietoj jų pasirinko tautines mažumas. Dabar atrodo, kad praktikuota koalicija būtų buvęs patikimiausias kelias ilgiau išlaikyti demokratinį valdymąsi Lietuvoje.

Daugiausia betgi atsiliepė į Lietuvos demokratinio gyvenimo sukrėtimą iš vienos pusės socialdemokratų nepakankamas atsiribojimas nuo Lietuvai gresiančių komunistų, o iš kitos pusės sparčiai kituose kraštuose iškylančios nacionalizmo sukeltos diktatūros.

Tačiau ir įžvelgiant kai kuriuos demokratinio laikotarpio netobulumus bei partijų perdėtą prieštarą, jokiu būdu negalima sutikti su kai kieno darytais tvirtinimais, kad Lietuvai jau buvo natūraliai atėjęs laikas atsisakyti demokratinės santvarkos. Visai priešingai — demokratinė santvarka buvo

ir liko patikimiausia ir daugumos gyventojų norėta valdymosi forma.

4. 1926 m. gruodžio 17 d. posūkis sukrėtė Lietuvos valstybės gyvenimą. Tas perversmas yra labiausiai kontroversinis įvykis visoje Lietuvos nepriklausomybės istorijoje ir dar šiandieną gyviausiai diskutuojamas.

Vieni yra įsitikinę, jog perversmas buvo būtinas, nes juo buvo pašalinta ne tik vidaus suirutė bei komunistų įsigalėjimo pavojus, bet net betarpiška grėsmė pačiai krašto nepriklausomybei. Kiti mano, jog tokio pavojaus nebuvę ir perversmas buvęs nereikalingas. Pagaliau treti, visai nesileisdami nė į svarstymus, kokia yra buvusi krašto padėtis, besąlyginiai smerkia perversmo vykdytojus, laikydamiesi pažiūros, jog prieš legalią vyriausybę iš viso negali būti daromi perversmai.

Taigi pats perversmo legalumo klausimas vaidina svarbų vaidmenį, o jį sprendžiant, svarbu neišleisti iš akių du pagrindiniai dalykai: 1) ar turi piliečiai iš viso teisę prie ypatingų sąlygų jėga pašalinti net ir legalią vyriausybę ir 2) ar anuo metu Lietuvoje buvo tokios sąlygos, kurios pateisintų perversmą.

Pasisakant pirmuoju klausimu pastebėtina, jog pripažįstant prigimtąją teisę, tenka sutikti, kad ir prieš legalią vyriausybę piliečiai gali imtis jėgos vyriausybei pašalinti ir būtent kai: a) vyriausybė veikia prieš krašto gerovę, b) pasipriešinimas vyriausybei vykdomas ginant prigimtąsias žmogaus teises ir c) jei blogybės, kurios kyla ryšium su tokiu pasipriešinimu, yra akivaizdžiai mažesnės už tas, kurias norima pašalinti.

Žinoma, visa tai remiasi principu, jog natūralinės teisės yra aukštesnės už bet kokius pozityvinės teisės nuostatus ar vyriausybės potvarkius. Šis principas atsimintinas ir tiems, kurie perversmą norėtų laikyti legaliu bet kuriuo atvėju, kaip lygiai ir tiems, kurie prieš legalią vyriausybę perversmą bet kuriuo atžvilgiu laikytų nelegaliu.

Atsakyti į antrą klausimą, ar buvo perversmą pateisinančios aplinkybės, yra žymiai sunkiau. Iš III seimo darbų ir to laiko vyriausybės veiksmų bei krašte vykusių įvykių galima matyti, jog Lietuvos gyvenimas buvo labai stipriai sukrėstas. Dėl kai kurių vyriausybės žygių buvo rimtai keliamas klausimas, ar jie buvo suderinami su konstitucija ir ar konstitucija nebuvo laužoma. Ypač socialdemokratai, taip drąsiai vėliau

kitus kaltinę konstitucijos laužymu, turėtų perkratyti savo sąžines, ar jie, būdami vyriausybėje, laikėsi konstitucijos nuostatų.

5. Patį perversmą įvykdė kariai ir greičiausia dauguma jų nuoširdžiai buvo įsitikinę, kad jie, taip darydami, gelbsti Lietuvą, tačiau duomenys taip pat rodo, kad juos perversmui daugiausia paskatino tautininkai, siekdami paimti valdžią į savo rankas. Mažiausiai seimo frakcijai nebuvo vilties parlamentine tvarka ateiti į valdžią, o pretenzijų valdyti jiems niekada netrūko. Perversmu tautininkai daugiausia ir pasinaudojo.

Remiantis prel. M. Krupavičiaus ir kitų atsakingų krikščionių demokratų liudijimais, krikščionių demokratų partija nebuvo perversmo sumanytoja, rėmėja ar dalyvė. Tačiau studentų demonstracijos brutalus sutramdymas ir komunistinio gaivalo pavojingas siautėjimas nepaprastai buvo sudrumstęs krašte nuotaikas ir daugumos katalikiškosios studentijos, karininkijos ir visuomenės perversmas buvo ne tik palankiai sutiktas, bet ir paremtas.

6. Perversmas sukūrė naują situaciją. Jis sukrėtė valstybę ir tautą. Tai turint prieš akis, po perversmo į seimo darbus aktyviai įsijungė ne tik krikščioniškosios grupės, bet į seimą sugrįžo, kad ir protestuodamos dėl įvykių, ir buvusios prieš perversmą pozicijos grupės, jų nariai buvo net svarstomų klausimų referentai.

Visų demokratinių grupių buvo tikėtasi ir norėta, kad po įvykusio valstybės sukrėtimo (kuris praėjo be jokių fizinių aukų ir kurio formalinė pusė, tegu ir su prievarta, buvo pilnai sutvarkyta), vėl pavyktų įeiti į konstitucinę tvarką.

Nuo konstitucinės tvarkos galutinai buvo nusigręžta tada, kai prezidentas Antanas Smetona, iškilmingai prisiekęs konstitucijai, seimo ir jam pritarusių karių akivaizdoje, naujo seimo pagal konstitucijos nuostatus nebesušaukė, savo priesaiką su'aužė ir pasuko diktatūrinio valdymo keliu.

JUNGTINIŲ AMERIKOS VALSTYBIŲ PARTIJOS

A. GRAŽIŪNAS,
Brooklyn, N. Y., J.A.V.

Šalia Lietuvos laisvinimo klausimo mums rūpi ir pasiruošimas išlaisvintos Lietuvos tvarkymui. Toje srityje, tarp kitų, iškeliamas ir Lietuvos gyventojų ateities politinio susigrupavimo klausimas. Ir, tuo klausimu kalbant, kai kas siūlo pasekti anglosaksų pavyzdžiu, turėdami galvoje JAV ir Angliją. Todėl pravartu iš arčiau pasižiūrėti į tuos pavyzdžius, nes tik tuomet galima susidaryti šiuo reikalu pagrįstą nuomonę. Tačiau sumesti į vieną puodą visus "anglosaksus" nebūtų tikslu, kaip ir juos apriboti JAV ir Anglija, nes iš vienos pusės ir anglosaksų kraštuose ne viskas pagal vieną modelį sukirpta, o iš antrosios — JAV ir Anglija dar neapima viso anglosaksų pasaulio. Todėl tiksliau pasižiūrėti į paskirus jų kraštus. Šiuo atveju apsistosime prie JAV partijų.

Kiek JAV yra partijų

Apie JAV kalbama kaip apie dviejų partijų kraštą, turint galvoje Respublikonų ir Demokratų partijas. Tačiau būtų klaidinga manyti, jog JAV tos dvi partijos tik buvo ir yra. Istorijos būvy čia buvo ir yra dabar nemaža ir kitų partijų. Kaip pavyzdžius, galima paminėti Liberty Party (įsikūrusią 1840 m.), Free Soil (1848), Know-Nothings (1854), Constitutional Unionists (1860), Liberal Republican ir National Prohibition (1872), National Greenback (1876), Populist (1892), Socialist (1901), Progressive (1912), Farmer-Labor (1920), Progressive Socialist (1924), Progressive ir States Rights Democrat (1948) bei kitos, tarp kurių netrūksta nė komunistų partijos. Net ir paskutiniuose rinkimuose dalyvavo net trys socialistų partijos, prohibitionistai, States Rights partija ir kt. Skirtumas tik tarp šių partijų ir Demokratų bei Respublikonų, kad jų nė viena neįstengė įsigalėti ir atsistoti šalia dviejų didžiųjų partijų.

Priežasčių yra įvairių. Viena jų, pvz., dažnai buvo ta,

kad didžiosios partijos nusukdavo į savo pusę vandenį, kuris turėjo sukti tų partijų mašiną. Kaip pavyzdį galima paminėti socialistų partijos prieš keletą metų Philadelphijoj įvykusioj 29 metinėj konferencijoj jos vado N. Thomas pareiškimą, kad jų partijai tą vandenį nusuko Demokratų partija, imdamosi išspręsti tuos klausimus, kuriais socialistai bazavo savo veiklą.

Antra, kad amerikiečių visuomenėj yra gana plačiai įsigalėjęs įsitikinimas, jog dviejų partijų sistema yra geriausia. Prof. H. L. Lutz taip šią amerikiečių pažiūrą išdėsto: "The two-party system is the best of all arrangements. Where there is only one party, as in dictator countries, the election process degenerates into a fraudulent and farcical parody on the genuine free expression of the popular will. Where there are numerous parties, no one of them is likely to have sufficient electoral support to form a responsible government and the execution of the popular will is at the mercy of ever-changing combinations or "blocs." The result is continual confusion, irresponsibility, and the absence of consistent policy".[1])

Lemia ir rinkimų sistema. Daugumos (majority) rinkimų sistema mažesnėms partijoms nepalieka galimybės pravesti savo atstovus, todėl prie smulkių partijų nesideda net tie, kurie didžiosiomis partijomis nėra patenkinti. Geriau balsuoja už vieną iš didžiųjų, kuri tuo metu atrodo priimtinesnė. Smulkioj partijoj laikosi tik atkaklūs jos pasekėjai. Kad yra tik dvi didelės partijos, dar nereiškia, jog visi jomis yra patenkinti. JAV yra labai daug nepriklausomų balsuotojų, kurie ne tik formaliai toms partijoms nepriklauso, bet ir faktiškai nėra nė vienos jų pastovūs šalininkai. Iš kur kyla tokia jų laikysena? Jau minėtas prof. H. L. Lutz iškelia, jog tie nepriklausomi balsuotojai yra todėl, kad jie vienu ar kitu atžvilgiu yra nepatenkinti nė vienos tų partijų programa. Šis dalykas kai kur ypatingai akivaizdžiai iškyla. Pvz., Kanadoje steitų rinkimuose kai kur yra laimėję ir valdo Cooperative Commonwealth Federation ir Social Credit. Tačiau federaliniuose rinkimuose tų steitų gyventojai balsuoja ne už šias partijas, bet už kurią iš dviejų didžiųjų krašto partijų — Liberals ar Progressive-Conservatives. Priežastis — kad nors jie ir daugiau simpatizuoja anoms mažoms partijoms, neran-

[1]) A Platform for the American Way, 18 psl.

da prasmės federaliniuose rinkimuose už jas balsuoti: tuose rinkimuose jos neturi jokių perspektyvų pasiekti bent kiek didesnio laimėjimo ir, net ir laimėję vieną kitą atstovą, leidžiant įstatymus ir krašto valdyme neturės jokios įtakos. Todėl gyventojai balsuoja už jiems priimtinesnę iš tų partijų, kurių viena neabejotinai valdys kraštą.

Pagaliau ypač lemiantį vaidmenį vaidina faktas, kad krašto visuomenę sudaro rasių, tautybių ir tikybų mišinys, nauji ir seni amerikiečiai ir t.t. Šiose sąlygose visuomenės grupės, kurios kitur sudaro natūralią partijų bazę, čia tokios bazės nesudaro. Kiekviena paskirai jos yra tam permažos, o jei kuri ir kiek didesnė, tai išsisklaidžiusi tarp kitų ir dažnai dar viduje įvairiais pagrindais suskilusios. Pvz., nė vienas blaiviai galvojantis katalikas čia nesiims kurti kokią katalikų partiją, net jei jis apskritai ir laikytų tokią partiją naudinga. Nors katalikai ir yra didžiausia krašte konfesinė grupė, jų 36 milionai yra išsisklaidę tarp 170 milionų bendro gyventojų skaičiaus, ir jų partija neturi jokių perspektyvų vaidinti krašto politikoj kokį nors vaidmenį. Net ir kokia tarpkonfesinė krikščionių partija čia neturi beveik jokių perspektyvų iš vienos pusės dėl gana ryškaus protestantų nusiteikimo prieš katalikus, iš antrosios — dėl pačių protestantų suskilimo į šimtus sektų. Šiose sąlygose visuomenei telieka į politines partijas burtis kokiu platesniu pagrindu, o toms grupėms savo tikslų siekti bei savo interesus ginti per tas partijas. Jos žiūri, kas joms yra palankesnis ar daugiau, medžiodamas balsus, pažada, ir už tą balsuoja. Pvz., karo metu Rooseveltas labai laimėjo žydų ir lenkų rajonuose, nes buvo laikomas žymiausiu kovotoju prieš Hitlerį. Bet Trumano rinkimuose žydai daugiau balsavo už Wallace, nes Trumano Palestinos politika buvo neaiški ir žydams nepatiko.

Čia tenka pastebėti, jog vadinama dviejų partijų sistema iš tikro nėra jokia sistema — t.y., joks racionaliai prieitas ir sąmoningai įvykdytas dalykas. JAV ši "sistema" įsigalėjo visai atsitiktinai — kad partijų kūrimo metu buvo tais pačiais klausimais dvi platesnio pritarimo susilaukusios nuomonės. Lygiai galėjo atsirasti "trijų partijų sistema", jei tik būtų maždaug lygaus su kitomis pasisekimo turėjusi tais pat klausimais kokia trečia nuomonė. Filosofija, kad dviejų partijų sistema esanti geriausia, yra susidariusi vėliau, kai pradėta partijų klausimą plačiau svarstyti ir tyrinėti.

Didžiosios JAV partijos

Prieš JAV nepriklausomybės karą politinei diferenciacijai čia įtakos turėjo Anglijos pavyzdys. Tačiau Whigų vadovaujamą karą laimėjus, loja'istų Anglijai Torijų sąjūdis savaime žlugo, o ir Whigai kaip partija mažai reiškėsi, nes ne vienas žymiųjų JAV kūrėjų buvo partijoms net priešingi, kaip pats G. Washingtonas, Madison ir kt. "Partijos valia niekad neturi pakeisti tautos valios", — teigė Washingtonas. Net du terminus išbuvęs prezidentu, jis dar jautė XVIII amž. būdingą antipatiją partijoms ir savo atsisveikinimo žodyje primygtinai įspėjo amerikiečius nuo "nelemtos partinės dvasios". Jis teigė, jog turinčiam demokratines institucijas ir rinktą vyriausybę krašte partijos esančios tiesiog perversminiai sąjūdžiai. Tačiau partijos JAV netruko susiformuoti ir pasidaryti integralinė krašto politinės sistemos dalis, nes kiti jų tokia blogybe nelaikė. Jeffersonas teigė, jog "no government ought to be without censor". O tasai cenzorius ir esančios partijos.

Būsimų partijų apybraižos buvo pradėjusios ryškėti dar prieš konstitucinę konvenciją. O konkrečiai pirmosios JAV partijos — Federalistų ir Respublikonų — pasireiškė Washingtono vyriausybės metu. Pati ši vyriausybė buvo nepartinė. Tačiau prasidėjusi tarp jos narių Jeffersono ir Hamiltono kova labai paskatino partijų formavimąsi. Nuo to laiko tų partijų gyvenime buvo įvairių pakitimų. Ilgainiui Federalistai sunyko, ir 1817 — 1825 m. laikotarpy buvo likę vieni Respublikonai. Tačiau minėtu laiku jie suskilo į National Respublikonus ir Demokratus Respublikonus, iš kurių, po dar kai kurių pakaitų, išriedėjo dabartinės Demokratų ir Respublikonų partijos. Žinoma, nereikia manyt, jog tuo laiku JAV jokių kitų partijų nebuvo. Didesnių ir mažesnių politinių grupių ir tuomet buvo. Kai apie 1854 m. formavosi Respublikonų partija, joje apsijungė elementai iš gana įvairių grupių — Free Soilers, Independent Democrats, Conscience Whigs, Know-Nothings, Barn-Burners, abolitionists, teetotalers ir kt.

Pagrindai

Kai kas ir mūsų tarpe mano, jog politika turinti būti grynai empyrinė — iškylančias problemas reikią imtis spręsti vadovaujantis patyrimu, nesižvalgant į jokius krikščioniškus, socialistinius ar kitokius principus. O tokį savo užsimo-

jimą nori remti JAV ir jų partijų pavyzdžiu — jų esanti tokia politinė teorija ir praktika. Tačiau kitaip šiuo klausimu galvoja patys amerikiečiai.

Princetono universiteto politinių mokslų profesorius G. A. Graham nurodo, jog "moral principles are fundamental in the American political system".[2]) Plačiau tuo klausimu kalbėdamas, jis sako: "The American political system, to be understood, must be seen in its setting as the westermost development of Western culture. Deep religious conviction had been as important as economic pressure in settling the colonies, and the intellectual leaders of the new nation recognized the authority of Hebrew-Greek-Christian thought as to man, his nature, his obligations, and his role in life. These men had moral courage, moral conviction, and moral force. They knew where they stood and for what they stood. In the hierarchy of laws — federal constitution, federal statutes, state constitution, and state statutes — which has become so characteristic of American politics, there is a still higher law: "The Laws of Nature and of Nature's God", which is the first premise of the Declaration of Independence.

From its first moment of independence the nation has avowed the highest moral standards known to man. Its political system and its political decisions must be justified rationally by these standards. This is the first and oldest constitutional principle of American politics".[3]) Kalbėdamas koks konkrečiai moralinis kodeksas yra padėtas JAV politikos pagrindan, prof. Graham nurodo, jog JAV, kaip ir visos Vakarų civilizacijos, pagrinde yra Dekalogas su evangeliniais papildymais, kurie Senojo Įstatymo draudimus papildo pozityviais nurodymais.

Čia iškeltus JAV politinės sistemos principus bei moralinius pagrindus reikia turėti prieš akis ir kalbant apie JAV didžiųjų partijų pagrindus. Pirmoji JAV vyriausybė, kurios nariai davė šioms partijoms konkrečią pradžią, buvo nepartinė, bet sudaryta iš Nepriklausomybės Deklaracijai ir Konstitucijai pritariančių asmenų. Jų principus bei nuostatus visi priėmė. Nuomonių skirtumai kilo tik kai kuriais praktiniais klausimais. Tuo būdu abi tos partijos susikūrė tos pačios politinės doktrinos pagrindais, tais pačiais moraliniais ir net

[2]) Morality in American Politics, 26 psl.
[3]) Ten pat, 26 psl.

religiniais principais. Reikia pastebėti, jog čia religinio prado politikoj nesibaidoma. Bažnyčios ir valstybės atskyrimas nebuvo kokio Bažnyčiai priešingumo išraiška ir juo labiau nereiškė valstybės atskyrimo nuo Dievo. Ir pastebėtina, jog tasai atskyrimas lietė tik pačią Federaciją, bet ne steitus, ir juose tasai atskyrimas buvo pravestas tik gana ilgam laikotarpy. Kai kurių steitų konstitucijose net ligi paskutiniųjų laikų buvo nuostatas, reikalaująs "tests for office-holding, such as a belief in God or a Supreme Being". Kongresas savo posėdžius pradeda malda, kaip ir partijos savo konvencijas ir jų posėdžius. Prieš porą metų į priesaiką JAV vėliavai, abiejų Kongreso rūmų nariams — tiek demokratams, tiek respublikonams — vienu balsu pritarus, buvo įtraukti žodžiai, jog JAV yra "nation under God." Senato daugumos vadas sen. W. F. Knowland šį pasiūlymą motyvavo tuo, jog šiandien pasaulis yra suskilęs į du ideologinius blokus, ir amerikiečiai turi pabrėžti, kad jie yra tikinčiųjų tauta. Panašiais motyvais 1956 m. įstatymo keliu oficialiu JAV devizu buvo paskelbta "In God We Trust", kuris neoficialiai tokiu buvo jau nuo seno. Pagaliau krašto prezidentas įvairiomis progomis paskelbia net maldos savaitę. Kitur dėl tokių dalykų įvairūs liberalai, ateistai ir net tariamos pilnutinės demokratijos gynėjai pakeltų triukšmą, pradėtų šaukti, jog prezidentas pradeda klebono ar vyskupo pareigas eiti. Pakanka tik prisiminti reakciją Lietuvoje dėl Dievo vardo paminėjimo 1922 m. Konstitucijos įžangoje. Tačiau amerikiečiai tai priima pagarbiai ir su rimtimi. Į tuos dalykus čia žiūrima, kaip į integralinę krašto politinių pagrindų dalį. Vienoj kalboj prez. Eisenhoweris tiesiog pareiškė, jog "the Founding Fathers had to refer to the Creator in order to make their revolutionary experiment make sense; it was because "all men endowed by their Creator with certain unalienable rights" that men could dare to be free. They wrote their religious faith into our founding documents, stamped their trust in God on the faces of their coins and currency and put it boldly at the base of our institutions."

Dėl šio pagrindų bendrumo tos partijos, nors turi praktinėj srity skirtumų, yra daugiau panašios, kaip skirtingos.

Tačiau, kalbant apie šių partijų pagrindus, reikia pastebėti, jog faktiškai jos nevisuomet yra minėtų principų plotmėj išsilaikiusios. Nesant reikalo diskutuoti principiniais klausimais — kadangi dėl jų nuomonės nesiskyrė — jie buvo

pradėta laikyti savaime suprantamais ir visas dėmesys buvo nukreiptas į praktinius dalykus. Tačiau šio dalyko pasekmės ilgainiui buvo tos, kad iš akių buvo pradėta išleisti principus. Ir tai juo lengviau galėjo atsitikti, kad partijos neturi rašytos programos, o pasitenkina kiekvienam legislatūros periodui konferencijoj priimama platforma. Tuo būdu tarpais principai taip išblunka, kad anglas Bryce su pagrindu savo laiku apie amerikiečių partijas yra parašęs: "Neither party has any clean-cut principles, any distinctive tenets (beliefs). Both have traditions. Both claim to have tendencies. Both have certainly war cries, organizations, interests, enlisted in their support. But those interests are in the main the interests of getting or keeping the patronage of the government. Distinctive tenets and policies, points of political doctrine and points of political practice, have all but vanished... The American parties now continue to exist, because they have existed. The mill has been constructed, and its machinery goes on turning, even when there is no grist to grind... An eminent journalist remarked to me in 1908 that the two great parties were like two bottles. Each bore a label denoting the kind of liquor it contained, but each was empty."

Šitokioj plotmėj partijoms atsidūrus, kaip patys amerikiečiai pripažįsta, visos politinės varžybos telieka varžybomis už valdines vietas ir su jų laimėjimu surištą naudą. Prof. Lutz tiesiai sako: "In the practical sense, our political contests are struggles for offices and for the material and intangible rewards connected with officeholding."[4])

Žodžiu, su JAV partijomis yra atsitikę — bent netrumpais laiko tarpais — kas daug kur atsitinka tiek su paskirais asmenimis, tiek su įvairiomis visuomenės grupėmis: paskendus į kasdieninius reikalus ir betarpiškos naudos besigaudant, pamirštami principai ir net su jais prasilenkiama, ypač jei tų principų niekas nepuola ir neiškyla reikalas teoriškai ir gyvenimo praktikoj juos ginti. Tačiau principų primiršimas nereiškia, kad jų iš viso neturima. Respublikonų partijos istorikas M. Moos įsakmiai pabrėžia, jog ši partija buvo sukurta idealų pagrindu bei, kovodama už idealus, išaugo didelė ir galinga, o tik vėliau buvo išvirtusi ar bent bevirstanti biznio partija (žiūr. Malcolm Moos, THE REPUBLICANS, 144 psl.).

---

[4]) A Platform for the American Way, 22 psl.

Struktūra

Politinės partijos struktūros pagrindiniai elementai yra du — programa ir ją sudaranti ar bent remianti visuomenės dalis.

Didžiosios JAV partijos tokios programos, kaip ją paprastai turi Europos partijos, neturi. Ką galėtume tam tikra prasme pavadinti jų programa, išreiškiama trumpa formule — American Way of Life. Tačiau kas yra tasai American Way of Life nelengva trumpais žodžiais ir tiksliai aptarti. Pagrindinius jo bruožus bei principus be abejo užbrėžia Nepriklausomybės Deklaracija, Konstitucija, Bill of Rights ir kiti panašūs aktai, bet kartu jį apibrėžia ir įvairios tradicijos, krašto istorija bei kiti panašūs elementai. Todėl jame, šalia eilės ryškių pagrindinių bruožų, yra ir tokių, kurie sunku tiksliau aptarti ir kurie gali būti gana įvairiai interpretuojami. Vietoj kokios sistemingos ir ilgesniam laikui programos, kaip minėta, prieš rinkimus tik priimamos rinkiminės platformos, kurios — pagal savo paskirtį — turėtų būti partijos programa, ką ji sieks įgyvendinti ateinančio legislatūros periodo metu. Tačiau praktiškai tos platformos sudaromos atsižvelgiant į tai, kad būtų patrauklios balsuotojams. Gi toj plotmėj sudarinėjant, reikia stengtis, kaip sako prof. G. A. Graham, "to please everybody without offending anybody." Todėl apie tas platformas H. L. Lutz sako: "These documents have not been taken seriously as the guide to the course of policy to be followed, and hence have too often been regarded as intended for pre-election consumption only. It has therefore too often happened that some platform promises have been the more extravagant because there was never an intention of performance."[5])

Dėl šios priežasties tenka pasakyti, jog šios partijos turi eilę ryškesnių ar mažiau ryškių į American Way of Life sampratą įeinančių principų, tendencijų ir tradicijų. Tačiau jų programa kitais atžvilgiais yra labai fragmentinė ir nesusisteminta. Bendro pobūdžio principai, tradicijos ir tendencijos dar nėra konkreti politinė programa. Dėl to ne tik kiti negali sugauti tikro tarp Demokratų ir Respublikonų skirtumo, bet ir patys amerikiečiai jį nurodo tik panašiai, kaip kitkart senatorius G. F. Hoar, kuris rašė: "The men who do the work of piety and charity in our churches, the men who administer

[5]) Ten pat, 21 psl.

our school system, the men who own and till their own farms, the men who perform skilled labor in the shops, the soldiers, the men who went to war and stayed all through, the men who paid the debt and kept the currency sound and saved the nation's honor, the men, who saved the country in war and have made it worth living, commonly and as a rule, by the natural law of their being, find their places in the Republican party; while the old slave owner and s'avedriver, the saloon keeper, the ballot box stuffer, the Ku Klux Klan, the criminal class of the great cities, the men who cannot read or write, commonly and as a rule, by the natural law of their being, find their congenial place in the Democratic party."[6])

Demokratas, žinoma, pasako daugiau ar mažiau panašiai, tik priešingai. Tačiau tokie pasakymai nedaug teiškelia kokių esminių šių partijų skirtumų.

Šių partijų struktūrą jas sudarančios visuomenės atžvilgiu apsprendžia paties krašto visuomenės struktūra. Apie ją jau anksčiau esame kiek užsiminę. Jos labai būdingas bruožas tai vienalytiškumas. Ją sudaro baltieji ir spalvotieji, daug dešimčių tautinių grupių, apie pustrečio šimto konfesinių bendruomenių, labai išryškėjusios darbininkų, farmerių ir biznio grupės, seni amerikiečiai ir nauji imigrantai ir t.t. O tai vis grupės aiškiai aprėžtos ir su savais skirtingais interesais. Ir jos susilieti negali ir nesiruošia. Priešingai, stengiasi išsilaikyti ir sudaryti tam tikrą jėgą, kad galėtų savo interesus ginti. Kaip gi visos tos grupės gali sutilpti toj pačioj partijoj? Juk teisingai yra sakoma, kad JAV yra ne tik amerikietiška politika, bet taip pat airių, žydų ir kitokios politikos, tarp kurių amerikietiškai politikai nevisuomet lengva net išsilaikyti pirmojoj vietoj. Ir amerikiečiams tenka eiti tuo pat keliu, kuriuo einama ir kitur, kai tokios skirtingos grupės nori imtis bendros akcijos, būtent sutikti viena kitos bent tam tikrose ribose interesus respektuoti ar paremti, padaryti viena kitai kokių nuolaidų ir tuo būdu sudaryti koaliciją. Todėl žinomas JAV politinio gyvenimo tyrinėtojas S. Lubell ir sako, jog "all American politics are a politics of coalition." Tačiau tuo būdu ir pačios JAV partijos yra virtusios koalicijomis. Ir tai nelabai patvariomis. Rinkimų metu vienybė dar kiek daugiau išlaikoma. Tačiau, pasiekus Kongresą, koalicinės grupės pradeda reikštis dažnai žiūrėdamos daugiau savo reikalų, nei pačios koalicijos. Prof. G. A. Graham apie tai taip

[6]) Cit. M. Moos, The Republicans, 175 psl.

sako: "The party itself is hardly recognizable as such within the legislative process. Within the halls of Congress, decisions are made by powerful individuals and by shifting coalitions of blocs, which resemble the splinter parties of France in their bargaining and extremism. But these shifting groups, instead of standing out clearly under their own names and standing up proudly for their declared principles, maneuver obscurely under the Democratic and Republican party labels, exploiting the labels and the parties for their own ends."[7])

Gali kilti klausimas, kaip šios koalicijos, dažnai tokiai kietai interesų kovai jų pačių viduje prasidėjus, vis dėlto galutinai nesugriūva, kaip Europoje panašiose sąlygose sugriūva į šias JAV koalicijas panašūs rinkiminiai blokai. Šį įdomų reiškinį S. Lubell taip paaiškina: "In their ceaseless friction, the different elements give off both positive and negative charges of political electricity. They both repel and attract one another. The common binding attraction is the desire of each element to win dominance in the party. When any one element becomes disaffected, the power of antagonistic elements is automatically enhanced — and so is their attachment to the party. Precisely because the party elements are so hostile to one another, the bolt of one helps to unify the others."[8])

Organizacija

JAV partijų organizacija taip pat kiek skiriasi nuo Europos partijų. Jų pastovus organizacinis vienetas yra miestų ir apskričių (counties) vietinės "mašinos" (political machines). Steitų partinės organizacijos paprastai yra silpnos, beveik visuomet ne daugiau, kaip steito miestų ir apskričių organizacijų gana palaida federacija. Nacionalinė partijos organizacija yra silpniausia. Nacionalinis partijos komitetas yra beveik tik tarpinė agentūra, kuri palaiko šiokį tokį kontinuitetą tarp kas ketveri metai prezidento rinkimams sudaromų organizacijų. Turi šios partijos dar ir specialių organizacijų, kaip moterų, jaunimo, tautinių mažumų, tačiau jos, nors ir turi reikšmės, nevaidina pagrindinio vaidmens.

Būdinga, kad vietines partines "mašinas" paprastai sudaro ir suka žmonės, kurie tik iš politikos ar bent iš dalies iš jos gyvena. Tai nėra savanorių vyrų ir moterų sambūriai,

[7]) Morality in American Politics, 135 psl.
[8]) The Future of American Politics, 215 psl.

kurie iš pasišventimo nori pasidarbuoti viešajam reikalui. Iš esmės tai komercializuotas dalykas, tą "mašiną" sukančių verslas. Ir šis tos organizacijos bruožas turi žymių pasekmių. Pirma, kad tie veikėjai, gal būt, žiūri į dalykus ir daugiau visuomenišku požiūriu, kaip koks specialių interesų atstovas, turi daugiau ar mažiau atsakomybės jausmo, bet yra priversti žiūrėti ir savo organizacijos piniginio pasisekimo, nes iš to jie gyvena. Antra, kadangi politinė veikla vis dėlto labai daug nežada net ir komercializuota, į ją nelinkę eiti tie, kurie turi gero pasisekimo profesiniam darbe ar bizny. Dėl šios priežasties į tokį partinį darbą nevisuomet stoja geriausio intelekto ir žymiausių gabumų žmonės.

Gera ir bloga

JAV dviejų partijų sistema ir pačios tos partijos turi ir gerų ir blogų pusių, kaip ir kiekvienas žmogaus kūrinys.

Dėl paties partijų skaičiaus tenka pažymėti, jog mažesnis jų skaičius — nors ir nebūtinai tik dviejų — yra sveikas politinio gyvenimo reiškinys, nors tai JAV ir mažiau turi reikšmės, kaip Europoje, kur daugely kraštų vykdomąją valdžią sudaro parlamentas. Ten dėl susiskaldymo į daugelį smulkių partijų vykdomoji valdžia yra silpna ir nepastovi. Bet JAV, vykdomąją valdžią — prezidentą — renkant visam kraštui, jos pastovumas nuo Kongreso nedaug priklauso. Tačiau ši dviejų partijų sistema turi ir savo silpną pusę. Kai ta pati partija turi savo rankose ir vykdomąją valdžią ir daugumą Kongrese, ši sistema funkcionuoja patenkinamai. Tačiau, kai vykdomoji valdžia yra vienos partijos rankose, o Kongrese yra kitos partijos dauguma, tuomet ne vienu atveju tarp šių dviejų jėgų išsivysto tikras konfliktas, kuris viską sustabdo. Netolimos praeities būdingas pavyzdys gali būti toks konfliktas tarp Roosevelto ir Kongreso nuo jo antrosios kadencijos pradžios. Nuo 1938 m. jis tik veto pagalba galėjo sulaikyti Kongreso sprendimus. Bet ir Kongresas galėjo iš jo programos nepraleisti nieko, kas tik jam nepatiko. Panašioj padėty buvo Trumanas, o dabar yra Eisenhoweris. Ir lengva suprasti, kiek neigiamos reikšmės yra dalykai, kai krašto vyriausybės viena dalis yra opozicijoj kitai. Ne vienas JAV politinio gyvenimo tyrinėtojų šį dalyką laiko tikra grėsme net pačiam krašto likimui, ypač tokiais laikais, kaip dabartiniai, kada JAV įsitraukusios į šaltąjį karą su komunistiniu bloku. Todėl nenuostabu, jog yra net įvairių siūlymų pada-

ryti konstitucinių pakeitimų, kad šio dalyko galima būtų išvengti. Nurodoma, jog dabartinė JAV sistema buvo sukurta visai kitoms sąlygoms. Bet kai turima reika'o su beatodairiniu užsienio priešu, vyriausybės silpnumas dėl savitarpinės opozicijos gali baigtis pražūtingu pralaimėjimu.

Pačios partijos taip pat turi savo gerų ir silpnų pusių.

Iš teigiamų jų ypatumų pirmoj eilėj tenka paminėti, kad ir Demokratų ir Respublikonų partija — bent pagal jų pagrindinę koncepciją — yra vadinamo valstybinės partijos tipo (amerikiečių vadinamos national parties), t.y., kurios siekia dirbti valstybės ir tautos, o ne kurios paskiros interesų grupės plotmėj — "to assure government of, for and by the people, and not government as the special franchise of some pressure group" (H. L. Lutz).

Antrasis teigiamai vertintinas dalykas — tai jau aukščiau minėti jų pagrindai. Nors jose pasireiškia prieštaravimų tarp praktinės politikos ir politinio idealizmo, tačiau tie moraliniai ir apskritai ideologiniai pagrindai, kurie sudaro American Way of Life esminę dalį, joms neleidžia išvirsti tik naudos, ambicijų ir valdžios troškimo bei grupinių interesų gynimo pagrindų susidariusiomis grupėmis. Tie pagrindai jų esminiais bruožais vis dėlto išlaiko žmogaus asmens vertės ir jo teisių gyventi, būti laisvam bei siekti laimės gerbimą, pripažinimą laisvo žmogaus pagrindinės teisės rinkti savo vyriausybę ir kad aukščiau už visas žmogaus sukurtas teises yra Dievo teisė.

Iš silpnųjų šių partijų pusių pirmoj eilėj tenka iškelti ne tik kokios platesnės ir ilgesniam laikui, bet ir legislatyvinės programos stoką. Šis trūkumas jau iškyla rinkiminės kampanijos metu. Kandidatas, kuris negali atsiremti į kokius plačiau išvystytus principus ir pateikti rimtai paruoštų pasiūlymų, neturi nieko pozityvaus rinkėjams pasakyti (konvencijų priimtos platformos, kaip minėta, tokios programos nesudaro). Tokiu atveju lengviausia pasukti negatyviniu keliu — pulti konkuruojančią partiją ir jos veikėjus. Todėl čia rinkiminėj kampanijoj yra kartais net labai gausu to, kas vadinama mudslinging ir smear. Susirinkus Kongresui, jo nariai konvencijoj priimtos platformos nėra saistomi. Vienintelis atspirties taškas yra administracijos legislatyviniai pasiūlymai. Tačiau tai nėra tas pats, kas daugumos partijos rinktų narių ar jos patikimų vadų paruošta programa — juo labiau, kad administracija ir Kongreso dauguma yra nevisuomet tos

pačios partijos rankose. Tad visai nuoseklu, kad šioj situacijoj įtakingesni senatoriai ir atstovai arba jų grupės pradeda reikštis su savo programomis — jau ne kartą ir specialių interesų plotmėj — ir stengiasi jas pravesti. Dėlto ir susidaro Prancūzijos parlamentą bei jos partijas primenąs vaizdas. Prof. G. A. Graham žodžiais "even the experts who make a living reporting the activities of Congress find it difficult to follow more than a part of what is going on."[9])

Organizacijos silpnumas ir bet kokios partinės drausmės stoka yra taip pat nemažas šių partijų trūkumas. Kaip minėta, jos tėra gana palaidos vietos ir steitų organizacijų federacijos. Todėl yra labai įsigalėjęs regionalizmas. Rytinės dalies ir pietvakarių respublikonai skirtingai galvoja, kalba ir veikia, o Demokratų partija yra iš tikro tik vienos etiketės pridengtos dvi partijos. Tarp įvairių interesų grupių yra didelis įtempimas. Todėl ne kartą tos koalicijos tiek suskyla, kad partija lieka nepajėgi vykdyti kokią nors politinę akciją, kaip, pvz., 1952 m. atsitiko su Demokratų partija. Kongrese kartais partijos atstovų kokia nors grupė tiesiog sukyla prieš savo partiją ir sudaro koaliciją su kita partija, kaip savo laiku padarė Dixiecratai, susidėdami su Respublikonais. Partija nepajėgi sulaikyti savo atstovus ir kai jie piktnaudoja savo imunitetą, imasi vadinamo filibusterio ar tarnauja privatiems interesams. Dėl tokios palaidos partijų organizacijos kartais Kongresas pasidaro nepajėgus net susiorganizuoti, kaip 1923 m., kada dalis respublikonų atsisakė remti savo partiją, renkant Atstovų Rūmų speakerį. O yra buvęs ir atsitikimas, kada speakerio rinkimai užtruko 9 savaites ir pareikalavo 133 balsavimų.

Partinės organizacijos komercializacija jos išlaikymui reikalauja stambių lėšų. Rinkiminės išlaidos iš kiekvienos partijos pareikalauja po keletą milionų dolerių. Kandidatams, ypač pirminiuose balsavimuose, reikia taip pat nemažų lėšų rinkiminei akcijai vesti. Tačiau šių lėšų sudarymo klausimo partijos nėra išsprendusios. Nėra jokio, sakytume, reguliaraus joms šaltinio. Tačiau reikalas verčia jų surasti. Todėl gana dažnai partijos, jų organizacijos ir veikėjai, ypač kandidatai, palinksta pasinaudoti ir šaltiniais, kuriais naudojimąsi ne tik morališkai negalima pateisinti, bet ir legaliais laikyti. Vietinės organizacijos ieško ir suranda būdu nemaža partinių išlaidų prijungti prie valdinių. O šalia to visuomet

[9]) Morality in American Politics, 136 psl.

atsiranda asmenų ar grupių, kurie sutinka šį tą duoti, jei ir patys gaus. O tokių galimų gauti dalykų yra nemaža — teisės ar koncesijos atlikti įvairius viešuosius patarnavimus, vienoki ar kitoki sveikatos ir saugumo reikalavimai, paskolos, mokesčių dalykai ir t.t. Pačioms partijoms ilgą laiką nesigailėjo stambių sumų didžiosios biznio kompanijos. Dabar šis dalykas kiek apvaržytas. Įstatymas ir partijas ir jų kandidatus įpareigoja užpildyti pranešimą apie visas jų rinkimines pajamas bei išlaidas. Bet dėl to įstatymo ir jo gana gausių papildymų Karl Schriftgiesser pažymi, jog "although designed to open up the books of candidates and parties, both Federal and state regulations of this nature have been generaly so poorly written that they allow all sorts of evasions."[10]) Ir minimas autorius nurodo, jog ir toliau korporacijos dideles sumas supila į partijų piniginę. Tai tik pora pavyzdžių. Panašių šaltinių yra žymiai daugiau. Nėra vienintelis atsitikimas, kad tokius politinius reikalus savo pinigais (ir įtaka) paremia vadinami gembleriai ir panašus elementas.[11]) O visa tai į šių partijų veiklą įneša korupcinių bruožų. Apskritai šių partijų nepajėgimas deramai išspręsti savo lėšų klausimą yra viena didžiųjų jų silpnybių. Kaip tik dėlto partijų darbo finansavimas yra pasidaręs ne tik pačių partijų, bet ir apskritai JAV viešojo gyvenimo viena aktualiųjų problemų.

Tenka taip pat priminti ir vadinamus "Trečiuosius Kongreso Rūmus" arba "nematomąją vyriausybę" — lobbyistus. Lobbyistas, trumpai tariant, yra kokios nors specialių interesų grupės agentas, kuris stengiasi paveikti įstatymų leidėjus — kongresmanus ir senatorius — kad jie išleistų kokius nors tos grupės pageidaujamus įstatymus, arba sutrukdyti išleidimą įstatymų, kuriems ta grupė yra priešinga. Tos grupės, kadangi jos daro spaudimą į įstatymų leidėjus, įprasta vadinti pressure groups. Ir lobbyistų ir tokių grupių JAV yra labai gausu. 1950 m. pagal Federal Lobbying Act buvo tokių grupių įsiregistravę apie tūkstantį ir visos tos rūšies grupės dar nebuvo susiregistravusios. 1946 — 1950 m., kaip lobbyistai, buvo įsiregistravę 2,000 asmenų, bet tai dar tik priekiniai asmenys, nes daugelis jų turi gana gausų savo štabą. Kad

[10]) The Lobbyists, 34 psl.

[11]) Šiuo klausimu ryškių duomenų galima rasti ir, pvz., The Kefauver Committee Report on Organized Crime (Didier leid., New York).

būtų aiškiau, kokios tai grupės, pravartu suminėti bent kiek vardais, kaip American Medical Association, National Asso-

ciation of Electric Companies, Association of American Railroads, National Small Business Men's Association ir daugybė kitų panašių, o taip pat ir įvairios visuomeninės organizacijos, tarp kurių netrūksta nė Raudonojo Kryžiaus, veteranų organizacijų bei kitų panašių sambūrių. Šios grupės ir jų agentai veikia su stambiomis lėšomis. 1949 ir 1950 m. reguliariai pranešinėjamos jų išlaidos siekė apie 10,000,000 dolerių į metus. Bet tai tesudaro tik nestambią dalį visų tos rūšies išlaidų. Kongresinis Buchanan komitetas, tyrinėdamas šį dalyką, priėjo išvados, kad lobbyimas sudaro bilioninį biznį.

Kaip šios grupės ir jų agentai veikia, apie viską būtų per platu čia kalbėti. Pilna tos veiklos apžvalga užima ištisus tomus. Tačiau tenka pastebėti, jog lobbyistai pasiekia daug.

Pati ši veikla atsiremia į visai demokratinį dėsnį — piliečių teisę vyriausybei ir įstatymų leidėjams pareikšti savo pageidavimus. Tačiau lobbyistai šį dėsnį yra visai iškreipę. Jie naudoja savo tikslams įvairias priemones — veikdami viešąją opiniją, per įvairius jų remiamus fondus savo tarnybon įtraukdami net mokslininkus, užtvindindami Kongresą iš viso krašto — nors jų pačių suorganizuotomis ir apmokėtomis — telegramomis ir t.t. Bet pirmoj eilėj — ypač ekonominės jų grupės — panaudoja pinigą. Gali tai būti paprastas kyšis, už kurio ėmimą Kongreso nariai yra nuėję ir į kalėjimą. Gali tai būti teisininko kongresmano teisinei firmai atidavimas tvarkyti kokius teisinius reikalus. Gali tai būti apmokėjimas kokių partijos išlaidų ar kandidato rinkiminės kampanijos finansavimas ir t.t., ir t.t. O taip veikdami, lobbyistai pasiekia labai daug. Garsus lobbyistas Taylor yra prisipažinęs, jog jis vienas per dešimtį savo lobbyistinės veiklos metų yra parašęs nuo 1500 ligi 2000 įstatymų. Todėl nenuostabu, jog Amerikos Legiono legislatyvinis komitetas vienu atveju yra priėjęs tokios išvados: "It must be recognized, that Congress does not lead in settling questions of public, political or economic policy... Legislation is literally made outside the halls of Congress by groups of persons interested in legislation, mainly with economic motives, and the deliberative process within Congress constitutes a sort of formal ratification."[12]) O D. G. Phillips gana tvirtai yra įrodęs, jog Senate kartais nebelieka garbingos opozicijos — abiejų partijų senatoriai sutartinai veda tą patį biznį, o debatai vyksta tik dėl publikos akių.

---

12) Cit. Karl Schriftgiesser, The Lobbyists, 51 psl.

Netenka nė įrodinėti, jog tokie reiškiniai yra korupciniai ir labai žalingi. O dėl jų didele dalimi kaltos JAV partijos.

Didžiausia dalim lobbyistams kelią atidaro ir jiems laiduoja pasisekimą tai partijų neturėjimas programos bei jų organizacijos ir partinės drausmės silpnumas. Pačių JAV patirtis rodo, jog tais atvejais, kai partinė vadovybė turi kiek aiškesnę programą ir sugeba savo atstovus pastatyti jos plotmėj, lobbyistų pasisekimas menkėja. O kai to nėra, jie sulaukia didžiausio pasisekimo. Todėl K. Schriftgiesser ir sako: "We have shown time and again that it is when party leadership and party responsibility are weakest that the lobbies are strongest and get away with the most... Strong party platform and programs and a determination to carry them out through disciplined party action, with the parties making up the minds about the problems of the day and then living up to their commitments, would weaken the threat of government by pressure."[13]) Tačiau to JAV partijoms kaip tik labai žymiai trūksta.

Nesugebėjimas išspręsti savo finansų problemų yra antrasis partijų trūkumas, kuris joms neleidžia užkirsti kelią žalingoms lobbyistų pastangoms.

Partijų programos stoka ir maži skirtumai visuomenės atžvilgiu taip pat žalingas reiškinys. Ji neranda reikalo politiniu krašto gyvenimu domėtis ir dėl jo pasakyti savo žodį. Daugiausia dalyvauja prezidento rinkimuose. Tačiau ir tuo atveju retai daugiau, kaip 60%, o kartais tik ligi 50%. Rinkimuose vidury prezidento kadencijos balsuoja dar mažiau, o vietiniuose rinkimuose vos apie 20-30%. Net ir jaunimas rodo tuo reikalu didelį abejingumą. Praėjusių rinkimų metu vykdytas jaunimo apklausinėjimas parodė, jog 51.2% apklaustų jaunuolių nesirengia, sulaukę balsuotojo amžiaus, ne tik balsuoti, bet net balsavimui registruotis. Pagrindas — kad tam jaunimui atrodo, jog tarp Respublikonų ir Demokratų perdaug maži skirtumai, kad būtų pagrindo remti vieną ar kitą. Ar viena partija laimės, ar kita, žymesnio skirtumo krašto politikoj nebus. Kaip toli tasai abejingumas siekia, gali gerai iškelti faktas, kad D. D. Eisenhoweris, jau būdamas prezidentinis kandidatas, prisipažino, jog jis niekad rinkimuose nebuvo balsavęs. Tačiau tokioms nuotaikoms krašte įsigalėjus, iš

[13]) Ten pat, 227 psl.

tikro jo vyriausybę ir įstatymų leidėjus išrenka ne pilnateisių piliečių dauguma, kaip demokratijoj turėtų būti, bet mažuma. Antras dalykas — kad, nesidomėdamas krašto politiniu gyvenimu ir jame nedalyvaudamas, pilietis lieka politiškai labai menkos nuovokos ir jo politinės pažiūros yra visai naivios. Gi tam tikrais atvejais, kaip, pvz., ir mūsų laikais, kai eina grumtynės tarp demokratijos ir totalistinio komunizmo, toks piliečių politinis naivumas yra ne tik neigiamas, bet ir pavojingas dalykas.

Keletas baigiamųjų pastabų

Čia apžvelgėme, kiek leido trumpo straipsnio rėmai, JAV politines partijas, remdamiesi daugiausia duomenimis pačių amerikiečių, kurie šiuo klausimu yra specialiau domėjęsi ir JAV gyvenimą, jo raidą bei partijas detaliau pažįsta kaip koks nors pašalietis. Visai sąmoningai palikome originalo kalba ir straipsnyje liestais klausimais jų pasisakymus, kad vertimas daugiau ar mažiau nenutoltų nuo jų minties ir jos neužtemdytų. Pateikti duomenys mus įgalina padaryti keletą išvadų.

Visų pirma tenka pastebėti, jog nors tik dvi didelės partijos krašte turi ir gerų ypatumų, tai dar nėra kokia politinio gyvenimo panacea. Ir tokios dvi partijos rinkimų metu gali nė viena negauti daugumos, o tai reiškia vyriausybės silpnumą ir nepajėgumą veikti. Kita vertus, dalyką lemia ne tik — ir gal net ne tiek — partijų skaičius, kiek jų pajėgumas tinkamai savo uždavinius vykdyti, o pajėgumas priklauso ne tik nuo partijos didumo, bet ir nuo daugelio kitų dalykų — programos, tinkamos organizacijos ir t.t. Pagaliau pažymėtina, jog mažesnis partijų skaičius, kaip ir diskutavimas tik aktualiai iškilusių klausimų, bet ne principų, dar nemažina visų taip nemėgiamos demagogijos. Dvi partijos, jeigu tik šiuo keliu eina, gali nemažiau demagogijos paskleisti, kaip ir visas jų tuzinas. O kova už pinigą, vietas, valdžią ir apskritai praktinius interesus, nė truputį nemažiau gali būti beatodairinė, kaip ir už principus.

Antra, partijų skaičių labai nedaug gali sumažinti publikos įtikinėjimas, jog geriau mažesnis partijų skaičius. Visuomet atsiranda ir atsiras žmonių, kurie tariasi atradę dar niekam nežinomą ir vienintelį tikrą kelią bei turės daugiau ar ma-

žiau pasekėjų. Visuomet atsiras neatsispiriamos ambicijos būti lyderiais, karjeristų, net paprasto noro išlieti savo pyktį, ir bus kuriamos partijos. Partijų skaičių žymiai daugiau reguliuoja kiti dalykai — rinkimų sistema, veikiančių partijų sugebėjimas atimti naujoms partijoms egzistencijos pagrindą, visuomenės struktūra ir pagaliau tinkami partijų veiklai tvarkyti įstatymai. Pakanka, pvz., tik nuostato, kad rinkimams kandidatų sąrašas turi būti pasirašytas ne tik kelių partijos pareigūnų, bet ir 1—2 tūkstančių balsavimo teisę turinčių piliečių, ir įvairios nuobirų partijos yra jau eliminuojamos iš dalyvavimo rinkimuose, o tuo pačiu bet kokia prasmė joms veikti, joms priklausyti ar jas remti taip pat beveik visiškai išnyksta. Gi tokioj perspektyvoj jau niekas greitai nešoka kurti partiją ar kieno kuriamą daug negalvojąs paremti.

Kiek liečia pasekimą kito krašto ar konkrečiai JAV partijų pavyzdžiu, sprendžiant šiuos klausimus savam krašte, tai pastebėtina, jog toks bandymas ne tik vargiai galėtų būti sėkmingas, bet ir racionalus. Pvz., JAV partijos yra specifiškai amerikietiškos, ir jų kopija kitam krašte būtų ne laimėjimas, bet nesusipratimas. O tą pat galima pasakyti ir apie kitus kraštus. Todėl ir nematome rimtų bandymų kitų kraštų partijas kopijuoti, net kai su tais kraštais riša labai artimi ryšiai. Geriausias pavyzdys šiuo atveju gali būti anglų Commonwealthas. Plėsdami savo kolonijas, anglai kartu plačiose pasaulio srityse išplatino ir demokratines bei parlamentines idėjas. Pakanka, jau nekalbant apie JAV, prisiminti tik Kanadą, Australiją, Naująją Zelandiją, Indiją, Pakistaną, Pietų Afriką, Ceiloną, kad šis dalykas būtų akivaizdus. Tačiau nė vienas šių kraštų nėra politiniu atžvilgiu Anglijos kopija. Visur savitų bruožų turi net pati demokratinė mintis, savitą formą turi jų parlamentinės institucijos, pagal savo krašto ypatumus yra susikūrusios bei veikia jų politinės partijos.[14])

Žinoma, studijavimas kitų kraštų partijų pagrindų, programų, organizacijos ir veiklos yra reikalingas ir naudingas. Tai gali duoti gerų sugestijų, atskleisti įdomių patirčių, sėkmingų metodų ir t.t. Tačiau bandymas "pasekti pavyzdžiu" plačiu mastu, ligi kopijavimo, atrodo būtų tik pavyzdys, kaip nereikia daryti.

---

[14]) Žiūr. Parliamentary Government in the Commonwealth, New York, Philosophical Library (kolektyvinis darbas).

RYŠKIEJI VEIDAI

DIEVUI, BAŽNYČIAI IR TAUTAI SKIRTAS GYVENIMAS

VYSK. J. RANCANS 70 METŲ AMŽIAUS

O. RANCANS

Praėjusių metų spalių 25 d. vienam įžymiųjų latvių tautos vyrų, vysk. J. Rancans, sukako 70 metų amžiaus. Sukaktuvininkas yra išvaręs reikšmingą darbo vagą ne tik Bažnyčios tarnyboje, bet ir politikoje bei vadovaudamas latviams katalikams tremtyje.

Juozapas Rancans gimė 1886 m. Nautrenų parapijoj, Latvijoj, ūkininkų šeimoje. Jo tėvai Juozapas ir Joana nieko nesigailėjo, kad tik tinkamai išauklėtų savo vaikus.

Pirmieji J. Rancans mokytojai buvo namuose jo dėdė ir teta, kurie jį mokė skaityti, rašyti ir giesmių. Vėliau, baigęs vidurinę mokyklą Ludzoje, nuvyko į Petrapilį ir ten, savarankiškai pasiruošęs, Kronštato gimnazijoj išlaikė brandos egzaminus. Baigęs gimnaziją, tais pat 1904 m. įstojo į Petrapilio kunigų seminariją. Seminarijoj pasižymėjęs dideliais gabumais, ją baigęs, buvo pasiųstas į Petrapilio dvasinę akademiją, kurią 1912 m. baigė magistro laipsniu.

Tik baigęs seminariją, J. Rancans ten pat Petrapily buvo paskirtas vikaru ir tuo pat laiku seminarijoj dėstė latvių kalbą, kartu dar pastoviai bendradarbiaudamas spaudoje. Kilus karui, dvejus metus jam teko būti dešimtosios rusų armijos kapelionu. Nuo 1916 m. jis buvo šv. Katarinos bažnyčios Petrapilyje dekano pavaduotojas ir kartu vietos kunigų seminarijoj dėstė moralinę teologiją. Tuo laiku jis daug dirbo dar Latgalės tremtiniams globoti komitete.

Bolševikams Rusijoj įsigalėjus, arkivysk. Ropas pasiuntė kun. J. Rancans į Agluoną, kuri tuo laiku buvo okupuota vokiečių, kad jis ten organizuotų kunigams ruošti seminariją.

Tačiau šio darbo jis nesuspėjo įvykinti, nes bolševikai pradėjo veržtis į Latviją, ir kun. Rancans buvo priverstas pasitraukti į Kuržemę.

1919 m. kun. J. Rancans pradeda politinį ir diplomatinį darbą. Tais metais laikinoji Latvijos vyriausybė paskyrė jį savo atstovu prie Vatikano, kur jis sėkmingai atliko uždavinius, susijusius su Rygos diecezijos atkūrimu ir sudarymu tarp Šv. Sosto ir Latvijos konkordato. 1920 m. pagaliau Agluonoje įkuriama kunigų seminarija, kurios kūrimą anksčiau buvo sutrukdę bolševikai, ir prof. Rancans skiriamas jos rektoriumi. Tačiau lygiagreta jis ir toliau dalyvavo politinėj veikloj, ją vis daugiau plėsdamas. Nuo 1922 m. kaip Krikščionių Ūkininkų Partijos lyderis jis išrenkamas į kiekvieną Latvijos seimą, kurių paskutiniajame buvo jo vicepirmininkas.

1923 m. spalių 23 d. popiežius Pijus XI prof. kun. J. Rancans paskyrė Rygos diecezijos sufraganu. Vyskupu buvo įšventintas nuncijaus Latvijai arkivysk. A. Cekchini 1924 m. gegužės 4 d. šv. Jokubo katedroje Rygoje.

1944 m. vokiečių okupacinėms pajėgoms privertus iš Latvijos išvykti visus Latvijos Bažnyčių vadovus, tremtyje atsidūrė ir vysk. J. Rancans.

Būdamas tremtyje Vokietijoj, vysk. J. Rancans perėmė rūpinimą latvių katalikų dvasinių reikalų. Vietovėms, kur buvo daugiau latvių tremtinių, jis paskyrė kunigus ir daug keliavo, lankydamas latvių katalikų bendruomenes bei teikdamas dvasinius patarnavimus.

Tuo pat laiku su kitais latvių politiniais vadais jis vėl ėmėsi ir politinio darbo. Latvijoj įsteigtos Latvių Centrinės Tarybos darbas buvo atgaivintas ir tremtyje. Taip pat jis daug pastangų įdėjo, rūpindamasis latviais karo belaisviais. Tuo reikalu jis buvo nuvykęs į Anglų armijos štabą, ir ten jam pavyko pasiekti latvių karo belaisvių reikalu palankaus sprendimo. Latvijos laisvinimo reikalais jis buvo nuvykęs į Šveicariją, Italiją, Vatikaną, Prancūziją, Benelukso kraštus, Angliją ir Airiją.

Nors taip aktingai dalyvaudamas viešajame gyvenime, vysk. J. Rancans dar surado laiko organizuoti bei remti įvairias studentų organizacijas, rašyti latvių ir užsieninei spaudai, o taip pat bendradarbiauti 1950 m. Stockholme išleistoj latvių enciklopedijoj. Jis taip pat yra autorius eilės knygų religiniais ir bažnytiniais klausimais.

Vysk. J. Rancans

1950 m. vysk. J. Rancans atvyko į JAV ir apsistojo Grand Rapids, Mich. Ten, padėdamas vietos vyskupui, jis yra lankęs parapijas ir latvių katalikų centrus JAV ir Kanadoj.

Kartu su savo partija vysk. J. Rancans aktingai dalyvauja Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos veikloje, jos kongresuose ir kitomis progomis keldamas balsą prieš sovietinę priespaudą tuose kraštuose. Taip pat jo partija yra narys neseniai sukurto Latvijos Kaimiečių Bloko. Pagal Latvijos konstituciją, vysk. J. Rancans dabar eina Latvijos prezidento pareigas.

Vysk. J. Rancans atlikti darbai akivaizdžiai rodo, kad jis yra ir buvo veiklos ir su kitais bendradarbiauti linkęs žmogus, kas jam ir padėjo tuos darbus sėkmingai atlikti. Jo gyvenimas buvo skirtas Dievui, Bažnyčiai bei tautai, ir jis tebėra nesvyruojančio tikėjimo, jog Dievo padedama latvių tauta vėl atgaus savo laisvę.

Dar spaudos draudimo laikais mums klerikams pakliūdavo į rankas "Tėvynės Sargo" sąsiuviniai. Vėliau krikščioniškosios socialinės demokratijos trubadurais, kaip prisimenu, buvo prel. A. Dambrausko "Draugija" ir Seinų "Šaltinis". Ir taip atėjo Lietuvos nepriklausomybės dienos.

Iš mažo grūdelio išaugo medis—Lietuvių Krikščionių Demokratų Partija, kuri suvaidino Lietuvos gyvenime labai žymų vaidmenį. O kaip matome, ir svetur ji pasiliko gyvybės pilna bei toliau gilina ir tęsia savo prakilnų darbą.

A. a. Prelatas - infulatas EDVARDAS STUKELIS, didelis Latvių tautos vyras ir lietuvių draugas, miręs 1956 m. rugpiūčio 2 d.

KOVOTOJAS UŽ DEMOKRATIJĄ TOTALIZMO LAIKAIS

A. GRAŽIŪNAS

A. a. Dr. Pranas Dielininkaitis

— Argi šiandien galima be atodairos kalbėti apie demokratinės santvarkos netinkamumą? Mes esame perdaug paveikti jaunųjų pokarinių demokratijų griuvimo, kai kurių senųjų demokratijų, dėl nesiryžimo laiku reformuotis, kaip Prancūzijoje, negalavimų ir apgailėtinai triukšmingų didžiųjų totalinių režimų. Bet perdaug išleidžiama iš akių tą faktą, kad daugumoje pačių kultūringiausių valstybių demokratinė santvarka tebegyvuoja ir visai nesirengia užleisti vietą autoritetinėms ar totalinėms diktatūroms, — taip 1939 m. pradžioje "XX Amžiuje" rašė a. a. Dr. Pr. Dielininkaitis.

Šiandien tai atrodo labai paprasti ir visiems suprantami dalykai — kas gi gali kalbėti apie demokratinės santvarkos netinkamumą? Tačiau kai tie žodžiai buvo rašomi, padėtis buvo kita. Didžiąją Europos dalį, neišskiriant ir Lietuvos, valdė totalistai ir diktatoriai. Aplink galima buvo girdėti kalbos apie "supuvusią demokratiją", kad partijos tik skaldančios tautas, "subankrūtijusį parlamentarizmą". Nemaža net buvusių demokratų buvo persimetę į diktatūrinę stovyklą, o kiti buvo pradėję svyruoti arba tylėjo, nedrįsdami prisipažinti esą demokratai, nes galėjo būti ne tik suniekinti, bet ir apšaukti tautos bei valstybės priešais. Tačiau buvo žmonių, kurie ir tose sąlygose ne tik nenustojo tikėję demokratija, bet ir turėjo drąsos viešai ją ginti. Gi tarp jų Lietuvoje buvo ir a. a. Dr. Pr. Dielininkaitis, kuris nebijojo prisipažinti, kad jis yra su

tais, kurie per eilę metų buvo niekinti, šmeižti, provokuojami ir persekiojami.

Ši laikysena, kuri išryškina ne tik minties bei sprendimų savarankiškumą, nepriklausomybę nuo masės nuotaikų ir mados, bet ir idealistinę asmenybę, mums primena tą nuostolį, kurį padarė mūsų tautai ir visuomenei mirtis, prieš penkiolika metų išplėšusi Dr. Pr. Dielininkaitį iš mūsų tarpo.

Šios liūdnos sukakties proga prisimenant Velionį, pravartu prisiminti bent pagrindines sritis, kuriomis jisai ypatingai domėjosi bei sielojosi ir jose jo atliktus darbus.

Katalikų Akcijoj

Dr. Pr. Dielininkaitis visų pirma buvo giliai įsitikinęs ir veiklus katalikas. Jis nesitenkino tik tuo, jog pats yra gyvas Bažnyčios narys. Jam rūpėjo stiprinti bei gilinti katalikišką susipratimą visoje lietuvių tautoje. Todėl anksti įsijungė į Katalikų Akcijos darbą ir šioje srityje išvarė gilią vagą. Daugiausia jis darbo yra įdėjęs Ateitininkų Federacijos veikloj, dažnai stovėdamas vadovaujamose vietose — pirmininkaudamas Vytauto Didž. Universiteto Studentų Ateitininkų Sąjungai, o vėliau ir visai Ateitininkų Studentų Sąjungai bei eidamas kitas atsakingas pareigas. Tačiau ir kitose katalikų organizacijose bei Katalikų Veikimo Centro darbe jis taip pat gyvai reiškėsi, nesitenkindamas tik vadovaujamu darbu centre, bet ir lankydamas įvairias vietoves su paskaitomis bei kita organizacine pagalba katalikų organizacijų skyriams. Pagaliau jo šios srities veikla buvo peržengusi ir Lietuvos ribas, kai buvo išrinktas "Pax Romana" vicepirmininku.

Bet vienu Katalikų Akcijos darbu Dr. Pr. Dielininkaitis nesitenkino. Būdamas sociologas, jis gerai suvokė, jog tautos pažanga ir medžiaginė bei dvasinė gerovė priklauso ne tik nuo jos narių katalikiško susipratimo, bet ir nuo socialinių santykių bei krašto politinės santvarkos. Jis buvo įsitikinęs, kad jei socialinių santykių ir politinės santvarkos pagrindan nebus padėtos krikščioniškos idėjos, tarp tautos katalikiškų įsitikinimų ir jos viešojo gyvenimo tikrovės iškils nesuderinami prieštaravimai, kurie bus katastrofiški tiek tautos viešajam gyvenimui, tiek ir pačiai katalikybei. Todėl jis veikliai įsijungė ir į šias sritis, ypač 1933 m. grįžęs iš Prancūzijos, kur baigė socialinius mokslus daktaro laipsniu.

Darbininkijos tarpe

Įsijungdamas į socialinę veiklą, Dr. Pr. Dielininkaitis visai natūraliai stojo pirmoj eilėj į darbininkijos organizavimą, nes darbininkų klausimas sudaro viso socialinio klausimo pagrindinę problemą. Tautininkų vyriausybė kartu su kitomis politinėmis grupėmis uždarė ir Liet. Darbo Federaciją. Tačiau ir pati savo darbo išsigando. Būdami tipinga liberalinės buržuazijos grupė, tautininkai negalėjo turėti net vilčių laimėti darbininkiją. Kova už darbininką, kaip ir kitur, Lietuvoje ėjo tik tarp krikščionybės ir marksizmo. Tad krikščioniškos darbininkų organizacijos likvidavimas faktiškai buvo ne kas kita, kaip darbininkijos atidavimas marksistams, ypač komunistams. Ši perspektyva juos pačius išgąsdino, ir nors nejausdami krikščioniškoms grupėms jokio palankumo, jie leido įkurti Lietuvos Krikščionių Darbininkų Sąjungą. Dr. Pr. Dielininkaitis veikliai įsijungė šalia prof. Dovydaičio į šios sąjungos veiklą, eilę metų būdamas jos centro valdybos vicepirmininkas, organizuodamas skyrius, skaitydamas paskaitas, rūpindamasis spauda.

Tuo pat metu jam rūpėjo, kad ir platesnė Lietuvos katalikų visuomenė geriau susipažintų su socialiniu klausimu, suvoktų jo aktualumą, geriau pažintų katalikų socialinį mokslą. Tuo tikslu jis skaitė visuomenei paskaitas ir ypač daug tais klausimais rašė.

Politiniam bare

Kai Dr. Pr. Dielininkaitis grįžo iš užsienio, baigęs studijas, tautininkų diktatūrinis režimas buvo užėmęs kiek kitą poziciją, negu pradžioje, kada jis rūpinosi opoziciją nugalėti tik smurtu, savo oponentams terorizuoti įkurdamas net teroristinę Geležinio Vilko organizaciją. Jis bent kiek mažiau varžė grynai kultūrinį darbą, kad tai nukreiptų visuomenės dėmesį nuo politinės srities, stengdamasis tuo laiku sukurti savas organizacijas ir išsiauginti jau indoktrinuotų totalizmo rėmėjų. Net 1938 m., kada jau Europos dangus labai niaukėsi ir buvo laikas daug svarbesniais dalykais susirūpinti, čia rašančiam teko Romoje sutikti jaunalietuvių grupę, atsiųstą į fašistų jaunimo stovyklą pasimokyti fašistinio valdymo meno.

Dr. Pr. Dielininkaitis buvo nuomonės, jog demokratinė Lietuvos visuomenė darytų didelę klaidą, pasitenkindama net ribotom galimybėm reikštis kultūrinėj srity, ir nekovodama

už demokratines idėjas bei demokratinės santvarkos atstatymą. Kadangi politinės partijos buvo uždarytos ir joms su savo veikla plačiau pasireikšti nebuvo sąlygų, jis kėlė mintį šią kovą vesti tam tikro formalios organizacijos neturinčio sąjūdžio būdu — savo idėjas, kiek yra galimybių, keliant spaudoje, buriantis į neformalius diskusijų klubus, panaudojant kitus sambūrius ir t.t.

Antrasis dalykas, kuris jam rūpėjo, tai stiprinti kad ir pogrindy esančias demokratines partijas bei siekti jų tarpe susipratimo ir bendradarbiavimo.

Šios jo mintys, kurios nesvetimos buvo ir kitiems politiniais reikalais daugiau besidomintiems asmenims, rado pritarimo, ir ta kryptim buvo gana stipriai pasukta.

Pats Dr. Pr. Dielininkaitis šiam reikalui ypač nemaža jėgų skyrė. Jis dalyvavo tuos klausimus diskutavusiuose sambūriuose, prisidėjo prie politinės santvarkos projektų ruošimo, o ypač kėlė demokratijos klausimą spaudoje.

Spaudoje Dr. Pr. Dielininkaitis pasuko kiek kitu keliu, negu daugelio buvo eita — imdamasis ne tiesioginės polemikos su diktatūros atstovais, kuri turėjo, tiesą sakant, ir labai ribotas galimybes išsamiau dalykus paliesti, bet daugiau sociologinio nagrinėjimo plotmėj. Savo straipsniuose jis svarstė ne tiek demokratinius principus ir jų vertę, nors ir aiškiai pažymėdamas, jog tie principai yra sveiki ir teisingi, bet daugiau demokratinės santvarkos organizacinę pusę, iškeldamas joje pasireiškusias silpnas puses ir reikalingas toje organizacijoje pataisas. Tačiau tai nebuvo sausi ir atitraukti akademiniai svarstymai. Jis nevengė liesti ir tokius klausimus, kaip partijų, kurias diktatūros šalininkai norėjo paversti baubu visuomenei nuo demokratijos atbaidyti. Neatsižvelgdamas, kad žodį partija diktatūrininkai nori paversti kuone keiksmažodžiu, Dr. Pr. Dielininkaitis turėjo drąsos pasakyti: "Šiandien ne vienur mėgstama nurodinėti politinių partijų nereikalingumas ir net jų kenksmingumas. Bet kaip nurodo E. Giraud, kiekviena moderninė valstybė — demokratinė ar ne — daugiau ar mažiau, oficialiai ar tik faktinai, yra partinė vyriausybė". Tai buvo atsakymas tiems, kurie, puldami partijas, įtikinėjo visuomenę esą "tautinė vyriausybė ir su partija bei partiškumu neturį nieko bendra. Tačiau vien tik atsakymu diktatūrininkams jis nesitenkino, bet prie šio klausimo sustojo plačiau, norėdamas sudaryti visuomenėj tinkamesnes partijų klausimų pažiūras ir pačioms

partijoms priminti, ko jos turėtų laikytis, kad galėtų savo uždavinius sėkmingai atlikti. Jis Lietuvoje buvo pirmutinis, kuris prie politinių partijų klausimo priėjo ne tik politiko, bet ir sociologo plotmėj, paliesdamas ir politinio elito, partijų kokybės, jų skaičiaus, tarpusavių santykių ir panašius klausimus bei iškeldamas tokius reikšmingus principus, kaip reikalą, kad "demokratinėse santvarkose susipratę ir aukštų mokslinių bei dorinių kvalifikacijų žmonės jaustų pareigą dalyvauti partijų veikime, nes tuomet pakyla ne tik pačių partijų, bet ir viso valstybės gyvenimo lygis ir vaisingumas". Tai buvo kaip tik priešinga tuo laiku gana plačiai įsigalėjusiai nuotaikai, jog ypač prasikišusioms asmenybėms nuo partijų reikią laikytis iš tolo. Šiuo atžvilgiu Dr. Pr. Dielininkaičio mirtis padarė didelį nuostolį, nes netekome gerai pasiruošusio demokratijos teoretiko, kuris galėjo labai daug prisidėti, kovojant su paplitusiomis mūsų visuomenėj šios srities klaidomis ir prietarais, kurių ne vienas dar ir šiandien laikosi.

Laikydamasis tokių pažiūrų partijų klausimu, Dr. Pr. Dielininkaitis ir pats negalėjo pasilikti šalia partinės veiklos. Jis įsijungė į krikščionių demokratų veiklą ir stengėsi sustiprinti jų partinį darbą. Ilgesnį laiką nesant galimybės sušaukti konferenciją, teko centro komitetą papildyti, pasinaudojant paskutiniosios konferencijos jam suteikta kooptavimo teise, nes kai kurie jo nariai, išsikėlę kitur, nebegalėjo darbe aktingai dalyvauti. Šia proga į LKDP centro komitetą įėjo Dr. I. Skrupskelis ir Dr. Pr. Dielininkaitis, kuris perėmė vicepirmininko pareigas.

Tuo pat laiku jam rūpėjo realizuoti ir kitą savo mintį — kad tarp demokratinių partijų būtų sukurta demokratinio solidarumo atmosfera ir lojalūs santykiai. Tuo tikslu buvo pradėti su kitomis demokratinėmis grupėmis pasikalbėjimai, kurių tikslas buvo tolerantiškai išsiaiškinti jas skiriančius svarbesnus klausimus ir susitarti dėl pagrindinių linijų bei jų plotmėj bendradarbiavimo. Šioj veikloj Dr. Pr. Dielininkaitis ypač aktingai dalyvavo ir jo sugebėjimo dėka tie santykiai buvo žymiai pagerinti.

Deja, Lietuvą ištikusi nelaimė visą šį darbą nutraukė. Smurtas vienu smūgiu sunaikino visa, kam buvo paaukota tiek pastangų bei sudėta aukų. Tačiau ir šioj padėty Dr. Pr. Dielininkaitis bando bent gelbėti tai, ką, gal būt, dar pavyktų išgelbėti. Su Dr. I. Skrupskeliu jis dar pasimato su nuėjusiu nuo ateitininkų per voldemarininkus ir socialistus ligi komu-

ĮVYKIAI IR MINTYS

Lietuvos laisvinimo bare

VLIKo BAZĖS PRAPLĖTIMO KLAUSIMU

Tremties metą geriausiai ir vaisingiausiai sunaudosime, jei, svetur gyvendami ir svetimos aplinkos supami, savo gyvenimą taip tvarkysime, kad lietuviškasis reikalas visuomet būtų pirmoje vietoje, kad jis lydėtų kiekvieną mūsų žingsnį.

Pirmoje mūsų lietuviškųjų uždavinių eilėje yra kova už Lietuvos išlaisvinimą. Kiekvienas sąmoningas lietuvis supranta tos kovos reikalą ir prasmę. Jei savojo krašto išlaisvinimas priklausytų nuo vienų lietuvių, jie nustebintų pasaulį savo nenugalimu ryžtu, drąsa ir auka. Tačiau ne nuo vienų lietuvių pareina tos kovos vedimas ir jos laimėjimas. Lietuviai jau yra parodę nepaprasto didvyriškumo kovoje su kariškai stipriu ir žiauriu okupantu. Ta kova, tik kitokiais metodais, tebevykdoma ir dabar. Jai laimėti esamose sąlygose nepakanka vienų lietuvių kad ir labai didingų žygių, reikia, kad Vakarų galybės ir visas laisvasis pasaulis būtų nusiteikęs siekti pasaulio taikos, iš-

nistų P. Pakarkliu ir bando kalbėtis su juo kaip su lietuviu. Tai buvo desperatiškos pastangos, nes Pakarklis buvo pasidaręs fanatiškas komunistas, o iš antros pusės pasirodė, jog vietos komunistai jokio svaresnio žodžio neturėjo, viską sprendė okupantai rusai. Tačiau jis nieko nenorėjo palikti neišbandyto. Bet ir tos pastangos greit buvo nutrauktos, kai jis, kaip ir Dr. I. Skrupskelis, Dr. L. Bistras, K. Bizauskas ir daugelis kitų jo politinių draugų buvo suimti ir ne vienas iš jų daugiau gyvas iš kalėjimo nebeišėjo.

Dr. Pr. Dielininkaitis po vienuolikos mėnesių, karui prasidėjus, iš kalėjimo išėjo. Ir, nors kankintas tiek laiko, nenuėjo ilsėtis, bet įsijungė į Laikinosios Vyriausybės darbą, o jį okupantams nutraukus — į darbą universitete. Tačiau kada atrodė, jog didžiausi pavojai praėję, ir jis gali su didesne viltimi žiūrėti į ateitį, netikėta mirtis nuo dėmėtosios šiltinės 1942 m. balandžio 6 d. paguldė jį į kapą. O su juo nuėjo į kapą ir didelė pajėga, kurios trūkumas mūsų didžiojoj kovoj už Lietuvos ateitį labai jaučiamas.

laisvinant komunistų pavergtas tautas ir kad ta kryptimi veikiant, nebūtų tenkinamasi vien gražiais žodžiais ir pažadais, bet būtų vykdomi konkretūs žygiai.

Vakarų pasaulio nusiteikimas čia keliamu klausimu nebuvo ir nėra vienodas. Prisimename, kad savo laiku kai kurie laisvųjų Europos kraštų politikos vairuotojai buvo linkę savo kraštams laikinę ramybę užtikrinti, paliekant pavergtąsias tautas jas pavergusiųjų malonei.

Tuo pačiu metu Jungtinių Amerikos Valstybių Demokratų ir Respublikonų partijos savo rinkiminėse programose skelbė, kad jų svarbiųjų uždavinių eilėje yra ir pavergtųjų tautų išlaisvinimas. Nevengė panašių pareiškimų ir Valstybės Departamento pareigūnai. Tačiau konkrečių žingsnių laisvinimo reikalui pagyvinti, jam suaktyvinti nesiėmė.

Pačios pavergtosios tautos, vilkdamos sunkų komunistinės priespaudos jungą ir visaip eksploatuojamos, ėmė bruzdėti ir priešintis prispaudėjui. Ryškiausiai tos kovos pasireiškė Lenkijoje ir Vengrijoje. Pastarosios laisvės kovotojai buvo nugalėję raudonosios armijos dalinius Budapešte, suorganizavę savo vyriausybę ir nutraukę Varšuvos karinę sutartį, tačiau naujai įvestų Sovietų divizijų tankai paskandino vengrų didvyrių kraujuje laisvės spindulėlį, kuris jau buvo pradėjęs šviesti vengrų tautai.

Vakarų pasaulis neištiesė pagalbos rankos, kurios taip viltingai tikėjosi kovojanti vengrų tauta. Ji buvo sugniuždinta. Vengrų tautos geriausi sūnūs ir dukterys savo tautos laisvės troškimą apmokėjo dešimtimis tūkstančių gyvybių. Šiuokart nepavyko laisvę išsikovoti, tačiau pralietas laisvės kraujas sujungė pavergtąsias tautas bendran, nepalaužiaman laisvės žygin.

Vengrų tautos didvyriškas žygis ir Sovietų raudonosios armijos budeliški veiksmai atidarė akis dar laisvėje tebesančiam pasauliui ir parodė, jog pavergtųjų tautų sąskaiton sau ramybę pirkti tėra tik apgaulingas miražas. Vakarų Europos kraštai tai suprato ir ėmėsi konkrečių žygių ūkinei ir karinei vienybei įgyvendinti ir bendromis jėgomis spirtis komunizmo grėsmei. Tos tautos ėmė kitaip vertinti ir pavergtųjų tautų išsilaisvinimo pastangas ir jas remti.

Pastaruoju laiku Jungtinių Amerikos Valstybių oficialūs sluogsniai, deklaruodami kaip ir anksčiau pavergtųjų tautų išlaisvinimą, kartu pasisako, kad tas išlaisvinimas turįs ateiti iš pačių pavergtųjų tautų išsilaisvinimo žygių, kad JAV tik moraliai tuos žygius galės paremti.

Kitu vėl atveju peršamas laipsniško laisvinimo procesas per tautinį komunizmą ir t.t.

Kaip matome, greito Lietuvos išlaisvinimo, tokioms tarptautinės politikos sąlygoms esant, negalima tikėtis. Reikia mūsų tautos laisvinimo kovą numatyti ilgesniam laiko tarpui ir ton kovon įjungti visus lietuvius.

Užsitęsusi Lietuvos laisvinimo kova ir priverstinosios emigracijos (naujosios) vis didesniam lietuvių skaičiui užsikrečiant taip vadinama emigrantine liga, svarbiausiais lietuvių tautos gelbėjimo ir Lietuvos atstatymo reikalais rūpintis paliekama vis mažesniam lietuvių patriotų skaičiui. Iš kitos vėl pusės nesutarimas ir susiskaldymas net Lietuvos laisvinimo srity tą dar-

bą dar labiau apsunkina, o dažnai jis net trukdomas.

Suprasdamas gyvenamojo laiko reikšmę savosios Tėvynės atžvilgiu ir jausdamas pareigą bei pilną atsakomybę, Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas savo š.m. vasario 22 d. posėdyje nutarė daryti žygių Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto bazei praplėsti, kviečiant grįžti iš jo pasitraukusias grupes, o taip pat atidarant duris ir kitoms jame dar nebuvusioms grupėms į jį įeiti.

VLIKo bazės praplėtimo klausimu tartasi su kai kuriomis VLIKą sudarančiomis grupėmis ir, sutarus, aiškintasi su kviečiamųjų į VLIKą grupių vadovybių nariais.

VLIKo bazės praplėtimo klausimo kėlėjai kovo 30 d. sušauktam VLIKą sudarančiųjų 9-ių grupių atstovų pasitarimui pranešė apie jų padarytus žygius ir paprašė grupių atstovus pasisakyti. Iniciatyva buvo sutikta vienbalsiu VLIKą sudarančiųjų grupių pritarimu ir išrinkta trijų asmenų — prof. J. Kaminsko, K. Škirpos ir P. Vainausko — komisija, kuriai pavesta toliau veikti visų VLIKą sudarančiųjų grupių vardu.

Š.m. gegužės 5 d. sudarytoji komisija sukvietė kviečiamų į VLIKą grįžti — įeiti grupių atstovus pirmam pasitarimui. Tame pasitarime L. Nepriklausomybės Talkos grupes atstovavo: V. Rastenis, V. Alksninis ir B. Bieliukas. Lietuvių Fronto Bičiulius — J. Brazaitis, J. Šlepetys ir V. Vaitiekūnas.

Pasitarime VLIKą sudarančiųjų grupių komisijos buvo pateiktas jame nesančių grupių įgaliotiniams motyvuotas kvietimas jų grupėms grįžti-įeiti į VLIKą. Kartu pateikti septyniais punktais suformuluoti dėsniai, kuriuos pasiūlyta dėti tarimosi pagrindan:

"1. Mums atrodo, jog betkokiems neaiškumams išsklaidyti, o taip pat ir požiūriu santykių su demokratiniais kitų kraštų sluogsniais, būtų tikslinga, kad tos grupės, kurios VLIKe nebuvo dalyvavusios, įstodamos į jį, atitinkama forma pareikštų, jog yra apsisprendusios siekti atkūrimo nepriklausomos Lietuvos valstybės, sutvarkytos demokratiniais valdymosi pagrindais.

2. Visos grupės, tiek grįžtančios į VLIKą, tiek į jį naujai įstojančios, laikosi 1944 metų Vasario 16 dienos deklaracijos, kaip pagrindinio VLIKo uždavinių akto.

3. Visos 2 p. suminėtos grupės įsipareigoja, nuo momento sugrįžimo ar įstojimo į VLIKą, susilaikyti nuo betkokios separatinės veiklos ir remti jį kaip vieningą lietuvių tautos politinę vadovybę.

4. Visos 2 p. suminėtos grupės naudojasi visomis VLIKą sudarančiųjų grupių teisėmis ir prisiima ant savęs VLIKo nuostatuose numatytas pareigas bei atsakomybę už jo veiklą.

5. Likusios užsieny Lietuvos diplomatijos tarpusavio santykiams tvarkyti ir jos veiklai koordinuoti, diplomatinių misijų funkcijų apimties ribose, pripažįstama likusios užsieny Lietuvos diplomatijos šefo institucija.

VLIKo santykiai su Lietuvos pasiuntiniais grindžiami darnaus bendradarbiavimo principu, kiekvienam organui veikiant jam priklausomoje srityje. Tų sričių apimties ribos ir bendradarbiavimo tvarka nustatomi abipusišku susitarimu su likusia užsienyje Lietuvos diplomatija.

6. Visi buvę nesusipratimai tarp VLIKo ir paskirų iš jo pasitraukusių grupių, jei kuri iš jų dar turėtų kokių specifinių klausimų, išlyginami VLIKą sudarančiųjų grupių komisijos individualiai su tokia grupe.

7. Bendrai atmosferai atslūginti ir Lietuvos visuomenei politiniai konsoliduoti visos grupės, tai yra, tiek tos, kurios dabar sudaro VLIKą, tiek ir tos, kurios į jį grįžta arba į jį naujai įstoja, įsipareigoja laikytis prideramo santūrumo bei rimties pasisakymuose spaudoje, vengiant viso to, kas galėtų būti nenaudinga mūsų politikos veiksnių autoritetui palaikyti, tiek kitų tautų akyse, tiek pačioje lietuvių visuomenėje".

Po keletos išsiaiškinimo paklausimų sekantis posėdis sutartas š. m. birželio 8 d. New Yorke.

Tuo tarpu sunku būtų kalbėti apie pasitarimų rezultatus, tačiau VLIKą sudarančiųjų grupių nuoširdus pasiūlymas iš VLIKo pasitraukusioms grupėms grįžti ir jame nebuvusioms grupėms į jį įeiti bei įsijungti į Lietuvos laisvinimo kovą rado teigiamo atgarsio ir tas duoda pagrindo teigiamų rezultatų tikėtis.

Pr. Vainauskas

TREČIOJI VLIKo SESIJA JAV

Jau bespausdinant šį žurnalo numerį, gegužės 31 — birželio 2 dienomis, New Yorke, įvyko Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto sesija, kurią čia tik labai trumpai beįmanoma suminėti.

Maždaug po metų susirinkęs VLIKas aptarė visą eilę su Lietuvos laisvinimu susijusių klausimų ir priėmė reikalingus nutarimus.

Pranešimus padarė: J. Matulionis — VLIKo Prezidiumo, A. Devenienė — Vykdomosios Tarybos, prof. J. Kaminskas — Tautos Fondo Valdybos, M. Brakas — Vakarų Sienų komisijos, Dr. A. Trimakas — Rytų Sienų kom., J. Audėnas — Lietuvos Atstatymo k., Pr. Vainauskas Revizijos ir VLIKo Finansinės k-jų, V. Sidzikauskas — lietuvių delegacijos Pavergtose Europos Tautose. Prieš VLIKo sesiją iškilusiu politinių grupių konsolidavimo klausimu išsamų pranešimą padarė K. Škirpa. Išklausyta specialių referatų: Dr. A. Trimako, tarptautinių įvykių raida ir Dr. D. Krivicko, Lietuvos laisvinimas pasikeitusiose sąlygose. Dėl pranešimų ir referatų vyko plačios ir konstruktyvios diskusijos. Išryškėjo VLIKe dabar dalyvaujančių politinių grupių visais pagrindiniais klausimais darnus sutarimas ir neatlaidus VLIKo ryžtas tęsti Lietuvos laisvinime pasiimtą barą. Nusistatyta ir toliau siekti visų lietuviškų veiksnių vykdomų darbų darnos ir visų lietuviškų politinių grupių bei lietuviškos visuomenės konsolidacijos, VLIKo 1944 m. deklaracijos dvasioje.

Vieningai išrinkti VLIKo organai. Nauju VLIKo pirmininku išrinkta Dr. Antanas Trimakas, o prezidiumo nariais — vicepirmininku J. Stikliorius ir sekretoriumi H. Blazas. Vykdomosios Tarybos pirmininku išrinkta J. Glemža, nariais Dr. P. Karvelis

Bažnyčios žodis

REIKŠMINGOS PIJAUS XII KALBOS

Popiežius įvairiomis progomis apsistoja prie šiuo metu ypatingai aktualių klausimų, primindamas, patikslindamas ar plačiau išdėstydamas tuos klausimus liečiančius Bažnyčios mokslo dėsnius bei tų dėsnių taikymą šios dienos sąlygose. Pastaruoju laiku jis ypač daug tokių klausimų yra palietęs — atominės energijos, euthanazijos, laužynų pašalinimo ir butais aprūpinimo, kaimo gyvenimo santvarkos ir daugelį kitų panašių. Šie popiežiaus nurodymai ir paaiškinimai yra aukščiausio autoriteto nurodymai ir sudaro gaires visai katalikų veiklai bei laikysenai — tiek privačiai ir asmeninei, tiek viešajai. Todėl laikome ne tik tiksliu, bet ir reikalingu dalyku tuos Popiežiaus nurodymus, kiek tam turime galimybių, perteikti mūsų skaitytojams. Šiuo atveju pateikiame dvi Popiežiaus kalbas ypač aktualiais šiuo metu klausimais. Pirmojoj išdėstoma kataliko laikysena politikoj, kartu nurodant ir Bažnyčios santykį su politika bei politinėmis grupėmis. Šie Popiežiaus paaiškinimai tikimės padės tiksliau susivokti dabar lietuvių visuomenėj besireiškiant tais klausimais dezorientacijai. Antroji kalba duoda gaires katalikų minčiai ir laikysenai šiuo metu naują pramonės revoliuciją keliančios automatizacijos klausimu. Kadangi šis techninis perversmas visus paliečia, pravartu turėti nuovoką, kokios problemos ryšium su juo iškyla ir kaip jos katalikų mokslo šviesoj turėtų būti sprendžiamos.

KRIKŠČIONIS VALDŽIOJE

Pijaus XII kalba, 1956 m. liepos 22 d. Italijos burmistrams ir provincijų viršininkams.

Mylimi sūnūs, naujai išrinktieji burmistrai ir provincijų administracijų viršininkai, Mes jaučiame ypatingą tėvišką pasitenkinimą, matydami Jus čia aplink Mus susirinkusius. Jūs žinote, kiek Mes rūpinamės, kad būtų sukurta nauja tvarka ant moralinio ir materialinio sunaikinimo, kuris visą pasaulį apvertė aukštyn kojom. Jūs žinote, jog Mes nepaliaujamai įspėjame, kad pasaulio pavojai nepraėjo. Kartu Mes niekad nesiliaujame viltis sulaukti geresnių laikų. Juo labiau Mes nurodome vieninteli kelią į gyvenimą: Jėzų Kristų.

Krikščionių pasirinkimas

Šis Jūsų Universalinio Tėvo susitikimas su grupe garbingų

---

ir J. Kairys. Tautos Fondo Valdyba padidinta iki 5 narių ir jon išrinkta prel. J. Balkūnas, A. Devenienė, P. Minkūnas, Dr. J. Budzeika ir J. Jakštyris. Revizijos Komisijos pirmininku perrinktas J. Norkaitis, nariais — Ed. Simonaitis ir kun. Dr. L. Gronis.

Naujam VLIKo ir jo organų sąstatui tenka palinkėti gražiausio pasisekimo.

žmonių, atsakingų už civilinę valdžią, ir šis Mūsų kreipimasis gali būti tikras žingsnis naujosios trokštamos tvarkos kryptimi, jei įstengs sustiprinti Jūsų pasiryžimą būti tuo, ko iš Jūsų tauta ir Bažnyčia nori. Žmonės iš įvairių sluogsnių čia ateina: krikščionys kareiviai, krikšč. verslininkai, krikšč. darbininkai, krikšč. menininkai, profesionalai, mokytojai — taigi kaip Jūs, valdžios pareigūnai, krikščionių išrinkti tik dėl to, kad Jūs esate krikščionys, galėtumėte neateiti?

Bažnyčia ir politika

Kai kuriose aplinkybėse Bažnyčia galėtų likti nuošaliai nuo politinių kovų ir išvengti pasisakymo už vieną ar kitą grupę. Tai būtų teisinga, jei kiekvienas semtųsi įkvėpimo savo visuomeninei ir politinei veiklai iš krikščioniškojo tikėjimo bei moralės ir naudotų Kristų bei Jo mokslą kaip pagrindą visokiai savo veiklai; jei kiekvienas naudotų visą savo energiją padaryti Evangeliją tuo, kuo ji iš tikrųjų turėtų būti: galinga dvasia, perimančia visą jo veiklą — teorinę ir praktinę; jei nuomonių skirtumai ir iš to kylančios kovos Dievo teises į žmogų ir pasaulį paliktų nepaliestas, o priešingai, jos būtų apribotos diskusijomis, kaip surasti kelius sukurti žmonių bendruomenės struktūrą, kuri savo pagrindais būtų krikščioniška.

Šiandien gi matome žmones, kurie nori sukurti pasaulį, paneigdami Dievą; matome kitus, kurie reikalauja, kad Kristus būtų paliktas už mokyklos, fabriko ar parlamento durų. Ir, deja, kartais Bažnyčios priešai rinkiminėj propagandoj yra remiami žmonių, kurie save laiko krikščionimis. Yra ir tokių, kurie praleidžia laiką ieškodami negalimų susiartinimų. Jie save apgauna perdaug domėdamiesi priešininkų strateginiais vingiais, užmiršdami, kad jų galutiniai tikslai, kurie yra nepriimtini, lieka nepasikeitę.

Krikščionis vyriausybėje

Todėl ar reikia stebėtis, jei Bažnyčia ypatingai sveikina tuos, kurie besąlygiškai pasišvenčia tokiai visuomeninei ir politinei veiklai, kuri ištikima Evangelijai ir respektuoja Dievo ir Bažnyčios teises? Jūs viešai pasisakėte esą krikščionys; Jūs pasiėmėt šventą pareigą dirbti kaip krikščionys vietos ir provincijų administracijoje.

Ir kai šiandien Jūs švenčiate pirmąsias metines, Jūs panorote ateiti pas Mus, kad atnaujintumėte savo pažadus Mūsų akivaizdoje. Jūs norite būti atviri ir pasiryžę krikščionys. Jūs norite dirbti kaip krikščionys. Jūs žvelgiate žmoniškumo ir krikščionybės akimis į Jūsų miestus ir provincijas.

Vertingi Kristaus Kūno nariai

1. Pirmiausia Jūs norite būti krikščionimis.

Būti krikščioniu, reiškia žinoti tikėjimo tiesas pagrindinai ir pilnai. Tai reiškia tikėti į jas tvirtai, kadangi jos yra Kristaus apreikštos ir Bažnyčios skelbiamos. Tai reiškia sekimą Kristaus pavyzdžiu ir liudijimą apie Jį savo darbais, be kurių tikėjimas lieka miręs (Jon. 2, 20). Ar tie, kurie šaukia: Viešpatie, Viešpatie ir nepildo Jo valios, įeis į dangaus karalystę? Jūs nebūsit vertingi Kristaus Mistinio Kūno nariai, jei turėsit tikėjimą, bet nepadarysit jo savo viešo ir privataus gyvenimo siela.

Išganytojo atspindžiai

Kad Jėzus būtų žinomas ir garbinamas tarp Jūsų, mylimi sūnūs, Mes prašome Jus jungtis su Kristumi. Draugai ir priešai stebi Jus — pirmieji su viltimi, o antrieji, gal būt, tikėdami, kad Jus ištiks nesekmė. Mes esame tikri, kad Jūs rasite būdą Jūsų draugų viltims įgyvendinti ir atnešti nusivylimą Jūsų priešams. Nes Jūs tapsite tikrais veidrodžiais, kuriuose kiekvienas galės matyti Dieviškojo Išganytojo malonų veidą su Jo dorybėmis ir patraukiančiomis ypatybėmis, su Jo galybe ir kantrybe, su Jo teisingumu ir meile, su Jo griežtumu ir gailestingumu, su Jo atmetimu ir atlaidumu, su Jo grasinimais ir pažadais — ir virš visa ko su Jo be dėmės gyvenimu. Būkite tobuli, kiek tai įmanoma, kaip Jis yra tobulas. Stenkitės priartėti Jo idealui, kurį Jis Jums paliko, kad Jūs galėtumėte tvirtai, bet šaltai paklausti: Quis arguet me de peccato? Kas mane gali apkaltinti nuodėme? (Jon. 8, 46).

Profesinis pajėgumas

2. Jei norite, kad Jūsų tarnybinis darbas būtų vertas tikėjimo, kurį Jūs išpažįstate, Jūs turite turėti profesinį sugebėjimą, vadovaujamą aiškiai krikščioniško įžvalgumo. Tai įgalins Jus atlikti Jūsų pasiimtus uždavinius, sukuriant ar išsaugant krikščionišką dvasią Jūsų bendruomenėse ir provincijose.

Žinojimas ir pasiruošimas veiklai

(a) Be techniško pasiruošimo niekas, kad ir geriausių norų turėdamas, negali vadovauti jokiai valdžios įstaigai. Mes turime pagrindo tikėti, kad kuris sutikote būti renkamu, turite tas savybes, kurios reikalingos kiekvienam vietos ar provincijos administratoriui. Jūs turite gerai pažinti vietos gyvenimo įvairius aspektus: verslus, susisiekimą, viešąjį saugumą, šalpą, švietimą ir sveikatos reikalus. Be to, Jūs turite pajėgti duoti konkrečią formą bendrosioms konstitucijos ir įstatymų taisyklėms.

Jūs turite būti tvirti, o taip pat lankstūs ir suprantą, vertindami įvairias nuomones ir sugestijas. Paskutinė būtina savybė yra sugebėjimas išnaudoti kiekvieną progą ir panaudoti visas leistinas priemones žmonių gerovei pakelti.

Ištikimi įsipareigojimams

(b) Jei Jūs norite išspręsti visas tas administracines problemas, Jus turite dėti visas pastangas, kad liktumėt ištikimi tiems įsipareigojimams, kuriuos viešai pasiėmėt prieš savo rinkėjus.

Joks protingas žmogus nelaukia, kad Jūs padarysit viską iš karto; niekas nesitiki matyti visus patenkintus, nes žmonių troškimai yra įvairūs, ir daugelis nenorės Jūsų darbus vertinti šaltai ir objektyviai. Bet Jūs kiekvieną dieną, kiekvieną valandą turite likti neramūs. Jūs neturite būti patenkinti tol, kol Jūsų sąžinė Jums pasakys, kad Jūs padarėte viską, ką galėjote kiekvienoje srityje, kiekvieną dieną, kiekvieną valandą.

Imkitės darbo, mylimi sūnūs, su inteligentiškumu ir užsispyrusia drąsa. Ši Jūsų ištikimybė Jums paskirtam uždaviniui bus vienu aiškiausių ženklų Jūsų krikščioniško rimtumo, ir tai įgalins Jus žiūrėti, kad dalykai,

kurie priklauso Ciesoriui, būtų atiduoti Ciesoriui (Mork. 12,17), gi kurie Dievo — Dievui.

Viskas Dievo garbei

3. Žmonės ir daiktai, pastatai ir institucijos, kontinentai ir tautos — viskas priklauso Dievui. Taigi provincijos ir bendruomenės taip pat yra Dievo ir, kaip tokios, jos turi Jį garbinti ir gerbti.

Be abejo, Jūsų uždavinys nėra kreiptis tiesiog į sielas, jas apšviesti ir vesti į gėrį nugalint kliūtis. Apaštalavimas, prasmingai taip pavadintas, yra kunigų ir tų, kurie su jais bendradarbiauja, veikdami Katalikų Akcijoj, darbas. Bet kas gali paneigti, kad teisėta civilinė valdžia, likdama tiesiogiai medžiaginės gerovės siekimo įrankiu, gali tapti pagalbinė išganymo priemonė, remdama ir palengvindama Bažnyčios darbą, kuri veda sielas į jų amžiną paskyrimą.

Tuo būdu pasaulis, apšviestas Kristaus, kuris yra Tiesa, vedamas Kristaus, kuris yra Kelias, atgaivintas Kristaus, kuris yra Gyvenimas, su pasitikėjimu tęs savo kelionę. Kelias ne visada bus gėlėmis klotas, bet jis užtikrintai priartins žmogų prie didžiausių ir patvariausių laimėjimų.

Iš "The Pope Speaks", 1956-57 Winter, vertė St. Dzikas

KRIKŠČIONIES LAIKYSENA AUTOMATIZACIJOS ATŽVILGIU

Piajus XII kalba 1957 m. kovo 7 d. Italijos Krikščionių Įmonių Vedėjų ir Direktorių Sąjungos konvencijai.

Su giliausiu pasitenkinimu Mes priimame Jūsų prisirišimo atnaujinimo pareiškimą, kurį Jūs, brangūs sūnūs, iš Tautinės Įmonių Vedėjų ir Direktorių Sąjungos, išreiškiate Mums beveik jubilėjinio kongreso proga, į kurį Jūs susirinkote dešimtmečiui praėjus nuo Jūsų sąjungos įsteigimo.

Tokia proga spontaniškai kyla reikalas pažvelgti į praeitį, ne tik kad pasidžiaugus pasiektos pažangos laimėjimais ir pasisėmus atsinaujinimo, bet taip pat kad gavus naujų paskatinimų veiklai ir tobulinimui tikslų bei planų, kurių buvo nuoširdžiai imtasi sąjungą steigiant.

Tuo būdu, giliau pasvarsčius pagrindinius dalykus, kyla daug klausimų, pvz., ar dar tebėra Jūsų sąjungos egzistencijos pagrindas: ar ilgainiui, paaiškėjus kai kuriems trūkumams, nekyla reikalas pasvarstyti kai kurias problemas, kad būtų užtikrintas Jūsų darbo ryžtumas ir našumas.

Taigi Mes norime skirti kiek laiko pirmajam klausimui: ar Jūsų sąjunga tebėra reikalinga. Mes atsakome, kad jos reikalingumas, vietoj sumažėjęs, padidėjo.

Iš tikrųjų, ateitis žada puikų išsivystymą, bet nebus išvengta ir sunkumų, kurių svarbiausiu yra sunkumas aiškiai numatyti ekonominio pasaulio reakcijas. Studijavimas literatūros, kurią Jūs Mums malonėjote atsiųsti, tai patvirtina.

Pirmasis klausimas, kurį Jūs sutinkate kaip Italijos įmonių

direktoriai ir vadovai, yra sunkus ne tik savo esme, bet ir dėl to, kad jis paliečia Italijos pramoninį pajėgumą konkuruoti su kitais kraštais.

Antrasis klausimas irgi yra sunkus, kuris paliečia vidinį, ne išskirtinai ekonominį, tautos stiprinimą. Abu klausimai apima kitas didelės svarbos problemas: sutelkimas reikalingo kapitalo, sukomplektavimas ir moralinis, intelektualinis bei profesinis instruktavimas, ypatingai jaunimo; pusiausvyra tarp gėrybių ir kainų; problemos, liečiančios pasiūlą ir paklausą, darbo valandas, politinę ir socialinę prof. sąjungų veiklą ir naujas sąlygas, kurias sukurs technikos pasikeitimai.

Mes neketiname čia gvildenti tokius klausimus, kurie kiekvienu atveju Jums yra žinomi; juo labiau, kad kitos pareigos neleidžia Mums pateikti Jums daugiau, kaip trumpas pastabas liečiančias du painios problemos atžvilgiu.

Pasiruošimas automatizacijos erai

1. Jums yra žinoma, kad kur tik bandoma padidinti produkciją, kuri yra pagrindinis automatizacijos tikslas, darbininkas, kaip asmuo, yra apgailėtinai užmirštamas, ar jis būtų vedėjas, ar amatininkas, aukštesnio ar vidutinio rango, tačiau visada pirminės reikšmės.

Toks dėmesio nekreipimas, jei neatitaisomas, ne tik sutrukdo natūralų automatizacijos vystymąsi, bet gali būti priežastimi staigaus nedarbo ir pagaliau gali žymiai pakenkti visos tautos ūkiui.

Kad būtų išvengta šio trigubo nepatogumo, įmonių vedėjai ir direktoriai tuojau ir energingiau, nei iki šiol, turi domėtis darbininkų, dirbančių produkcijoj, techniškų paruošimu.

Nuo 19 šimtm. pradžios perėjimas nuo amatų į mechanišką — pramoninę gamybą, nors pradžioj atrodė padaręs darbininką tik mašinos prižiūrėtoju, vėliau išryškino reikalą turėti išlavintų technikų ir darbininkų.

Toks reikalas bus didesnis, vykstant automatizacijos procesui, ne tik pereinamam laikotarpyje, bet ir po jo, užlaikymui ir naudojimui naujų mašinų. Taip pat galima numatyti, kad automatizacijos era pastoviai kels reikalą domėtis intelektualiniu pajėgumu dirbančiųjų pramonėje: jų žinojimu, išradingumu ir įžvalgumu. Be abejo, pereinamas laikotarpis gali sukelti nedarbą tarp senesniųjų darbininkų, mažiau pajėgių įgyti naują patyrimą; bet taip pat yra pavojus ir jaunesniems darbininkams, kai tauta dėl konkurencijos su kitais kraštais yra priversta pagreitinti automatizacijos įvedimą.

Todėl reikia jau dabar apsvarstyti planus, kad technikos raida neatneštų visuotinės nelaimės.

Kiekvienu atveju įmonių vedėjai turi pripažinti principą, kad technika yra ekonomijos tarnas, o ne atbulai.

Šis principas yra išlaikomas tik tada, kai yra atsižvelgiama į konkrečias kiekvieno krašto sąlygas, o ypač sąlygas darbininkų, kurie sudaro vartotojų daugumą.

Tiesą sakant, greitos technikos evoliucijos, tokios kaip dabar, metu ateities problemos iškyla skirtingai kiekviename krašte. Be abejo, kitaip yra Italijoj, kuri turi maža kapitalo, ribotus žaliavų šaltinius ir didelį gyventojų skaičių, palyginus su kraštais, kurie turi pa-

kankamai kapitalo ir žaliavų ir kurie tuo būdu turi sąlygas moderniškai produkcijai išvystyti.

Net ir dabar, daugiau kaip po šimtmečio, Italijos darbininko problema, pramoninės evoliucijos iškelta, dar nėra pilnai išspręsta. Toji evoliucija suteikė pirmenybę techniškiems reikalams prieš socialines problemas, o ypatingai neatkreipė dėmesio į žmonių gerovės reikalus, kurie sudaro pagrindinį tautos ūkio tikslą.

Klaida įvyko dėl to, kad viskas buvo paaukota mašinai, vieninteliam ūkio reguliatoriui, kaip tada buvo tikėta, o nebuvo imtasi kitų ilgalaikių priemonių, kurios būtų įvedusios tvarkingą gamybos jėgų kontrolę visos tautos labui.

Reikalingumas tokių priemonių, kurios būtų tikusios specialioms Jūsų krašto sąlygoms, bus neabejotinas ir sujungtoje Europoje. Nes pradžioje sujungimas nepašalins reliatyvaus kapitalo ir žaliavų trūkumo, kuris Jūsų kraštą pastato į blogesnes sąlygas, negu yra turtingesni kraštai, kurie gali pritaikyti naujus išradimus.

Tokiai būklei esant ir kol Jungtinėj Europoj kompensacijų sistema bus pritaikyta — pvz., pasikeitimas kvalifikuotais darbininkais, paskolos ir privilegijuotos rinkos — tarp tautų ir jų grupių padidėjusi disproporcija bus neišvengiama, ir dėl to Jūsų krašto ūkis bus grasomas.

Dėl to reikia, kad pavieniai asmens ir organizacijos dalyką studijuotų ir elgtųs protingai ir numatančiai bendrojo labo dėlei. Siekimas aukščiausios kokybės produktų gamyboje, tenkinimas tikrų, ne fiktyvių, žmonių reikalų, atrodo, dabar ir artimoje ateityje liks Italijos ūkio pagrindinėmis žymėmis. Į tą tikslą turi būti nukreiptos visos tautos ūkio jėgos: gamintojų, vartotojų ir, virš visų, investuotojų.

Valstybės planavimo pavojai

2. Ateities ūkio planavimas nors ir yra tautos funkcija, Mūsų nuomone, nepriklauso valstybei kaip tokiai.

Iš tiesų, studijuodami kai kurių net katalikų kongresų ekonominių ir socialinių klausimų svarstymus, galime pastebėti augančią tendenciją šauktis valstybės intervencijos, ir tai iki tokio laipsnio, kad susidaro įspūdis, lyg tai būtų vienintelė protinga, prieinama išeitis. Be abejo, pagal socialinę Bažnyčios doktriną, valstybė turi savo specialias funkcijas žmonių bendruomenės formavime. Kad tą funkciją galėtų įvykdyti, ji turi būti stipri ir turėti autoritetą.

Bet tie, kurie nuolat šaukiasi valstybės ir uždeda jai visą atsakomybę, ją tik griauna ir padaro ją galingu suinteresuotų grupių žaislu.

To rezultatas yra, kad atsakomybė dėl viešųjų reikalų pasibaigia, ir kiekvienas, kalbėdamas apie valstybės pareigas ar nesekmes, turi galvoj trūkumus ar pareigas anoniminės grupės ir, be abejo, nemano, kad ir jis jai priklauso.

Priešingai, kiekvienas pilietis turėtų žinoti, kad valstybė, kurios intervencijos jis šaukiasi, iš tikrųjų, giliau pažvelgus, visada yra piliečių visuma, ir dėl to niekas negali teigti, kad tik valstybė turi pareigas ir uždavinius, prie kurių įvykdymo jis nėra pasiruošęs prisidėti savo žinojimu ir atsakomybe, tuo tarpu kai jis naudojasi įstatymų jam teikiamomis teisėmis.

Gyvenime ūkiniai klausimai ir socialinės reformos priklauso la-

bai nežymiai nuo vienų ar kitų įstatymų, prileidžiant, kad jie nėra priešingi prigimtinei teisei; bet tai neabejotinai ir žymiai priklauso nuo žmogaus, kaip asmenybės, nuo jo moralės stiprumo, jo pasiryžimo imtis atsakomybės ir suprasti bei atlikti protingai uždavinius, kurių jis imasi ir kurie jį įpareigoja.

Tokių žmonių nesukurs nuolatinis kreipimasis į valstybę. Jie turi išaugti iš tautos tuo būdu, kad balsavimai, kuriuose susijungia neatsakingumas, neišmanymas ir aistros, neduotų rezultatų, pražūtingų teisingai ir tikrai valstybei.

Bet, brangūs įmonių vedėjai ir direktoriai, kodėl Mes visa tai sakome? Kadangi Mes esame įsitikinę, kad kaip tik Jūsų padėtis Jums įsakmiai įrodo, kad žmogus, kaip asmuo, sudaro problemos esmę. Joks vadovybės planavimas, jokia veikli organizacija su vadovybėmis ir susirinkimais negali užimti žmogaus, kaip asmens, vietos.

Šią tiesą reikia žinoti ir vykdyti, nes klaidingas įsitikinimas, kad valstybė turi viską padaryti ar kokia institucija turi viskuo rūpintis, yra labai plačiai paskliděs.

Šią tiesą reikia skelbti ir įgyvendinti. Tai sudarys sveikus pagrindus įmonių vedėjų ir direktorių veiklai.

Su šio veiklos plano įgyvendinimu rišama šeimos pagrindų atstatymas, mokymo ir auklėjimo mokyklose pagerinimas ir tautos pragyvenimo lygio pakėlimas.

Tai paliečia ir kitus klausimus, kurie yra žinomi kiekvienam, kuris, norėdamas žmonių atsakomybės jausmą ištirti, panagrinės statistiką gaunančių dvigubas algas arba suvartojimo augimą vis platesnių gyventojų sluogsnių šiame, be abejo, neturtingame krašte.

Pasirūpinkite, pagaliau, kad išsilavinę ir išsimokslinę žmonės rastų atitinkamą vietą visuomenėje bei ūkyje ir galėtų kilti pagal savo sugebėjimus.

Tada Jūsų sąžinė, Dievo pasireiškimas Jumyse, Jus pagirs, nes Jūs nešite žmonėms geriausius krikščionybės idealus. Taip pat ir Italija, Apvaizdai padedant, ras kelią į savo paskyrimą modernioje ekonominėj santvarkoj.

(Iš "The Tablet", 1957.4.6)
Vertė St. Dzikas

Krikščionių demokratų eilėse

PASAULINĖ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ KONFERENCIJA

1956 m. lapkričio 8—9 dienomis įvyko pirmoji pasaulinė krikščionių demokratų konferencija. Europoje veikiantis Krikščionių Demokratų Internacionalas — Nouvelles Equipes Internationales tikraisiais savo nariais turi tik Europos krikščionių demokratų partijas, jų tarpe ir pavergtųjų kraštų: Lietuvos, Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos, Jugoslavijos. Tuo tarpu krikščioniškosios demokratijos sąjūdis jau seniai yra peržengęs Europos kontinento ribas ir vis daugiau plinta. Taip Pietų Amerikoje daugely kraštų ji turi savo sąjūdžius, o 1955 m.

gruodžio mėn. Chilėje, Santiago mieste, yra įvykęs visos P. Amerikos krikščionių demokratų kongresas ir yra įkurta Pietų Amerikos Krikščionių Demokratų Organizacija (Organizacion de Democrats Christianos de America). Gana plačią veiklą yra išplėtusi ir egzilinė Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjunga — CDUCE, veikianti New Yorke.

Taigi visų šių trijų tarptautinių organizacijų susitarimu ir pastangomis buvo suorganizuota pasaulinė konferencija darbo suderinimui, suaktyvinimui ir glaudžių nuolatinių santykių plėtimui aptarti. Ypač svarbu buvo įtraukti P. Amerikos krikščionis demokratus į bendrą tarptautinę veiklą. P. Amerikoje diktatūros viena po kitos griūna, demokratinė santvarka vis plačiau ima įsigalėti ir ypač krikščioniškajai demokratijai atsiveria platūs veiklos barai. P. Amerikos krikščionių demokratų atstovai tikrai reikšmingai pasirodė šioje konferencijoje. Chilę atstovavo kandidatas į Chilės prezidentus Eduardo Frei Montalva, Braziliją gen. sekretorius prof. Montoro, Urugvajų žymus parlamentaras Flores, Peru Bedoya Reyes, Venezuelą Herrera Campina. Taip pat dalyvavo P. Amerikos KD Organizacijos gen. sekretorius prof. Tomas Reyes Vicuna. Jie pasakė svarbias kalbas, pasirodė europiečiams visoje aukštumoje bei rado juose gyvo pritarimo ir buvo pakviesti į įvairius kraštus svečiais.

Ir NEI dalyvaujančios partijos — Belgijos, Olandijos, Austrijos, Italijos, Prancūzijos, Vokietijos, Šveicarijos — buvo atstovaujamos svarbių asmenų. Į šią konferenciją buvo nuvykę ir egzilinių partijų atstovai. Lietuvių krikščionis demokratus atstovavo prof. K. Pakštas, E. Turauskas ir dr. Vl. Viliamas kaip CDUCE gen. sekretoriaus pavaduotojas. CDUCE šios konferencijos suorganizavime ir paruošime vaidino labai svarbų vaidmenį.

Konferencija vyko Vengrijos liūdnų įvykių, pasikeitimų Lenkijoje ir Sueso krizės metu. Tie įvykiai ypač buvo sudrumstę Europos politinę atmosferą. Tad buvo ieškota bendro masto tiems įvykiams vertinti ir pagal tai orientuotis, darant naujus sprendimus. Visas laisvasis pasaulis, ir ypač Europos ir P. Amerikos krikščionys demokratai, pamatė, kad nors Sovietų Sąjunga pavergtuose kraštuose vykdo brutalią vergiją, tų kraštų ji nėra laimėjusi, priešingai — juose glūdi nepaprasta antikomunistinė jėga, kurią galima tik laikinai pritildyti komunistinių smogikų tankais; pamatė, kad Katalikų Bažnyčia ir krikščioniškas tų nelaimingų kraštų gyventojų nusistatymas yra nepalaužiamas ir kad tie kraštai sudaro pasipriešinimui prieš komunizmą gyvastingiausį avangardą; pamatė, kad pavergtųjų kraštų gyventojai daugiausia trokšta kolektyvinės ūkio sistemos panaikinimo, nori religijos ir auklėjimo laisvių, socialinio teisingumo, žodžiu, tų dalykų, kuriuos stengiasi įgyvendinti krikščioniškoji demokratija. Pavergtieji kraštai nelenkia galvų prieš pavergėjus, bet ant laisvės aukuro sudeda milžiniškas ir istorijoje dar nežinomas aukas.

Vakariečių šitų kraštų užmiršimas ar neapdairus komunizmo slibinui nurašymas liudytų jų tik visišką moralinį bankrotą ir toliau pramatančios politikos stoką.

Pasaulinė krikščionių demokratų konferencija ryškiai su-

prato atsivėrusią ir tragišką realybę ir savo kalbose, rezoliucijose į tai atkreipė didelį dėmesį. Politinėje konferencijos rezoliucijoje sakoma, kad visos tautos, didelės ir mažos, turi pilnas ir neginčijamas teises į savo kraštų laisvę ir kad toji laisvė privalo būti ne tik respektuojama, bet ir politiškai garantuojama. Konferencija ne tik pasmerkia Sovietų Sąjungos praktikuojamą pavergtuose kraštuose priespaudą, reiškia tos vergijos aukoms gilią pagarbą, bet kartu pasižada niekuomet neišleisti iš savo dėmesio pavergtųjų kraštų likimo ir jų reikalą įjungti į Suvienytą Europą. Konferencija taip pat smerkia karinę ar civilinę diktatūrą Pietų Amerikoje, kuri atstovauja atžagareiviškus režimus ir stabdo tautinę bei ekonominę tų kraštų raidą, politinį ir socialinį progresą ir sukelia nesveiką nacionalizmą, kuris skatina ginkluotus susirėmimus ir trukdo ekonominės gerovės plėtrą.

Konferencija iškilmingai deklaravo visų kraštų krikščionių demokratų pagrindinį tikslą siekti taikos, kuri būtų pagrįsta teise ir teisingumu ir kuri garantuotų visų tautų laisvę, solidarumą, geriausią politinę ir ekonominę struktūrą, ir įsitikinimą, kad šie tikslai negali būti pasiekti be nelygstamo asmens vertės iškėlimo, nusakyto krikščioniškoje doktrinoje.

Dar glaudesniems ryšiams tarp viso pasaulio krikščionių demokratų ir veiklai palaikyti buvo sudarytas Interkontinentinis Komitetas, kuriame kiekviena krašto partija turėtų po vieną atstovą, ir Tarptautinis Biuras, sudarytas iš trijų jau veikiančių tarptautinių vienetų generalinių sekretorių. Po 2—3 metų pasiryžta suruošti pasaulinį krikščionių demokratų kongresą.

● Ryšium su pasauline krikščionių demokratų konferencija Paryžiuje prof. K. Pakštas ir dr. Vl. Viliamas lankėsi Europoje, kur praleido maždaug po du mėnesiu. Po konferencijos prof. K. Pakštas ilgiau buvo sustojęs Romoje, kur Vatikano archyve rinko medžiagą savo ruošiamai knygai apie Lietuvos teritorines problemas. Dr. Viliamas aplankė beveik visus Vokietijos ir Austrijos mokslinius institutus, kurie tyrinėja Rytų Europos problemas. Kaip studijavusiam Vokietijoje ir turinčiam ten artimų pažinčių jam visur buvo parodyta didelio nuoširdumo. Savu ruožtu jis artimai susipažino su Vokietijos, Austrijos, Italijos jaunųjų krikščionių demokratų jaunimu, jų vadais, leidžiama spauda, organizacija ir praktine veikla.

● Ryšy su Vengrijos sukilimu ir įvykiais Lenkijoje bei kituose pavergtuose kraštuose visa eilė krikščionių demokratų partijų parodė ypatingos ir specialios veiklos. Taip Urugvajaus senate krikščionių demokratų lyderis senatorius dr. Juan Vincente Chiarino pasiūlė ir pravedė griežtą rezoliuciją, reikalaujančią tarptautinių sankcijų prieš Sovietų Sąjungą dėl jos vykdomos nežmoniškos priespaudos pavergtuose kraštuose. Šia proga Urugvajaus spaudoje buvo daug rašyta apie pavergtuosiuosius kraštus, neapleidžiant ir Lietuvos. Taip pat buvo plačiai paskelbtas ir komentuotas nutarimas Argentinos kr. demokratų partijos egzekutyvinio komiteto. Democrazia Christiana Italijoje surengė tuo reikalu visą eilę masinių mitingų ir juose griežtai

pasmerkė Sovietų agresiją Vengrijoje bei kituose kraštuose. Tuose mitinguose buvo leista kalbėti ir pavergtųjų kraštų atstovams.

● Praėjusiais metais Koenigsteine, Vokietijoje, įvyko platus kongresas "Kirche in Not". Jame buvo atstovaujami 26 kraštai. Kongrese gyvai buvo pasiryžta kovoti su bedieviška komunizmu ir siekti tautų išlaisvinimo. Lietuvius šiame kongrese atstovavo Dr. P. Karvelis ir CDUCE atstovas Vokietijoj kun. Dr. L. Gronis.

● 1956 m. pabaigoje CDUCE suorganizavo New Yorke Jungtinių Tautų delegatams priėmimą, kuriame dalyvavo per 40 delegatų iš šių kraštų: Australijos, Austrijos, Chilės, Danijos, Ekvadoro, Indonezijos, Airijos, Italijos, Libano, Luksemburgo, Kolumbijos, Kubos, Norvegijos, Olandijos, Portugalijos, Maroko, Sudano, Švedijos, Urugvajaus, Vokietijos ir JAV. Kai kurių delegacijų dalyvavo net patys delegacijų pirmininkai. Kun. prof. J. Vecsey, Vengrijos kardinolo Mindszenty artimas bendradarbis, padarė gilią Vengrijos sukilimo apžvalgą ir prašė Jungtinių Tautų atstovus padėti Vengrijai ir kitoms pavergtoms tautoms išsivaduoti iš komunizmo vergijos.

● Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos atstovai 1956 m. ir 1957 m. pavasarį aktingai dalyvavo tarptautinėje veikloje. Buvo suruošta misija į Pietų Ameriką ir ten aplankyta Chilė, Argentina, Brazilija, Urugvajus, Venezuela ir kiti kraštai. Lietuvius šioje misijoje atstovavo dr. A. Trimakas. Jam vieninteliam iš visų egzilų teko dalyvauti abiejų Amerikų prezidentų konferencijoje Panamoje kaip žurnalistui - stebėtojui. Dr. A. Trimakas yra CDUCE Tarybos vicepirmininkas. Be to, CDUCE atstovai dalyvavo Europinio Sąjūdžio posėdžiuose, Semaine Sociale, Pax Romana suvažiavimuose ir kasmet įvykstančioje Alpache, Austrijoje, studijinėje savaitėje.

KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ RYŽTAS KOMUNIZMO KRIZĖS AKIVAIZDOJE

Balandžio 24 — 27 Italijoje, Arezzo mieste, įvyko Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) vienuoliktasis kongresas. Kongrese buvo atstovaujama Austrija, Belgija, Italija, Luksemburgas, S. Marino, Prancūzija, Olandija, Šveicarija, Vokietija. Pilnateisiais nariais kongrese taip pat dalyvavo Lietuvos, Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos, Jugoslavijos ir baskų krikščionių demokratų atstovai. Lietuvius atstovavo E. Turauskas, kun. V. Mincevičius ir St. Baranauskas.

Vokietijos kancleris Dr. K. Adenauer ir Austrijos kancleris J. Raab atsiuntė sveikinimus. Italijos valstybės vyrai asmeniškai pasirodė kongrese ir pasakė kalbas. Kongrese aktingai dalyvavo jungtinės Europos kūrėjas Robert Schuman.

Italijoj pirmaujanti Democrazia Christiana kongresui sudarė geriausias sąlygas ir buvo šaunūs šeimininkai. Europos spauda ir radijas plačiai komentavo kongreso įvykius.

Kongresas svarstė temą — **krikščionių demokratų uždavi-**

niai komunizmo krizės akivaizdoje. Pagrindinius pranešimus padarė buvęs Belgijos premjeras Paul van Zeeland — komunizmo ir Sovietų sistemos krizė; Vokietijos atstovas dr. K. Kraske — Vakarų Europos komunistinių partijų krizė; Olandijos prof. Vlekke — komunizmo ekspansijos Tolimuose Rytuose pasekmės; Britanijos parlamento narys P. Smithers — komunizmas Azijoje; Prancūzijos atstovas Philippe Farine — komunizmas Viduriniuose Rytuose; Italijos Democrazia Christiana generalinis sekretorius Amintore Fanfani baigiamajam referate nusakė krikščionių demokratų uždavinius.

Diskusijose šiais klausimais pasisakė visa eilė žymių Europos politikų, kaip R. Schuman, M. Scelba, G. Pella, moterų krikščionių demokračių sąjūdžio pirmininkė austrė Lola Solar ir kt. Mielai buvo sutiktos ir pavergtųjų kraštų atstovų kalbos. Lietuvių vardu kalbėjo E. Turauskas. Kongrese iš viso buvo nemažo dėmesio parodyta pavergtiesiems kraštams už jų herojišką atsparumą komunizmui.

PAGRINDINĖ REZOLIUCIJA

kongrese buvo priimta tokia: "Vienuoliktasis NEI kongresas, įvykęs 1957 m. balandžio 24 — 26 dienomis Arezzo ir išstudijavęs įvykius, kurie vyko prieš, lygiagrečiai ir sekė 20-tąjį Sovietų Sąjungos Komunistų Partijos kongresą:

— pagarbiai lenkia galvas prieš laisvės kankinius, kaip komunistinės vergijos aukas;

— pasmerkia, ypač Vengrijoje vykusią brutalią represiją, kuria Sovietų Sąjunga palaiko savo viešpatavimą pavergtuose kraštuose;

— konstatuoja, kad tokie įvykiai akivaizdžiai parodo komunizmo negalią sukurti socialinę santvarką, pagrįstą teisingumu, ir atskleidžia komunizmo neįgyvendinamumą patikrinti tautom laisvę ir gerovę.

Kongresas tvirtai tiki, kad teisingumu pagrįsta taika negali būti atstatyta be Vokietijos suvienijimo ir **nesugrąžinus realios nepriklausomybės visoms Vidurio ir Rytų Europos tautoms.**

Kongresas, komunizmo krizės akivaizdoje, patvirtina neatlaidžią krikščionių demokratų pareigą surasti būdus patenkinti žmonių aspiracijas į laisvę, žmogaus vertės pajautimą ir geresnį gyvenimą.

Todėl kongresas:

skelbia socialinių reformų politikos gyvą reikalą, prie kurio turėtų prisidėti visi, kurie yra sąmoningi savo atsakomybėje prieš Dievą;

— pabrėžia Europos vienybės aktualumą ir reikalą ratifikuoti sutartis, kuriomis yra sukuriama bendra Europos rinka ir Eurotomas;

—iškelia reikalą dosnios ir toli pramatančios paramos reikalą Azijos ir Afrikos ekonomiškai atsilikusioms tautoms.

Kongresas primena krikščionių demokratų gyvą ryšį su Atlanto paktu ir tikisi, kad susijungusi Europa, kaip Atlanto bendruomenės narys, bus aktyvi **kūrėja solidarios bendruomenės, apimančios visas tautas,** kurios nuoširdžiai siekia taikos, laisvės ir socialinio teisingumo.

Kaip ir praeity, NEI ryžtasi ir toliau skleisti susipratimą tarp tautų visuose kontinentuose ir siekti visos žmonijos taikos. **Šioje dvasioje NEI remia visokeriopą iniciatyvą, siekiančią išplėsti demokratinę santvarką.**

Pijus XII aklbasi su lietuvių krikščionių demokratų atstovu kun. V. Mincevičium. Jam iš kairės Italijos vicepremjeras ir užsienio r. ministras. G. Pella, iš dešinės Dr. F. Nobili, NEI jaunimo pirmininkas

Akivaizdoje komunizmo grėsmės NEI patikrina savo tvirtą pasitikėjimą laisvės idealais, kurie vieninteliai yra pajėgūs išlaikyti viltis ir džiaugsmą gyvenimu tų tautų, kurios dabar gyvena priespaudoje".

KONGRESAS PAS POPIEŽIŲ

Kongresui pasibaigus, dauguma NEI delegatų nuvyko į Romą ir čia pirmą kartą NEI atstovus balandžio 28 d. iškilmingai priėmė popiežius Pijus XII. Popiežius prancūzų kalba pasakė reikšmingą kalbą, pareikšdamas šias mintis:

Fasibaigus vienuoliktam kongresui Arezzo mieste, Nouvelles Equipes Internationales nariai juto pareigą išreikšti savo atsidavimą bendrajam Tėvui ir prašyti savo darbams Apaštališkojo Palaiminimo.

Jūs atsirėmėte į Mūsų nusistatymą, spręsdami apie komunizmo krizę ir išreikšdami dėl jos savo pažiūras.

Viešoji nuomonė, giliai sukrėsta paskutinių įvykių ,kad ir nežmoniška aukų kaina, vis daugiau ir daugiau supranta, kad tikroji tiesa apie komunizmą vis ryškiau ima atsiskleist.

Žalingos pasekmės sistemos, reikalaujančios iš savo sekėjų

Italijos prezidentas Giovanni Gronchi (su akiniais) sveikina egzilų krikščionų demokratų atstovus. Laukia eilės kun. V. Mincevičius ir už jo S. Baranauskas.

atmesti pagrindines žmogiškos prigimties teises, vis akivaizdžiau išryškėja. Iš kitos pusės jūs turite doktriną ir organizaciją, žėrinčią jėga ir įstangumu spręsti pagrindines mūsų laikų problemas. Tik nuo jūsų veiklos ir ryžto priklauso jūsų projektų realizavimas.

Vis dėlto sunkus jūsų uždavinys: Jūs turite respektuoti integralų žmogų, turintį kūną ir sielą, individą ir visuomenės narį, šios žemės pilietį, kuriam tačiau skirta susijungti su Dievu. Užuot kursčius žmones į klasinę kovą, jūs turite sujungti tas klases visuotinės gerovės tarnybai. Užuot viliojus žmones neribotos gerovės apgaulingais pažadais, jūs turite kantriai ir su atsidavimu vesti juos į gerovę ne tik jų pačių, bet ir visos visuomenės.

Dabar, kai jūs pasiryžote įgyvendinti tuos pačius idealus jūsų respektyviniuose kraštuose, jūsų jėgos yra daugiau suderintos ir patikrina greitesnį ir tikslesnį jūsų užsibrėžtų tikslų pasiekimą; dabar jūsų veikėjai, kokių įsitikinimų bebūtų ir kokias pareigas beturėtų, gali toliau veikti bendro susitarimo plotmėje ir solidarumo dvasioje. Tai turėdami mintyje, Mes teikiame jums bažnytinį linkėjimą ir Mūsų Apaštališkąjį Palaiminimą.

Oficialiai audiencijai pasibaigus, Popiežius atkreipė ypatingą dėmesį į kai kuriuos atstovus. Tas retas ir reikšmingas dėmesys buvo suteiktas ir lietuvių

krikščionių demokratų atstovui Italijoje kun. V. Mincevičiui. Jo šventenybė pasiteiravo kun. V. Mincevičiaus apie NEI kongreso darbus ir rezultatus, apie Lietuvos krikščioniškųjų organizacijų veiklą ir, suteikdamas Apaštališkąjį Palaiminimą, pasakė: "Būkite vieningi, veikite, dirbkite. Šviesa užtekės ir vargšei, Mūsų širdžiai taip brangiai Lietuvai".

Audiencijoje pas popiežių dalyvavo ir S. Baranauskas. E. Turauskas negalėjo dalyvauti Romoje, nes jo laukė kitas svarbus suvažiavimas Strasburge.

Balandžio 29 d. NEI kongreso atstovai buvo priimti Italijos prezidento Giovanni Gronchi. Yra labai reikšmingas ir svarbus faktas, kad ir egzilų atstovai buvo priimti oficialioje audiencijoje Italijos valstybės prezidento. Iš lietuvių šioje audiencijoje dalyvavo kun. V. Mincevičius ir S. Baranauskas.

MŪSŲ ATSTOVŲ PASISEKIMAI KONGRESE

Kun. V. Mincevičius, Italijos krikščionių demokratų partijai prašant, atlaikė šv. Mišias už didįjį Italų vyrą Alcide de Gasperi, dalyvaujant NEI kongreso atstovams, Italijos vyriausybės nariams, parlamentarams ir gausiai žmonių miniai. Daugumą NEI delegatų priėmė šv. Komuniją. Kun. V. Mincevičius pietavo su Vokietijos delegacijos pirmininku ministeriu Mayers ir ponia. Taip pat atnaujino ir užmezgė ryšius su Belgijos, Olandijos, Liuksemburgo ir San Marino delegatais. Su italais jo pažintys labai plačios ir nuoširdžios. Jam čia visur atviros durys ir nuoširdi parama.

E. Turauskas yra lietuvių nuolatinis atstovas NEI ir yra jo direktoriato narys. Jis čia visus pažįsta ir jį visi pažįsta. Šio kongreso metu jam plačiau teko išsikalbėti su R. Schumanu, P. van Zeeland ir MRP parlamento frakcijos pirmininku Robert Lecourt, o taip pat palaikyti ryšį su egzilų atstovais.

● Š. m. kovo 3 d. Chilėje įvykusiuose rinkimuose Chilės krikščionių demokratų partija Falange Nacional išėjo su dideliu laimėjimu. Partija laimėjo dvi vietas senate ir septyniolika narių parlamente. Tuo būdu liko ketvirta didžioji partija Chilėje. Partijos lyderis senatorius Eduardo Frei Montalva yra vienas iš stipriausių kandidatų į Chilės prezidentus. E. Frei Montalva, JAV valdžios pakviestas, jau du kartu lankėsi JAV ir yra glaudžiuose santykiuose su egzilų krikščionimis demokratais.

● Indonezijoje veikia dvi krikščioniškos demokratiškos partijos — katalikų ir protestantų. Abi jos yra griežtai nusistačiusios prieš prezidento Sukarno pastangas įtraukti ir komunistus į Indonezijos vyriausybę. Protestantų partijai vadovauja Dr. Leimena ir katalikų — Kasimo. Katalikų partija turi du ministerius dabartiniame kabinete.

● Krikščioniškoji demokratija plinta ir Afrikos kontinente. Ten gyvenanti krikščionys, sekdami daugiausia Prancūzijos ir Belgijos krikščionių demokratų pavyzdžiu, kuria krikščioniškosios demokratijos sąjūdžius. Naujai iškilusioje Ghana valstybėje ne tik pats prezidentas yra susipratęs katalikas, bet ir kiti keturi

ministeriai iš vienuolikos narių sudarytam kabinete. Kad ir nedideli krikščionių demokratų branduoliai reiškiasi Kamerune, Togo, Prancūzų Sudane, Senegalijoje, Nigerijoje, Ugandoj ir kituose kraštuose.

● Naujai paskirtas Honduro ambasadorius Washingtone Dr. Ramon Villeda Morales yra nuoširdus krikščionis demokratas. Jis buvo garbės svečiu CDUCE kongrese New Yorke 1955 m., o ir dabar nuolatos palaiko glaudų ryšį. Dr. R. V. Morales yra žymus medicinos daktaras ir studijas baigęs Vokietijoje, Muenchene.

IŠ LIETUVIŲ KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ VEIKLOS

Organizaciniame darbe būtina tam tikrais tarpais apžvelgti nueitą kelią, įvertinti įvykius bei savo vykdytus žygius ir apsvarstyti planus ateičiai. Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga ta proga turėjo praėjusių metų rugsėjo 1-2 dienomis savo konferencijoj Clevelande. Gausiai iš JAV ir Kanados susirinkusiems Sąjungos skyrių atstovams vadovybės nariai padarė įvairių Sąjungos darbo sričių apžvalgas, po kurių visa tai konferencijos narių buvo rimtai panagrinėta bei įvertinta, o po to buvo nusmaigstytos gairės ateities darbams.

Planuojant ateities darbą, dėmesys buvo sutelktas ties aktualiausiais šiuo metu mums klausimais — lietuvių politinių jėgų sutelkimo Lietuvos laisvinimo darbui, lietuvių politinių grupių bendradarbiavimo, lietuvių krikščionių politinės vienybės, kultūrinės veiklos, spaudos ir svarbiausia — į padėtį okupuotoje tėvynėje bei kovos su pavergėjais uždavinius. Šalia to buvo nusmaigstytos gairės ir savo organizaciniam darbui.

UŽSIMOTŲ DARBŲ VYKDYMAS

Konferencijoj apsvarstyta, suformuluota į atitinkamas rezoliucijas ir priimta Sąjungos darbo platforma nebuvo po konferencijos padėta į archyvą, bet dedama pastangų ją įgyvendinti.

Sąjungos vadovybė, vykdydama konferencijos nutarimą, yra padariusi žygių pirmiausia visas lietuvių politines pajėgas sutelkti bendram Lietuvos laisvinimo darbui. Šiuo metu vykstantieji pasitarimai dėl grįžimo į VLIKą iš jo pasitraukusių grupių ir įsijungimo į jo darbą anksčiau jame nedalyvavusių yra lietuvių krikščionių demokratų iniciatyvos vaisius. Ar tos pastangos bus pilnai sėkmingos, dar per anksti spręsti. Tačiau tenka konstatuoti, kad visuomenėj jos yra susilaukusios pritarimo, ir tai rodo, jog mūsų siekiamas tikslas yra aktualus ir, pavykus jį pasiekti, būtų padarytas rimtas žingsnis pirmyn visam Lietuvos laisvinimo darbe.

Žymiai pridedant pastangų ir krikščionims demokratams, galima konstatuoti pažangą ir kitoj mums rūpimoj srity — demokratinių lietuvių politinių grupių susiartinimo ir bendradarbiavimo. Įvairiose vietovėse tų grupių skyriai ir veikėjai jungiasi į lietuvių politinės vienybės sąjūdį, bendruose susirinkimuose svarsto visiems lietuviams aktualius klausimus, ruošia paskaitas, politinius pranešimus,

imasi akcijos paremti Tautos Fondo bei kitus panašius darbus. Pagrįstai galima tikėtis, kad šis sąjūdis stiprės ir žymiai prisidės prie lietuvių politinės veiklos, o ypač Lietuvos laisvinimo darbo sustiprinimo.

Mažiau sėkmingos buvo pastangos lietuvių krikščionių politinės vienybės reikalu. LKDS konferencija konstatavo, jog lietuvių krikščionių nepakankamas politinis susiorganizavimas bei susiskaldymas yra didžiai žalingas tiek krikščioniškosios politikos uždavinių vykdymui, tiek ir Lietuvos laisvinimui. Kartu buvo pabrėžta, jog LKDS yra įsitikinusi, kad ta vienybė, paremta lietuviškumo, krikščioniškumo ir demokratiškumo principais, yra ne tik reikalinga, bet ir galima bei pritarta centro komiteto pareikštam nusistatymui, kad jis yra visuomet pasiryžęs siekti su Lietuvių Frontu ir kitomis krikščioniškomis grupėmis ne tik bendradarbiavimo, bet ir vienybės įgyvendinimo. Tačiau tokio į dalyką nusistatymo nesulaukta iš Lietuvių Fronto. Dar praėjusį pavasarį, ir vienos ir kitos grupės narių prašomas, L. Šimutis buvo ėmęsis iniciatyvos suvesti abi puses, kad skiriantieji dalykai būtų išsiaiškinti ir pasiekta susiartinimo. Ir iš tikro pasikalbėjimai, kad LF ir delsiant, buvo pradėti. Tačiau jie nieko pozityvaus nedavė ir pagaliau visai nutrūko. Pagrindinė tų pasikalbėjimų nepasisekimo priežastis, kad Lietuvių Frontas ir jo atstovas vengė pasikalbėjimų abi grupes skiriančiais pagrindiniais klausimais, o juos norėjo suvesti į atskirų asmenų rehabilitacijos klausimą ir Liet. Fronto pretenzijas į Liet. Darbo Federaciją. Tokioj plotmėj atsidūrę, tie pasikalbėjimai neišvengiamai turėjo baigtis be rezultatų — jau tik ir dėlto, kad krikščionys demokratai net ir norėdami negalėtų patenkinti LF reikalavimų. Lietuvių viešojoj veikloj dalyvaujančių asmenų nepagrįstą diskreditavimą jie laiko neleistinu, neatsižvelgiant, kokiai grupei jie bepriklausytų. Todėl visuomet remtų reikalą išsiaiškinti, ar kam nepadaryta tos rūšies skriauda, ir jei padaryta — kad būtų atitaisyta. Tačiau LKDS negali prisiimti pareigos rehabilituoti asmenį, priversdama ką nors kitą atšaukti tam asmeniui padarytus priekaištus, nes tam ji neturi priemonių. O iš antros pusės ir tokia rehabilitacija būtų bevertė, jei ji tik kokiu spaudimu būtų pasiekta, o ne išaiškinimu, jog tie priekaištai buvo nepagrįsti. Tai būtų tik "politinė", bet ne esminė rehabilitacija. Tas pats ir dėl Liet. Darbo Federacijos. Tai savarankiška organizacija, ir krikščionys demokratai negali jai teikti kokių potvarkių, kaip ji savo viduje ar santykiuose su kitomis grupėmis privalo tvarkytis. Jei kas turi į ją kokių pretenzijų, privalo dėl jų su ja kalbėtis ar bylinėtis. Be to, negalima įžvelgti jokio pagrindo, kuris LF leistų dėl L. Darbo Federacijos kelti reikalavimus, kad jos suvažiavimas būtų laikomas neteisėtu, kas ją turėtų atstovauti VLIKe ir t.t. Kad LDF būtų įsteigta kokia globa ir LF paskirtas jos globėju, dar neteko girdėti.

Tačiau ir be to neatrodo, jog galėjo šioj srity būti padaryta pažangos. "Į Laisvę" krikščionių demokratų užsimojime siekti katalikų politinės vienybės neįstengė įžiūrėti nieko daugiau, kaip jų norą, kad jie "galėtų pasilikti vieni". Suprantama, jog su neįžiūrinčiais šioj srity jokių gyvų reikalų, jokių problemų bei

nenormalumų, o tik kitų norą "pasilikti vieniems" ir užsimojusiais daryti viską, kad tik taip neatsitiktų ,nedaug galima pasiekti. Tačiau krikščionys demokratai yra tvirtai įsitikinę dalyko svarba, o taip pat gerai žino ir katalikų visuomenės gyvą norą, kad skaldymasis pagaliau būtų baigtas. Tad jie ir toliau pasiryžę susipratimo bei vienybės siekti. Ir tai plaukia ne iš noro "pasilikti vieniems", kaip bando subanalinti "Į Laisvę", bet iš jautimo pareigos lietuvių tautai ir lietuvių katalikų visuomenei.

LKDS konferencija pabrėžė, jog krikščionys demokratai kultūrinę lietuvių veiklą labai vertina ir specialiai atkreipė savo narių dėmesį, kad jie savo aktingu darbu tą veiklą remtų. Tačiau tai buvo greičiau tik viešas lietuvių kultūrinės veiklos atžvilgiu Sąjungos nusistatymo pareiškimas, nes jos nariai visose to darbo srityse gyvai reiškiasi. Kas seka mūsų kultūrinį gyvenimą, tas akivaizdžiai šį dalyką mato. Spaudoj, organizaciniam darbe, pranešimuose apie skaitytas paskaitas visur susitinkame su žinomų mūsų narių bei veikėjų pavardėmis. Todėl atrodo nerimtas kai kieno šūkavimas, kad politika kenkianti kultūrinei veiklai.

Kaip džiuginantį reiškinį tenka iškelti vis didėjantį skaičių asmenų, kurie savo straipsniais spaudoje blaiviai ir nuosaikiai prabyla politinės veiklos klausimais. J. Varno, Dr. K. Šidlausko, K. Mockaus, St. Dziko, St. Alšėno, A. Stravinsko ir eilės kitų pasisakymai, atrodo, bus prisidėję, kad mažiau besirodo straipsniai, kuriuose žeminama pati politika, politinės organizacijos ir politiniai veikėjai. Tiesa, dar pasirodo tokių straipsnių, kaip J. Alaušio "Aiduose" arba V. Vardžio "Lietuvių Dienose", kur kitų niekinimu norima padaryti įspūdžio. Tačiau tai retėjanti reiškiniai.

LIETUVOS LAISVINIMO DARBE

Lietuvos laisvinimo bare lietuvių krikščionių demokratų darbas, kaip ir anksčiau, vyksta ypač dvejose srityse — Lietuvai laisvinti organizacijose bei institucijose ir tarptautinėje plotmėje.

Pagrindinis LKDS šios srities rūpestis yra VLIKo ir jo veiklos sustiprinimas, sutelkiant jame vieningam darbui visas lietuvių politines pajėgas. LKDS yra įsitikinusi, jog yra gyvybinis reikalas išlaikyti nuo kitų jėgų nepriklausomą mūsų politinę instituciją, kuri galėtų veikti visur ir visose srityse, kur tik ras Lietuvos laisvinimo reikalui naudinga, ir kalbėti bei veikti nesivaduodama nieku kitu, o tik Lietuvos ir lietuvių tautos reikalais. Mes vertiname visas institucijas bei organizacijas, kurios veikia Lietuvos laisvinimo srity — diplomatinę tarnybą, ALTą, Lietuvos Laisvės Komitetą, Jungtines Pavergtas Tautas — tačiau jos nei kuri viena, nei visos kartu negali VLIKo atstoti bei pakeisti, nes vienų veikimo plotas yra ribotas tik tam tikru kraštu, kitų veikla priklauso nuo kitų kraštų jų pripažinimo ar nepripažinimo, kitos vėl yra daug priklausomos savo veikloj nuo svetimų — nors mums ir palankių — jėgų. Tuo tarpu VLIKo veiklos neriboja nei kurio krašto sienos, nei tam tikro statuso pripažinimas ar nepripažinimas, nei priklausomybė nuo kurių svetimų jėgų. Tokio nepriklausomo lietuvių tautos balso išlaikymas iš tikro

yra gyvybinis dalykas, nes mums reikia turėti kas galėtų ginti Lietuvos bet kurį reikalą net neatsižvelgiant, kad reikėtų ir pasisakyti prieš kai kuriuos planus ar žygius net mums šiaip palankių jėgų. Todėl LKDS ir daro visus įmanomus žygius VLIKui išlaikyti bei stiprinti.

Šalia to LKDS aktingai dalyvauja ir kitų Lietuvos laisvinimo srity veikiančių institucijų bei organizacijų darbe.

Tarptautinė LKDS veikla, kaip ir anksčiau, daugiausia reiškiasi per tarptautinius krikščionių demokratų sambūrius. Sąjunga nepraleidžia progos pasiųsti savo atstovus į šių sambūrių kongresus bei kitokius suvažiavimus, įvairias jų institucijas ir per juos įsijungti į jų veiklą bei kelti ten Lietuvos ir kitų pavergtų tautų reikalus. Smulkiai to čia netenka kartoti, nes visa tai yra suminėta kitose apžvalgose.

Chicagos LKDS skyrius metiniame susirinkime, išklausęs pranešimus iš Lietuvos laisvinimo veiksnių veiklos, LKDS konferencijos ir apie tarptautinę padėtį, išrinko šiems metams valdybą iš P. Maldeikio, J. Sabaliausko, J. Bičiūno, A. Repšio ir K. Povilaičio. Šalia veiklos skyriuje jo nariai remia Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubo darbą ir gyvai dalyvauja lietuvių bendrinių bei katalikiškųjų organizacijų darbe, spaudoje ir kitoje visuomeninėje veikloje.

Clevelando krikščionys demokratai labai daug darbo ir lėšų įdėjo ruošiant čia įvykusią LKDS konferenciją. Jie ne tik atliko visus techninio pasiruošimo darbus, sutiko atvykstančius ir aprūpino nakvynėmis, bet patys net išdažė ir konferencijos salę. Po konferencijos darbas taip pat gyvai vyksta. Skyrius ypač susirūpinęs katalikų politinės vienybės klausimu ir ieško būdų jam spręsti. Taip jų didele parama jaunimui sėkmingai organizuojamas fondas "Jaunimo Žygiams" leisti.

Philadelphijos skyrius deda daug pastangų sustiprinti lietuvių demokratinių grupių bendradarbiavimą. Su pranešimais čia lankėsi VLIKo pirmininkas J. Matulionis ir sekr. H. Blazas, o pastaruoju laiku buvo pakviestas prof. K. Pakštas, kuris savo paskaitoj plačiai apžvelgė dabartinę pasaulio padėtį ir iškėlė aktualiuosius mūsų bei visų pavergtų tautų uždavinius. Ta proga profesorius su vietos krikščionimis demokratais turėjo ir atskirą pasikalbėjimą, kuriame buvo pasidalinta mintimis krikščioniškosios demokratijos ir lietuvių krikščionių demokratų veiklos klausimais.

Bostono LKDS skyrius, atsijankius LKDS pirmininkui P. Vainauskui, turėjo platesnį pasikalbėjimą Lietuvos laisvinimo ir krikščionių demokratų veiklos reikalais. Taip pat skyrius aktingai dalyvauja lietuvių demokratinių grupių sambūryje, kurio prezidiume krikščionims demokratams atstovauja K. Mockus.

Waterburio LKDS skyrius šiems metams į valdybą išrinko E. Norkeliūnaitę, G. Žemaitaitį ir A. Paliulį. Naujoji valdyba pasiryžusi energingai vykdyti konferencijos priimtą darbo planą.

Dr. St. Bačkis, Lietuvos atstovas Prancūzijoje, atšventė 50 metų amžiaus ir 25 metų diplomatinės tarnybos sukaktį. Sukaktuvininkas yra gyvai dalyvavęs ateitininkų veikloje, eidamas Stud. Ateitininkų Sąjungos

pirmininko ir kitas atsakingas pareigas, daug prisidėjęs prie kaimo katalikų jaunimo "Pavasario" Federacijos darbo, nemaža rašęs įvairiais klausimais spaudai ir reiškęsis kitoje visuomeninėje veikloje. Būdamas užsienio reikalų ministerijos tarnyboj, ėjo įvairias atsakingas pareigas centre ir užsienyje, o dabar jau daugiau kaip dešimtmetį budi Lietuvos reikalų sargyboje Prancūzijos sostinėje. Turėdamas plačias pažintis bei ryšius ir nesigailėdamas nei jėgų, nei laiko, jis yra ypatingai daug pasitarnavęs Lietuvai, gindamas jos reikalus. Taip pat gyvai reiškiasi ir pačių Prancūzijos lietuvių gyvenime. Jis yra ir lietuvių ekipos Krikščionių Demokratų Internacionale narys.

Kun. V. Mincevičius lankėsi Vokietijoje ir Vykd. Tarybos Užsien. Reikalų Valdybai perdavė dokumentinę medžiagą, liečiančią Lietuvos pasų pripažinimą Italijoj. Kaip žinome, kun. V. Mincevičiaus pastangomis ne tik Lietuvos, bet ir Latvijos bei Estijos pasai Italijoj buvo įteisinti lygiai su kitų valstybių pasais.

Prof. A. Ramūnas, dėstąs pedagogiką Ottawos universitete, Kanadoje, metams atleistas nuo darbų klasėse, kad turėtų laiko parašyti visą pedagogiką apimantį veikalą.

Pr. Alšėnas, gyvenantis Kanadoje, ne tik bendradarbiauja lietuvių spaudoje, bet kietomis pastangomis yra gana plačiai įėjęs ir į kanadiečių spaudą, kur uoliai gina Lietuvos ir kitų komunistų pavergtų kraštų reikalus.

Prof. Julius Gavrogkas, Liet. Krikščionių Demokratų Sąjungos garbės teismo narys, atšventęs 70 m. amžiaus sukaktį, plačiai reiškiasi spaudoje, keldamas aktualiuosius Katalikų Akcijos, socialinius ir mūsų visuomeninio gyvenimo klausimus. Jis taip pat skaitė paskaitą ir Clevelande įvykusioj LKD Sąjungos konferencijoj, kurioj nagrinėjo socialinių klausimų sprendimą išlaisvintoje Lietuvoje.

Prof. Juozas Eretas, buvęs Liet. Krikščionių Demokratų Partijos centro komiteto narys ir seimo atstovas, visuomenės veikėjas ir Lietuvos kariuomenės savanoris, šiuo metu gyvenąs Bazelyje, Šveicarijoj, praėjusių metų spalio 18 d. atšventė 60 metų amžiaus sukaktį. Profesorius ir dabar gyvai rūpinasi Lietuvos reikalais ir išnaudoja kiekvieną progą juos ginti. Sukakties proga paklaustas, sukaktuvininkas atsakė, jog ir dabar jis yra įsitikinęs krikščionis demokratas.

Kan. Vaclovas Zakarauskas, "Tėvynės Sargo" redakcijos narys, praėjusių metų lapkričio 6 d. atšventė 50 metų amžiaus sukaktį, o taip pat praėjusiais metais minėjo ir 25 m. kunigystės sukaktį. Lietuvoje pasižymėjęs pamokslininkas, pedagogais bei visuomenės veikėjas ir spaudos bendradarbis, tremtyje Vokietijoj Augsburgo liet. gimnazijos kapelionas, "Žiburių" bendradarbis ir vėliau vyr. redaktorius, jis ir dabar aktingai reiškiasi įvairiose srityse. Vikaraudamas Švč. P. Marijos Gimimo parapijoj Chicagoje, dėsto lituanistinius dalykus parapijinėje mokykloje, Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubui skaito paskaitas, yra Amerikos Liet. Vargonininkų Sąjungos dvasios vadas, buvo "Muzikos Žinių" vyr. redaktorius ir rašo kitiems laikraščiams.

Prof. Pranas Jucaitis, gyvenąs Chicagoje, atšventė 60 m. amžiaus sukaktį. Sukaktuvininkas Lietuvos kūrimosi laikais ėjęs

įvairias valdines pareigas vidu-je ir užsieny, nuo 1924 m. dėstė Dotnuvos žemės ūkio akademi-joj ir nuo 1941 m. Vyt. Didžiojo universitete Kaune. Tremtyje dėstė Baltijos universitete. At-vykęs į JAV profesoriavo, o pas-kutiniuoju laiku dirba mokslinių tyrinėjimų srity ir yra jau už-patentavęs 6 savo išradimus. Ša-lia mokslinio darbo sukaktuvi-ninkas gyvai dalyvauja ir visuo-meniniame gyvenime — pirmi-ninkavo ateitininkams sendrau-giams, lietuvių profesorių są-jungai ir dalyvauja krikščionių demokratų veikloje.

Min. Eduardas Turauskas, gy-venąs Paryžiuje, atšventė savo 60 m. amžiaus sukaktį. Sukak-tuvininkas yra išvaręs plačią darbo vagą įvairiose srityse. Žy-mus ateitininkų veikėjas, buvęs dienraščio "Rytas" vyr. redak-torius, Liet. Krikšč. Demokratų Partijos centro komiteto narys ir seimo atstovas, įgaliotas mi-nisteris bei ėjęs kitas atsakin-gas pareigas. Šiuo metu gyven-damas Prancūzijoje, jis taip pat plačiai dalyvauja viešajame gy-venime ir ypač politinėje veiklo-je. Jis vadovauja lietuvių tauti-nei grupei Krikščionių Demo-kratų Internacionale (NEI) ir plačiai dalyvauja jo veikloje, at-stovauja lietuviams krikščio-nims demokratams įvairiuose tarptautiniuose suvažiavimuose, dalyvauja Pavergtų Jungtinių Tautų darbe ir rūpinasi kitais lietuviškaisiais reikalais. Ryšium su šia veikla jis jau porą kartų lankėsi ir JAV. Taip pat rašo atsiminimus, kuriuose numato plačiai ir dokumentuotai nušvie-sti jam gerai pažįstamas visuo-meninio, politinio ir diplomati-nio mūsų gyvenimo sritis.

Prel. J. Balkūnas, šalia kitos plačios savo veiklos, energingai

E. Turauskas kalba Arezzo NEI kongrese.

ir sėkmingai pirmininkauja Vi-durio ir Rytų Europos Kilmės Amerikiečių Konferencijai, ku-ri turi tikslo JAV vyriausybės ir visuomenės sluogsniuose ginti pavergtų Vidurio ir Rytų Eu-ropos tautų reikalus. Konferen-cijoj dalyvauja albanai, čeko-slovakai, estai, latviai, lenkai, lietuviai, bulgarai, rumunai, uk-rainiečiai ir vengrai. Ji atsto-vauja apie 15 milijonų šios kil-mės amerikiečių.

Dr. V. Literskis, buvęs Vasa-rio 16 gimnazijos direktorius, at-vyko į JAV ir pasiryžęs vėl ak-tingai įsijungti į visuomeninį bei kultūrinį darbą.

P. Stravinskas, gyv. Cleve-lande, visa eile straipsnių supa-žindino lietuvių visuomenę su LKDS konferencijos priimtomis rezoliucijomis, plačiai nušviesda-

mas, kokius konkrečius tikslus artimiausiai ateičiai LKDS statosi ir kokių darbų yra numačiusi imtis. Jis taip pat nuolat rodosi spaudoje ir kitais lietuvių visuomenei aktualiais klausimais.

Amžiną atilsį

Mirtis pastaruoju laiku išplėšė iš gyvųjų tarpo eilę lietuviams krikščionims demokratams artimų asmenų.

Praėjusių metų rugpiūčio 16 d. širdies liga mirė vienas žymiųjų mūsų žemės ūkio specialistų a.a. agr. **Balys Špokas.** Mirtis velionį pakirto vos bebaigiantį 50 m. amžiaus. Baigęs Dotnuvos Ž. Ū. Akademiją, velionis dirbo Žemės Ūkio Rūmuose ir plačiai reiškėsi įvairiose žemės ūkio srityse.

Mirtis pakirto ir "Tėvynės Sargo" mecenatą ir Leono XIII Fondo bei daugelio kitų katalikiškų ir lietuvių bendrinių organizacijų rėmėją a.a. kun. **Vincą Slavyną.** Apie jo plačią ir turiningą veiklą esame jau anksčiau rašę "Tėvynės Sarge".

Sausio 18 d. Fort Lauderdale, Fla., mirė lietuvių krikščionių demokratų darbų talkininkė ir jų rėmėja **Aleksandra Vailokaitienė.**

Krikščionys demokratai giliai išgyvena jų netekimą ir mirusių artimiesiems reiškia gilią užuojautą.

Iš politinių ir socialinių sąjūdžių veiklos

VENGRŲ REVOLIUCIJOS PROGRAMA

Sovietų tankų ir durtuvų pagalba kraujuje paskandinta vengrų tautos revoliucija pasaulio spaudoj buvo plačiai aprašyta, tačiau daugiausia dėmesio atkreipiant tik į žiaurumus, kurių Sovietai griebėsi prieš sukilusią vengrų tautą. Daug mažiau buvo iškelti bei nušviesti šios revoliucijos tikslai, jos programa. O tai ypačiai reikšminga, nes meta šviesos, ko Sovietų pavergtos tautos siekia ir kaip norėtų savo gyvenimą tvarkyti, jei pavyktų iš dabartinės priespaudos išsivaduoti.

Suprantama, jog revoliucijos prieš svetimą jėgą pirmoj eilėj turėjo iškilti negatyvinio pobūdžio tikslai. Pirmasis jų buvo — pašalinimas okupacijos. Vengrai visuotinai buvo įsitikinę, jog tol kraštas nesusilauks taikos ir tvarkos, kol bent vienas Sovietų kareivis bus Vengrijoje. Antrasis tos rūšies tikslas — buvo pašalinimas sovietinės santvarkos. Šioj srity vadinamoji studentų programa reikalavo pašalinimo vienos partijos sistemos, atšaukimo visų religinį bei kultūrinį gyvenimą varžančių potvarkių, anuliavimo nelygybės pagrindu sudarytų prekybos sutarčių, pakeitimo atlyginimų ir darbo normų nuostatų ir eilės kitų panašių dalykų. Tačiau šiais negatyvinio pobūdžio reikalavimais vengrų revoliucinė programa neapsiribojo. Ji turėjo ir savo pozityvinę pusę. Pvz., su reikalavimu pašalinti vienos partijos valdymą ėjo ir reikalavimas įvykdyti laisvus demokratinius rinkimus. Reikalavimą pašalinti policinį režimą sekė reikalavimas teisinės valstybės. "Šalin sauvalė,

tegyvuoja įstatymas!" — buvo vienas pagrindinių revoliucijos šūkių. Deramam teisingumo vykdymui užtikrinti buvo reikalaujama teismo ir teisėjų nepriklausomybės.

Jau keli suminėti vengrų revoliucinės programos pozityviniai reikalavimai rodo, kad tai nebuvo tik tautinė revoliucija, siekianti nusikratyti okupantais, bet ir demokratinė, siekianti krašto santvarką kurti demokratiniais principais. Ir vienais pagrindiniais demokratijos principais nebuvo apsiribota. Nors revoliucijos metas nėra palankus pozityvinei programai kurti buvo gana žymiai išryškinti ir paskirų sričių programos pagrindiniai bruožai.

Religinės ir kultūrinės laisvės reikalavimas buvo vienas pagrindinių. Tuojau buvo nuspręsta, jog religiniai ordinai turi atgauti veikimo laisvę, ir mokyklose vėl įvestas religijos dėstymas. Ar tikybos mokymasis turi būti privalomas, ar fakultatyvus, turėjo būti nuspręsta tėvų atsiklausimo keliu. Kiek šį atsiklausimą pavyko pravesti, 82% tėvų pasisakė už privalomą tikybos dėstymą, o 96% pareiškė norį, kad jų vaikai būtų mokomi tikybos, jei jos mokymasis ir nebūtų privalomas. Buvo taip pat numatyta planas tikybos apmokyti tuos, kurie neturėjo progos anksčiau jos mokytis.

Kultūrinei laisvei užtikrinti ir grąžinti Vengrijai į Vakarų tautų tarpą buvo reikalaujama tuojau panaikinti visus potvarkius, kurie varžė ryšius su Vakarais. Ilgus metus drausta Vakarų spauda buvo sutikta su dideliu entuziazmu.

Kai kurie klausimai, suprantama, liko dar atviri, ypač ūkio srity. Tačiau ir čia buvo jau išryškintų reikalavimų. Žemės ūky pirmiausia buvo siekiama nuo kolektyvizmo pereiti prie individualaus ūkininkavimo ir privatinės žemės nuosavybės. Turėjo būti laikomasi 1945 m. žemės reformos nuostatų. Koks stiprus buvo pasisakymas už privačią žemės nuosavybę, rodo faktas, jog per keletą dienų išsiskirstė daugiau kaip 300 kolchozų.

Panašiu keliu norėta pasukti ir kitose ūkio šakose. Tiesa, dėl kai kurių ūkio šakų vengrai buvo beveik visai vieningos nuomonės, kad jos turi likti valstybės rankose. Tarp tokių pirmoj eilėj buvo vadinamos raktinės pramonės šakos — sunkioji metalo pramonė, kasyklos, energijos šaltiniai — nuo kurių priklauso kitos pramonės šakos ir kurių palikimas privačiose rankose jų savininkams suteikia labai didelės galios bei įtakos visam krašto ūkiui. Antroj eilėj viešųjų patarnavimų šakos, kaip susisiekimas, radijas ir kt. Tačiau vidutinės ir smulkios pramonės bei kitų šakų verslovės turėjo būti suprivatintos.

Liečiant socialinį klausimą, buvo stipriai pasisakyta už darbininkų dalyvavimą įmonėse, kuriose jie dirba, dalininkais ir tų įmonių pelne. Aišku, jog visa komunistinė darbo sistema taip pat turėjo būti pakeista — tai, kaip jau minėta, buvo vienas pagrindinių reikalavimų.

Ši vengrų revoliucijos programa yra labai verta dėmesio. Kad komunistų pavergtų kraštų gyventojai yra jų įvestos tvarkos priešai, yra visuotinai žinomas faktas. Tačiau tai dar neparodo, kokia santvarka esamąją jie norėtų pakeisti. Bet vengrų revoliucijos programa kaip tik šį dalyką atskleidžia.

Visų pirma iš jos galima konstatuoti, kad komunistų pavergtuose kraštuose yra nepasitenkinimas ne tik atskirais jų režimo dalykais, bet pačia sistema jos visumoje. Gyventojai nori ne kai kurių paskirų dalykų pašalinimo, bet visos santvarkos pakeitimo.

Naujos santvarkos idealas yra demokratinė santvarka. Tačiau aiškiai matyti, jog liberalistinė demokratija neturi simpatijų. Taip pat nedaug palankumo matyti ir vadinamam demokratiniam socializmui. Pažymėtina, jog revoliucijos metu tuojau atsikūrė visos anksčiau veikusios politinės partijos, bet naujų neįsikūrė nė viena. Taigi rasti kokį visai naują kelią vengrai nebandė. Tačiau buvusių partijų pasireiškimas buvo nevienodas. Krikščioniškosios krypties visuomenė su savo politine organizacija pasireiškė tuojau be jokių iš šalies paskatų. Socialistai gi pradėjo reikštis daugiau tik revoliucijos metu iš tremties grįžusių socialistų veikėjų paskatinti.

Tai gal tam tikram laipsny galima paaiškinti ir artimųjų Vengrijos kaimynų — Austrijos, Vokietijos, Italijos — įtaka, nes, nors atskirti geležinės uždangos, vengrai pasirodė gana gerai informuoti apie gyvenimą Vakaruose. Tačiau svarbiausios įtakos, atrodo, yra turėję tai, jog komunistams nepavyko ligi šiol nustelbti vengrų tautoje krikščionybės ir paveikti jos mentalitetą materialistinės pasaulėžiūros naudai. 96% pasisakymas, kad jie nori savo vaikams tikybos pamokų, tai ryškiai parodo. O iš to savo ruožtu kyla atitinkami nusistatymai ir politinės santvarkos atžvilgiu.

Iš Vengrijos pavyzdžio galima daryti bent apytikrių išvadų ir kitų Sovietų pavergtų tautų atžvilgiu. Jei ir ne visur lygiam laipsny, tačiau galima manyti, jog ir kitur bendrais bruožais tendencijos yra tos pačios. Tai gana žymiai patvirtina ir kiti duomenys arba tokie pavyzdžiai, kaip Lenkijos, kur komunistams krikščioniškuosius tautos įsitikinimus pakeisti materialistiniais taip pat aiškiai yra nepavykę.

ACEN SPECIALI SESIJA STRASSBURGE

Pavergtųjų Europos Tautų speciali sesija, įvykusi balandžio 26—30 dienomis, buvo viena iš sėkmingiausių ir iš tikrųjų yra atkreipusi žymiai didesnį Europos politikų ir spaudos dėmesį, kaip kitais atvejais. Vengrų tautos herojiškas sukilimas ir neramumai kituose kraštuose atskleidė Europai, koks didelis yra pavergtųjų tautų ryžtas išsilaisvinti iš komunizmo vergijos, kokių milžiniškų aukų laisvei jos nesigaili ir kokia tų tautų reikšmė tebėra kovoje su komunizmu.

Sesijos pagrindinės temos buvo — Vidurio ir Rytų Europos kraštų išlaisvinimo problema, Europos integracija ir tremtinių, pabėgėlių problemos.

Džiugu pažymėti, kad šiais sesijai didžiausio dėmesio parodė Europos krikščionių demokratų politikai. Labai reikšmingą kalbą pasakė Dr. Kurt Georg Kiesinger, Vokietijos Bundestago užsienių komisijos pirmininkas, pareikšdamas, jog Vokietijos apsivienijimo problema yra glaudžiai susijusi su kitų, dabar pavergtų, kaimyninių kraštų

problemomis ir kad Vokietija nuoširdžiai siekia taikaus ir teisingo su Lenkija, Čekoslovakija ir kitais kraštais teritorinių problemų išsprendimo. Taip pat reikšmingas kalbas pasakė didelis ACEN rėmėjas, Belgijos Krikščionių Socialų partijos žymus veikėjas, senatorius Etienne de la Vallee-Poussin, buvęs Prancūzijos MRP pirmininkas ir buvęs Europinės Tarybos pirmininkas Francois Menthon, MRP parlamentaras J. Klock.

Sesiją sveikino buvęs Prancūzijos premjeras Georg Bidault, Belgijos Krikščionių Socialų partijos pirm. Theo Lefevre, NEI gen. sekretorius Coste Floret ir eilė kitų.

Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos delegaciją sudarė Dr. B. Bunža, W. Gzegorzyca ir inž. Adolfas Venskus, pavadavęs į sesiją negalėjusį atvykti kun. V. Mincevičių. CDUCE atstovai pasakė kalbas, dalyvavo diskusijose ir komisijų darbuose. A. Venskus dalyvavo trečioje — pabėgėlių — komisijoje.

Bendrą Lietuvos delegaciją sudarė V. Sidzikauskas (pirmininkas), dr. P. Karvelis, E. Turauskas, J. Lanskoronskis, J. Glemža ir V. Banaitis.

VOKIETIJOS KRIKŠČIONYS DEMOKRATAI (CDU) IR 1957 M. BUNDESTAGO RINKIMAI

1957 m. rudenį įvyksta nauji Vak. Vokietijos Bundestago (Feder. Resp. parlamento) rinkimai. Kas juos laimės ir kokios partijos paims federalinės vyriausybės vadžias — tai klausimai, kurie domina ne tik pačią Vokietijos visuomenę, bet ir užsienį, ypač Jungt. Amerikos Valstybes ir Maskvą. Tai gali atsiliepti į tolimesnę Europos ir Amerikos politikos kryptį, ypatingai tuo atveju, jei vyriausybės priekyje atsistotų socialdemokratai, talkininkaujami kitų dabartinių opozicinių grupių — liberalų (FDP) ir vokiečių tremtinių (BHE).

Partijų pasiruošimas rinkiminei kovai pradėtas Bundestago vasaros atostogomis. Rinkiminė partijų kova pasireiškė ir šių Bundestago paskutinių metų darbuose, svarstant įvairius įstatymus. Ji pradėta jau paskutinėje sesijoje prieš atostogas, kada ilgi ir labai karšti ginčai buvo kilę ypatingai tarp CDU ir SPD (socialdemokratų) dėl karo prievolės įvedimo, kam šie paskutinieji yra griežtai priešingi. CDU/CSU frakcijai (CSU — tai Bavarijos krikšč. dem.) nėra sunku pačiai vienai pravesti visus Bundestago įstatymus, nes ji turi viena be koalicijos partijų absoliučią daugumą.

Dabartinį Bundestagą (rinkimai įvyko 6.9.1953) sudaro šios partijos: krikščionys demokratai (CDU/CSU) — 250 atstovų (jų tarpe 6 Vak. Berlyno be balsavimo teisės), socialdemokratai (SPD) — 162 (11 berlyniečių be balsavimo teisės), liberalai (FDP) — 52 (5 berlyniečiai be b. t.), vokiečiai tremtiniai (BHE) — 28, vokiečių partija (DP) — 15 ir 2 be frakcijos. Viso 509 atstovai — 487 su balsavimo teise ir 22 berlyniečiai be bals. teisės. Taigi, kaip matome, krikščionys demokratai per paskutinius rinkimus gavo absoliučią daugumą. Tai buvo didelis skirtumas ir

pažanga, palyginus su pirmojo Bundestago rinkimų daviniais 1949 m. Tada iš 260 atstovų krikšč. dem. buvo pravedę 109, o sccialdemokratai — 81.

1953 m. krikšč. dem. laimėjimas tai jų pirmininko Dr. Konrado Adenauerio nuopelnas. Jo kilni asmenybė ir į Vakarus nukreipta politika iššaukė tautos pasitikėjimą.

Su kancleriu Adenaueriu priešakyje CDU jau nuo 1949 m. vadovauja Vak. Vokietijai plačios koalicijos pagrindais, išskyrus visą laiką opozicijoje pasiliekančius socialdemokratus. Tačiau nuo pereitųjų metų spalių mėn. pabaigos iš koalicijos pasitraukė BHE. Viena svarbesnių priežasčių BHE išstojimo iš koalicijos ir nukrypimo prie opozicijos buvo nesutarimas su Adenaueriu dėl ministerių Dr. T. Oberlaenderio ir Waldemar Kraft. Šiedu ir dar keli atstovai pasitraukė iš BHE frakcijos ir pačios partijos. Dauguma jų perėjo į CDU. BHE buvo reikalavusi, kad tuodu ministeriu, kaipo nustoję būti BHE reprezentantais ministerių kabinete, būtų iš jo pašalinti. Tačiau kancleris juos ir toliau tuose postuose buvo palikęs. Nuo šių metų kovo mėnesio į opoziciją perėjo ir FDP, tiksliau tarus, dėl nesilaikymo koalicinio solidarumo ir nukrypimo nuo vyriausybės vedamos užsienio politikos buvo priversti apleisti koaliciją. Didelės reikšmės tam turėjo ir FDP pirmininko Th. Dehler asmeniškas nusistatymas prieš Adenauerį, o taip pat ir anti-CDU tendencijos tarp FDP Duesseldorfo "jaunųjų grupės". Tai privedė prie tos pačios FDP frakcijos Bundestage suskilimo. 16 jos narių (jų tarpe visi jos keturi ministeriai Bonnos kabinete) iš FDP išstojo ir sudarė atskirą liberalų partiją ir frakciją — Freie Volkspartei (FVP). Ši grupė pasiliko ir toliau koalicijoje su CDU. Tokiu būdu CDU/CSU, DP ir FVP koalicija atsistojo dabar irgi prieš trijų partijų — SPD, FDP ir BHE opoziciją. Tai tačiau dabartinės CDU dominuojančios padėties nepakeitė, nes ji ir dabar turi pakankamą Bundestage daugumą. Rūpesčio kelia būsimieji 1957 m. rinkimai. CDU/CSU sunku tikėtis pasiekti gautąjį 1953 m. atstovų skaičių. Tada buvo daug palankesnės sąlygos ir kovota tik su socialdemokratais. Dabar visos 3 opozicijos partijos puls CDU ir patį kanclerio Adenauerio asmenį. Nepalanki CDU aplinkybė ir jos pravestas privalomos karo tarnybos įstatymas, kurio vykdymas bus pradėtas keli vos mėnesiai prieš pat rinkimus. Karo tarnyba po paskutinio karo patyrimų Vokietijoje neatrodo patraukli taip jaunimui, taip jo tėvams. Šis įstatymas bus socialdemokratų agitaciniu arkliuku, nes jie taip jo priėmimo metu, taip dabar skelbia jį panaikinsią, jei bus pajėgūs paimti po būsimų rinkimų vyriausybės vadovavimą į savo rankas. Nėra dvejonės, kad CDU išliks viena stipriausių po rinkimų, bet iš kitos pusės ir SPD gali pašokti. Tai parodė 1956 m. spalio pabaigoje ir lapkričio pradžioje įvykę 5 Landuose (kraštuose) savivaldybių rinkimai. Nepaisant, kad šių rinkimų metu CDU buvo puolama visų trijų opozicinių grupių, jinai atlaikė savo seną 1952 m. savivaldybių rinkimų poziciją ir gavo balsų net daugiau, tačiau nepasiekė 1953 m. rezultatų. Tuo tarpu kai SPD žymiai pašoko ir net keturiuose Landuose užėmė pirmą vietą, pralenkdama CDU. FDP

šiuose rinkimuose daug balsų yra praradusi, iš dalies dėl įvykusio partijos skilimo, iš dalies dėl nukrypimo į opoziciją. Tiesa, šie savivaldybių rinkimų rezultatai nėra tikras būsimųjų Bundestago rinkimų kriterijus, tačiau jie parodo esančias dabartiniu laiku visuomenėje tendencijas. Tiesa, iki rinkimų jos gali būti paveiktos įvairių įvykių. Charakteringa tačiau, kad visuomenės didžiuma orientuojasi į CDU ir SPD. Paskui jas eina FDP, DP, BHE. Panašiai bus ir per būsimus Bundestago rinkimus.

Ar CDU paliks ir po naujų rinkimų vadovybės priešakyje? Reiktų manyti, kad taip. Žinoma, tik sudarius koaliciją su kitomis grupėmis. Tų koalicijų gali būti įvairių. Šiuo klausimu yra įvairių spėliojimų. Galima yra net CDU ir SPD koalicija, kuri būtų pati didžiausioji su 80% balsuotojų. Reikia pasakyti, kad abiejose šiose partijose yra tokios koalicijos šalininkų. Socialdemokratai būtinai norėtų šį kartą įeiti į vyriausybę, o dar labiau malonėtų jų pirmininkas Erich Ollenhauer atsisėsti į kanclerio kėdę. Tai galėtų įvykti tik tada, kada SPD per būsimus rinkimus gautų daugiausia atstovų ir taptų stipriausia frakcija arba kada FDP ir BHE panorėtų su SPD sudaryti koalicinę vyriausybę. Tai būtų antroji galimybė. Trečioji ir bene tikriausioji galimybė tai CDU koalicija su FDP ir kitomis mažesnėmis grupėmis, ėjusiomis visą laiką su CDU. Daug nulems FDP nukrypimas prie vienos ar kitos didžiųjų grupių — CDU ar SPD. FDP labai būkštauja, kad tos dvi didžiosios grupės nesudarytų koalicinės vyriausybės. Nepaisant, kad josios radikalioji, vadinamoji Duesseldorfo "jaunųjų grupė" jaučia pagiežos CDU ir Dr. Adenauerio atžvilgiu, lemiamu momentu FDP vistik greičiausia pasirinks koaliciją su CDU.

Nežiūrint opozicijos partijų nusistatymo prieš Dr. Adenauerį kaip kanclerį ir asmenį, CDU nusistačiusi eiti į rinkimus jam vadovaujant. Jo autoritetas ir tiesiog magiškas veikimas į vokiečių visuomenę paliko iki šiol savo aukštumoje. Su juo priešakyje CDU tikisi pasiekti geriausių rezultatų. **L.G.**

Š. m. gegužės 13—15 d. Hamburge įvyko Vokietijos CDU septintasis kongresas. Jis daugiausia buvo skirtas priimti šių metų parlamento rinkimams skirtai programai. Po tais klausimais diskusijų buvo priimtas manifestas, kuriame išdėstyta ateinančiam legislatūros periodui CDU įstatymų leidimo ir politinės veiklos gairės. Vokietijos dalyvavimas Atlanto bendruomenėje ir Europos integracija sudaro CDU užsienio politikos pagrindinius tikslus. Vidaus politikoj svarbiausi punktai yra privatus tik prasmingoje valstybės priežiūroje ūkis, valiutos ir kainų stabilumas, visiškas atsisakymas nuo klasių kovos ir religinė taika, plačiai išplėsta socialinė apsauga, geriausių sąlygų sudarymas šeimai, jaunimo ir tautos sveikatingumui, auklėjimui ir mokslui.

Šiame kongrese dalyvavo Olandijos, Belgijos, Prancūzijos, Šveicarijos, Austrijos ir Norvegijos giminingų partijų atstovai. Egzilų krikščionims demokratams atstovavo CDUCE atstovas Vokietijai Dr. V. Gronis, Msgr. Kozi Horvath ir Konrad Sienewicz.

Spaudoj ir gyvenime

GINČAS DĖL LIBERALIZMO IR LIBERALŲ

Prieš kurį laiką (Aidai, 7, 8, 9 nr. — 1955 m. ir 1 nr. — 1956 m.) St. Yla eilėje straipsnių bandė duoti lietuviškojo liberalizmo piūvį. Jis kruopščiai surankiojo daugybę citatų iš mūsų vad. liberalų spaudos ir, jomis pasiremdamas, bandė nustatyti, kokiomis formomis lietuviškasis liberalizmas reiškiasi visuomeniniame gyvenime.

Fatys liberalai nedaug ką galėjo į tą analizę atsakyti, nes ji buvo dokumentuota ir atlikta metodingai. Gal todėl "šitaip įstrigusių" diskusijų gelbėti atskubėjo J. Girnius (Aidai, 4 nr. — 1956 m.), ne tik su teorine liberalizmo analize, bet ir su geru pluoštu pamokymų, kaip mūsąjį liberalizmą reikėtų vertinti. Į šiuos J. G. liberalizmo aiškinimus vėl atsiliepė St. Yla (Aidai, 1 nr. — 1957 m.) tarp kita ko iškėlęs metodo klausimą šį klausimą nagrinėjant, o J. Girnius (Aidai, 2 nr. — 1957 m.) dar kartą išryškino savo tezes, kuriomis bandė nusakyti liberalizmo idealą ir jo link pastūmėti mūsų liberalus.

Tenka sutikti su St. Y. teigimu, kad "principinio liberalizmo niekad nebuvo ir nėra". Visos gi liberalais pasivadinusios grupės — tiek kitur, tiek pas mus — yra sambūriai dažniausiai išpažįstą ekonominį liberalizmą ūkyje, demokratiją — politikoje ir, deja, dažniausiai laicizmą — pasaulėžiūroje. Tokius juos, su visais jų minties raidos niuansais ir atvaizdavo s a v o straipsnių serijoje St. Y., teisingai pabrėžęs, jog "pavojinga yra kurti iliuziją, kad mūsų liberalizme nieko bloga nėra, arba, kas bloga, tai nepriklauso liberalizmui".

Kitu keliu nuėjo J. Girnius. Davęs liberalizmo idealą, jis bando lietuviškuosius liberalus prie jo pakelti ir tam tikslui nusileidžia į praktinę plotmę. Verta susipažinti su jo liberalizmo samprata. Jo nuomone, liberalizmas "yra bendras visiems, išpažįstantiems toleranciją savo santykių pagrindu su žmogumi". Toliau: "liberalizmas yra ne savita pasaulėžiūra, ideologinių pažiūrų sistema, o tam tikras moralinis nusistatymas". Gi "liberalizmo pagrindas yra moraliniai žmogaus nelygstamos vertės, tolerancijos, sąžinės laisvės principai", tad "visos kryptys, tiek turi teisės į jo vardą, kiek jos pripažįsta pagrindinius jo principus". Arba dar toliau: "principai, sudarą liberalizmo esmę, yra bendri visiems demokratams" ir pagaliau "visi demokratai turi lygią teisę į liberalizmo vardą". Taigi J. G. liberalizmas yra visa tai, kas žmonijos yra teigiamo sukurta socialinio bendravimo srityje ir todėl negali būti vienos grupės monopoliu.

Toliau J. G. sutinka, kad liberalizmą galima vadinti formos, o ne turinio dalyku. Todėl "jis yra galimas įvairiai interpretuoti". Tad nuostabu, kodėl jis, šitaip supratęs liberalizmą, mano, kad yra absurdiška bolševizmo iškilimą istoriškai grįsti liberalizmu. Bolševizmas liberalizmo principus interpretavo tokiu būdu, kuris jo pasaulėžiūrai geriausiai tiko. Todėl ir laicizmas yra daug kur monopolizavęs liberalizmo vardą. Ir pats J.

G. pripažįsta, kad "liberalizmo vardas dažnai savinamasis tik tų, kurie... pasitenkina tik 'laisvos minties' šūkiu... arba, kurie liberalizmo formą pripildo tik an iklerikalizmo turiniu". Todėl nuostabu, kai jis čia pat vėl tvirtina, kad nereikia "be atrankos visa liberalizmui priskirti, kas kieno (tegu ir liberalų) kada nors daroma..." Išeitų, kad ga ima kalbėti apie liberalizmo idealą, o gyvenime jo principų neįtaikyti tiems, kurie save liberalais vadina.

Nors J. G. tvirtina, kad jis praktinės plotmės visiškai nelietė, tačiau iš jo pasisakymų atrodo kiek kitaip. Štai jo nuomonė apie vieną mūsų liberalų: "Br. Railą laikau vienu nuoširdžiausių demokratinių konvertitų". Gi Br. Raila liberalizmą vadina pilna pasaulėžiūra, o "liberalų eilėsna įrikiuoja ir tuos, kurie skelbė liberalizmą sukompromituotą". Nežiūrint to, J. G. bara St. Ylą, kam šis neskiria, kurios Railos "pažiūros išreiškia liberalizmą ir kurios atspindi tik jo asmeninius laisvamaniškus nusiteikimus". Kodėl gi laisvamaniniai nusiteikimai yra asmeniniai, o liberaliniai — ne? Nežiūrint to, kad Br. Railos paskutiniųjų metų publicistika buvo toliausiai nuo J. G. liberalizmo, jis Railą vertina, "kaip vieną tiesiausių lietuviškos sąžinės žadintojų, turintį drąsos dalykus imti atvirai". Ką bendro šie tikrai jau praktinės plotmės liaupsinimai turi su liberalizmo idealu, nelengva suvokti.

Kaip toli mūsų vad. liberalai yra nuo J. G. liberalizmo, geru pavyzdžiu yra pereitų metų DDT suvažiavimo rezoliucijos, dėl kurių nemaža sielojasi ir J. G. Nežiūrint to, jis kelia klausimą: 'ar nebūtų teisingiau liberalizmui išsaugoti pagrindinių jo skelbiamų vertybių prasmę, negu ji versti politinės polemikos keiksmažodžiu". Mintis gera, bet neįvykdoma, nes, kaip minėjome, J. G. liberalizmas tėra visuomeninio bendravimo idealas, laigi — nepasiekiamas, o visuomeniniam gyvenime visada rasis grupių, kurios savinsis jo vardą, bet jo formą bus pripildžiusios savos pasaulėžiūros turiniu.

J. G. tvirtina, kad iki šiol diskusijos liberalizmo klausimu buvo įstrigusios į sąvokines painiavas ir buvo prieita sąvokų suvėlimo. Tą painiavą J. G. pasisakymai išnarpliojo tik ta prasme, jog jis nusakė idealaus socialinio bendravimo sampratą, kurią kažin ar teisingai pavadino liberalizmu, kuris praktinėj plotmėj, kaip žinoma, yra ne mažiau nuo tos sampratos nutolęs, kaip ir kitos grupės, į šį vardą nepretenduojančios. Jau iš pačių J. G. teorinių dėstymų aišku, kad jo idealioji soc. bendravimo forma yra arčiau demokratijos nei liberalizmo sampratos. Gi jo gausūs praktinės plotmės samprotavimai gal turi tik didaktinės vertės.

KRIKŠČIONIŠKOSIOS DEMOKRATIJOS ISTORIJA

Maurice Vaussard, HISTOIRE DE LA DEMOCRATIE CHRETIENNE. Paris, 1955. 333 psl., Edition du Seuil.

Žinomas savo istoriniais raštais Maurice Vaussard leidžia plačią krikščioniškosios demokratijos istoriją, kurio pirmasis tomas apima jos raidą Prancūzijoj, Belgijoj ir Italijoj. Autorius, neapsistodamas prie krikščioniškąją demokratiją sužadi-

nusių idėjų ir bendro jos vaizdo, eina tiesiai prie paskirų kraštų ir moksliniu metodu nagrinėja juose krikščioniškosios demokratijos pasireiškimą.

Apžvelgdamas krikščioniškosios demokratijos kelią Prancūzijoj, autorius nurodo, jog apie 1848 m. jos idėjos Prancūzijoj jau pradeda iškilti. Tačiau ano meto jos idėjų skleidėjai, kaip Buchez, Lamanais, Albert de Mun, La Tour du Pin ir kiti, skelbė dar tik drąsius ir pažangius siūlymus darbininkų klausimui spręsti, bet dar labai santūriai laikėsi demokratinės politinės santvarkos klausimu. Prancūzijoj žodis r e s p u b l i k a yra labai artimai susijęs su darbininkijos išėjimu į politinę areną ir paėmimu valdžios į savo rankas. Revoliucijos siautėjimo baimė, stiprus ateistinis laicizmas ilgai kliudė krikščioniškajai demokratijai Prancūzijoj plačiau pasireikšti. Tačiau ilgainiui šis sąjūdis stiprėjo, pereidamas įvairius raidos tarpsnius. Autorius šiuos tarpsnius ir apžvelgia, apsistodamas prie krikščioniškosios demokratijos kelio Prancūzijoj po pirmojo Pasaulinio karo, rezistencijos laikotarpy ir MRP partijos raidos bei permainingos jos istorijos.

Belgijoje krikščioniškosios demokratijos kelias buvo kitoks, negu Prancūzijoj. Čia didelį vaidmenį vaidino iš anksčiau tvirtai susiorganizavę luomai. 1921 m. įkurta Belgijos Katalikų Partija iš tikrųjų buvo luomų federacija — diduomenės, viduriniojo luomo ir darbininkijos. Po antrojo Pasaulinio karo atsikūrusi Krikščionių Socialų Partija savo socialinę programą žymiai išplėtė ir suvienodino. Ji greit išaugo į žymią politinę jėgą, tačiau karaliaus ir mokyklų klausimai jos stiprėjimą yra kiek sutrukdę.

Autorius yra laikomas vienu geriausių dabartinės Italijos žinovų. Jo veikalas Histoire de l' Italie contemporaine yra plačiai pagarsėjęs. Todėl ir Italijos krikščioniškosios demokratijos istoriją jis perteikia su dideliu jos pažinimu.

Italijoj krikščioniškosios demokratijos kelias vėl buvo kitoks, kaip Prancūzijos ar Belgijoj. Čia ir politinis katalikų sąjūdis buvo gana žymioj Šv. Sosto artumoje. Jis pirmoj eilėj čia pasireiškė ne valstybės politinės struktūros, bet ūkio ir socialinėj srity. Tvirtus pagrindus jam yra padėjęs garsusis Toniolo. Po pirmojo Pasaulinio karo iškilo jau Don Sturzo pilnai politinėj plotmėj suorganizuota Partito Populare. Fašistai jėga šį sąjūdį užgniaužė. Tačiau po antrojo Pasaulinio karo A. de Gaspari Democrazia Christiana greitu laiku iškilo kaip stipriausia Italijoj politinė pajėga ir ligi šiol stovi prie Italijos valstybės vairo. Autorius su moksliniu tikslumu apžvelgia šiuos etapus ir išryškina esamus tarp jų skirtumus.

Besidomintiem krikščionių demokratų sąjūdžiu ir jo raida šis rimto tyrinėtojo veikalas labai rekomenduotinas paskaityti.

TURINYS—CONTENTS

Kun. Vyt. Bagdanavičius, M.I.C., J. Maritaino krikščioniškoji demokratija — Christian Democracy by J. Maritain 1

Bernard Braine, M.P., Krikščioniškoji demokratija Vakarų Europoje — Christian Democracy in Western Europe 12

Dr. V. Viliamas, Lietuvos seimai ir jų grupinė diferenciacija — The Parliaments of Lithuania and Their Political Grouping 37

A. Gražiūnas, Jungtinių Amerikos Valstybių partijos — The Parties of United States 69

RYŠKIEJI VEIDAI — DISTINGUISHED PERSONALITIES

Vysk. J. Rancans 70 metų amžiaus — **O. Rancans** 87

Kovotojas už demokratiją totalizmo laikais — **A. Gražiūnas** 91

ĮVYKIAI IR MINTYS — EVENTS AND THOUGHTS

Lietuvos laisvinimo bare — In the Field of Lithuania's Liberation 96-99

Bažnyčios žodis — The Word of the Church 100-106

Krikščionių demokratų eilėse — In the Ranks of Christian Democrats 106-120

Iš politinių ir socialinių sąjūdžių veiklos — Activities of Political and Social Movements 120-125

Spaudoj ir gyvenime — In Press and Life 125-128

ATSIŲSTA PAMINĖTI

1. **Birutė Pūkelevičiūtė, AŠTUONI LAPAI.** Lietuviškos Knygos Klubas, Chicago, 1956, 392 psl. Kaina $3.75. Premijuotas romanas.

2. **Stasys Yla, LAISVĖS PROBLEMA.** Immaculata Press, Putnam, Conn., 1956, 246 psl. Kaina $2.00.

3. **Kun. dr. Juozas Prunskis, MOTINA GAILESTINGOJI.** Lietuviškos Knygos Klubas, Chicago, 1957, 119 psl. Kaina $1.30.

Alp(LKA) 1745
1957, Nr.1

REMKIME

"JAUNIMO ŽYGIUS",

visuomeninio auklėjimosi ir krikščioniškosios demokratijos LKDS Jaunimo Sekcijos leidžiamą jaunimo žurnalą.

"Jaunimo Žygius" redaguoja: Vyr. redaktorius A. J. Kasulaitis, 1224 East 84th St., Cleveland 3, Ohio. Redaktoriai: Juozas Končius ir Algis Vedeckas.

Administruoja: Liūda Grigaitė, 560 Grant Ave., Brooklyn 8, N. Y.

Mūsų jaunimas sėkmingai organizuojasi ir yra labai dėkingas už vyresniųjų materialinę ir moralinę paramą. Paremkime jų veiklą ir jų leidžiamus **"Jaunimo Žygius"** auka, prenumerata ir kitų būdu.

"TĖVYNĖS SARGO"

Administratorius, Jonas Jakučionis, 8534 86th St., Woodhaven 21, N. Y., dar turi "Tėvynės Sargo" tremtyje pasirodžiusių numerių. Vokietijoje leistų yra pasirodę penki sąsiuviniai ir sąsiuvinio kaina yra $1.00. JAV jau yra pasirodę septyni numeriai ir kainoja po $2.00.

90-743123